

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ EĞİTİMİ ANA BİLİM
DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULU (YİBO) VE
NORMAL OKULLARA DEVAM EDEN ERGENLERDE
MİZAH DUYGUSU İLE BENLİK ALGISI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YARD. DOÇ. DR. NADİR ÇELİKÖZ

HAZIRLAYAN

HASİBE KAHRAMAN

Konya 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	<i>Ad 1 Soyad 1</i>	<i>Hasibe KAHRAMAN</i>
	<i>Numaras 1</i>	<i>054238031010</i>
	<i>Ana Bilim / Bilim Dal 1</i>	<i>Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi/ Çocuk Gelişimi ve Eğitimi</i>
	<i>Program 1</i>	<i>Tezli Yüksek Lisans</i> ☐ <i>Doktora</i> ☐
	<i>Tezin Ad 1</i>	<i>Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Normal Okullara Devam Eden Ergenlerde Mizah Duygusu İle Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</i>

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

“Hasibe KAHRAMAN tarafından hazırlanan Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Normal Okullara Devam Eden Ergenlerde Mizah Duygusu İle Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma 15/10/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	Yard.Doç. Dr. Nadir ÇELİKÖZ
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	Prof. Dr. Ramazan ARI
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	Yard. Doç. Dr. Yavuz ERİŞEN

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasibe KAHRAMAN	Numarası 054238031010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi/ Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Nadir ÇELİKÖZ	
Tezin Adı		Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Normal Okullara Devam Eden Ergenlerde Mizah Duygusu İle Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Normal okullara devam eden ergenlerde mizah duygusu ile benlik algısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırma Çorum ili Kargı İlçesine bağlı iki Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ile aynı ilçede bulunan iki normal ilköğretim okulunun yedinci ve sekizinci sınıflarına devam eden 13-14 yaş gruplarındaki toplam 340 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çalışmada, ergenlerin mizah duygusunu ölçmek amacıyla Oral (2004) tarafından geliştirilen “Ergenlerde Mizah Ölçeği” ile İnanç tarafından geliştirilen (1988) tarafından geliştirilen “Offer Benlik Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçeklere ek olarak, ergenlerin demografik bilgilerini elde edebilmek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan ergenlerin orta düzeyde mizah anlayışına sahip oldukları bulunmuştur. Ergenlerin mizah düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırıldığında erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek mizah duygusuna sahip olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre normal okullarda okuyan öğrencilerin YİBO’da okuyan öğrencilere göre daha esprili oldukları bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin benlik algıları arasında önemli bir farklılık görülmemiştir. Öte yandan, YİBO ve normal okullarda okuyan öğrencilerin; benlik algısı düzeyleri arasında dürtü kontrolü, baş etme gücü, ruh sağlığı açısından anlamlı bir farklılık bulunmuş diğer konularda ise farklılık bulunmamıştır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasibe KAHRAMAN	Numarası 054238031010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	
	Danışmanı	Yard. Doç.Dr. Nadir ÇELİKÖZ	
Tezin İngilizce Adı		The Study On The Relationship Between Sense Of Humuor And The Perception Of Individualizm On Adolescents In Boarding Schools (YIBO) And Normal Schools	

SUMMARY

The general purpose of this research is to display the relationship between the sense of humour and perception of ego in adolescents who are in boarding and primary schools. The research was conducted on total seventh grade 340 students aged 13 – 14 in two boarding regional schools and two normal primary schools in Kargı, Çorum. In research, “Humuor scale in adolescents” which was developed by Oral (2004) and “Offer the scale of perception of ego” which was developed by İnanç (1988) was used. In addition to these scales, “personal information form” which was developed by the researcher was used in order to obtain the demographic information of the adolescents. When looked at the results of the research, it was found that the adolescents subjected to the research had a middle level of sense of humour. When the level of humour of adolescents and variable of gender is compared, it was found that male students have higher sense of humour than females. According to the results obtained from the research, it was found that students who are in the normal schools are wittier than those who are in boarding schools. No important difference between the perception of ego of male students and perception of ego of female was seen. On the other hand, a notable difference on level of perception of ego level, stimulus control, power to cope with, mental health was found, it wasn't found difference in another issues.

ÖNSÖZ

Benlik kavramı günlük yaşamda kullanılan psikolojik terimlerden birisidir. Başka insanlar hakkında yorum yapılırken benlik kavramı güçlü ya da düşük gibi ifadeler sıklıkla kullanılmaktadır. Benlik kavramı, bireyin kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği görünümdür. Bu görünüm bireyin kendine güvenli olup olmadığını, içe ya da dışa dönük olduğunu belirlemektedir. Bireyin yaşamı süresince sergilediği davranışları, kişiler arası ilişkileri ve ruh sağlığı üzerinde, kendini algılayış ve değerlendirilme biçiminin ifadesi olan benlik kavramının önemli bir yeri vardır. Bu bakımdan benlik kavramına olumlu veya olumsuz yansımaların olabileceği faktörleri belirlemeye yönelik araştırmalardan elde edilen bulgular, özellikle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktadır. Benlik kavramına olumlu ya da olumsuz etki edecek faktörlerden bir tanesi de insanları günlük yaşamın stresinden uzaklaştırıp kendilerini iyi hissetmelerini sağlayan mizah duygusudur.

Mizah ise, insanların toplu olarak yaşayışlarından bu yana var olan bir olgudur. Her ne kadar mizah insanların toplu olarak yaşamalarıyla başlasa da, bunun temel unsuru, insanın konuşma, ağlama, uyuma gibi doğal bir özelliği olan gülme duygusudur. Diğer bir deyişle, insanın yapısında var olan gülme duygusu veya özelliği, psikolojik yapısı ve sosyal çevrenin alışılmışlığının dışında bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada, kendine özgü birtakım özellikleri bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına devam eden öğrencilerle ailesi yanında kalan yatılı olmayan normal okullara devam eden öğrencilerin bazı değişkenlere göre benlik algıları ile mizah duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

TEŞEKKÜR

Öncelikle araştırmamın her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen, sonsuz sabır gösteren yaptığım hatalara rağmen iyi niyetini kaybetmeyen çok değerli danışmanım Yard.Doç.Dr. Nadir ÇELİKÖZ'e yapıcı eleştirileri ve titiz çalışmalarından dolayı teőekkürü bir borç bilirim.

Araştırmalarıma yardımcı olan kız kardeşim Fatma KAHRAMAN'a, beni evlerinde ağırlayarak geliş gidişlerime kolaylık sağlayan KADIOĞLU ve YILMAZ ailelerine özellikle Ekrem amcama çok teşekkür ederim.

Ayrıca okullarında veri toplamama yardımcı olan okul müdürlerine, görev yaptığım okulda gerekli kolaylıkları sağlayıp hoşgörü gösteren izin konusunda bana yardımcı olan çok değerli müdürüm Cahit ARPA ve değerli Milli Eğitim müdürüm Hamdi ÖZATA'ya, ders saatlerini bana ayıran öğretmen arkadaşlarıma teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	II
ÖNSÖZ	III
TEŞEKKÜR.....	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	V

BÖLÜM I

1.GİRİŞ	1
1.1.Problem Cümlesi.....	4
1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar	8
1.3 Tanımlar.....	8
1.4 Araştırmanın Önemi	10

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	14
2. Kavramsal Çerçeve	14
2.1 Ergenlik Dönemi	14
2.1.1 Fiziksel Gelişim	15
2.1.2 Cinsel Gelişim.....	16
2.1.3 Bilişsel Gelişim.....	17
2.1.4 Sosyal Gelişim	19
2.1.5 Kişilik Gelişimi.....	21
2.2 Benlik Kavramı ve İşlevleri	23
2.2.1 Benlik Kavramının Gelişimi	26
2.2.2 Ergenlik Döneminde Benlik Kavramı	32
2.2.3 Benlik Gelişimini Etkileyen Etmenler	36
2.2.3.1 Aile.....	36
2.2.3.2 Sosyo- Ekonomik Düzey	37
2.2.3.3 Yaş	38
2.2.3.4 Cinsiyet	38
2.2.4 Benlik Algısına İlişkin Kuramsal Görüşler	37

2.3 Mizah Duygusu	49
2.3.1 Mizahın Gelişimi	53
2.3.2 Mizah Kuramları	57
2.3.2.1 Üstünlük Kuramı	58
2.3.2.2 Uyuşmazlık Kuramı	59
2.3.2.3. Psikoanalitik Kuram	60
2.4 Konu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	60
2.4.1 Benlik Algısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	62
2.4.2 Mizah Duyguyla İlgili Yapılan Araştırmalar	74

BÖLÜM III

YÖNTEM	80
3.1 Araştırma Modeli	80
3.2 Evren ve Örneklem	80
3.3 Veri Toplama Araçları	81
3.3.1 Ergenlerde Mizah Ölçeği	82
3.3.2 Benlik Algısı Ölçeği	80
3.4 Veri Toplama Tekniği	89
3.5 Verilerin Değerlendirilmesi	89

BÖLÜM IV

BULGULAR	90
4.1. Öğrencilerin Mizah Anlayışları	90
4.1.1. Cinsiyetlerine Göre, Öğrencilerin Mizah Anlayışları	91
4.1.2. Yaşlarına Göre, Öğrencilerin Mizah Anlayışları	90
4.1.3. Okudukları Okullara Göre, Öğrencilerin Mizah Anlayışları	91
4.2. Öğrencilerin Benlik Algıları	93
4.2.1. Cinsiyetlerine Göre, Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyleri	96
4.2.2. Yaşlarına Göre, Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyleri	100
4.2.3 Okudukları Okullara Göre, Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyleri	103
4.3 Öğrencilerin Benlik Algıları İle Mizah Anlayışlarının Karşılaştırılması	107

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

114

Sonuç 114

Öneriler 115

KAYNAKÇA

118

10. EKLER

131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Öğrencilerin Mizah Anlayışları	88
Şekil 2: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Mizah Anlayışları	89
Şekil 3: Yaşlara Göre Öğrencilerin Mizah Anlayışları	91
Şekil 4: Okudukları Okullara Göre Öğrencilerin Mizah Anlayışları.....	93
Şekil 5: Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyi.....	95
Şekil 6: Cinsiyetlere Göre Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyleri	99
Şekil 7: Yaşlara Göre Öğrencilerin Benlik Algı Düzeyleri	102
Şekil 8: Okudukları Okullara Göre Öğrencilerin Benlik Düzeyleri	106

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Son yıllarda kişiliği etkileyen güçlü bir faktör olarak, benlik kavramı, psikologlar tarafından büyük bir ilgi ile incelenmeye başlamıştır. Bir insanın kendisinin ve çevresini algılayış tarzının, onun genel tutumunu ve davranışlarını büyük ölçüde etkilediği dikkati çekmektedir. Benlik kişiliği çok etkilemekle birlikte kişilikten biraz farklı bir anlam taşımaktadır (Baymur, 1994).

Benlik, insanın kendisini gözleyen, yargılayan değerlendiren ve davranışlarını düzene koyup yöneten bir güç; acı ve tatlı birçok yaşantı sonunda öğrenilen ve her an gelişmeye devam eden bir kavramdır. Her yaşantı, her baştan geçen olay benliğe bir şeyler katmaktadır. Benlik kavramının günlük davranışlar ve hatta tutumlar, işlerdeki başarı üzerinde büyük bir etkisi vardır. Yani benlik gerçek yaşam ile davranışlar, hisler, değer yargıları arasındaki uyumdur (Özgüven, 2005).

Lecky, iyi bir ruh sağlığı için benlik tasarımı ile özellikle ideal benlik o (bireyin ne olması, nasıl davranması gerektiğine ilişkin kendisine mal ettiğine ilişkin değer yargıları) ile gerçek yaşantıları arasında iyi bir ahenk ve tutarlılık olmasının önemine dikkat çekmektedir. Bir insan ne kadar benlik tasarımına uygun davranabilirse, kendini o kadar rahat hisseder, ideal benliğine ne kadar ters düşen yaşantıların etkisinde kalırsa o kadar huzuru kaçmakta ve kaygılanmaktadır. Kendi değer yargıları ve ideallerine uygun davranmak insanın kendine olan saygısını, güvenini ve mutluluğunu arttırmaktadır. Ruh sağlığı yerinde bir kimse kendi benlik tasarımına az çok uyarlı davranabilen kimsedir (Baymur, 1994). Benlik tasarımına uyarlı davranamayan kimseler belli dönemlerde sorunlar yaşamaktadır. Bu yüzden benlik tasarımının ön plana çıktığı çeşitli evreler vardır. Ergenlik dönemi benlik tasarımının ön plana çıktığı önemli evrelerden biridir.

Ergenlikte benlik algısı neden önemlidir? Kimlikteki değişiklikler yaşam döngüsü boyunca meydana geliyorsa, kimlik gelişimiyle ilgilenen araştırmacılar

ergenliğe neden bu kadar çok ilgi göstermişlerdir? Bunun bir nedeni, ergenlikte meydana gelen kimlikteki değişikliklerin, birey bu değişikliklerin yalnızca ne kadar önemli olduğunu tam olarak anlayacak entelektüel kapasiteye sahip olduğunda, benlik duygusunun ilk önemli yeniden düzenlenmesini ve yeniden yapılanmasını içermesidir. Kimlikteki önemli değişiklikler kesinlikle çocuklukta olduğu halde, ergen bu değişiklikler konusunda daha fazla bilinçlidir ve bunları çok daha şiddetli bir biçimde hissetmektedir. Araştırmacıların ve kuramcılarının ergenlikte kimlik gelişimi çalışmasına gösterdikleri ilginin diğer bir nedeni dönemin özelliği olan temel biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişikliklerle ilgilidir. Erinlik, fiziksel görünüşteki çarpıcı değişiklikleri beraberinde getirmekte ve ergenin benlik kavramlarını ve başkalarıyla olan ilişkilerini değiştirmektedir. Erinlikte ergenler, dış görünüşlerinde çarpıcı bir biçimde değiştiklerinde iç dünyalarında yer alan değişikliklere ilişkin sorular yaşamaktadırlar. Ergenler için, erinliğin fiziksel değişimlerini yaşamak benlik imgesinde düzensiz değişimlere ve gerçekten kim olduğunun yeniden değerlendirilmesine yol açabilmektedir (Akt. Apay, 2007: 295). Bu yüzden ergenin kişiliğinin oluşmasına giden yol oldukça meşakkatlidir. Her şey bir akış içerisinde. Kendi kendini yeniden oluşturma gayretleri boşuna değildir. Ergen, krizlere dayanıp katlanarak, geçmiş ve gelecek için güç kazanmaktadır. Arkadaşlar edinmekte, sevip sevilerek espri anlayışı geliştirecektir. Böylece kendine güvenini ve yaşama sevincini elde edecektir (Saygılı, 2006).

Mizah ise, insanların toplu olarak yaşayışlarından bu yana var olan bir olgudur. Her ne kadar mizah insanların toplu olarak yaşamalarıyla başlasa da, bunun temel unsuru, insanın konuşma, ağlama, uyuma gibi doğal bir özelliği olan gülme duygusudur. Diğer bir deyişle, insanın yapısında var olan gülme duygusu veya özelliği, psikolojik yapısı ve sosyal çevrenin alışılmışlığının dışında bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1993: 314).

Mizah, geniş bir biçimde oldukça istendik hatta üstün bir kişilik özelliği olarak kabul edilmekte ve yüksek mizah duygusuna sahip bireylerin olumlu bir takım kişilik özelliklerine de sahip oldukları düşünülmektedir. Bu konuda özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar mizahın, olumlu kişilik özellikleri ve uyumlu başa çıkma

becerileri ile ilişkileri, stres ve kaygı azaltıcı etkileri ve kişiler arası ilişkileri geliştirici yönleri üzerine odaklanmaktadır (Akt.Yerlikaya, 2003:8).

Mizah konusuyla ilgilenen çeşitli disiplinlere mensup araştırmacılar, mizah duygusunun herkesçe kabul edilen bir tanımını vermenin zorluğuna işaret etmektedir. Yine de pek çok yazar mizah duygusuna sahip olmanın bir kişilik özelliği olduğu ve yalnızca insan türüne özgü bu öznel yaşantının kendisini bir şeyi eğlenceli bulma, gülümseme ve kahkahalarla gülme biçiminde gösterdiği fikrinde birleşmektedirler. Ayrıca yazarlar bir kişilik değişkeni olarak mizah duygusunun, mizah anlayışı ve mizahi tepkiler verme ya da mizah üretme boyutlarından oluştuğunu ileri sürmektedirler (Akt. Özenç, 1998; Aydın, 1993: 315).

James Marais'e (1998) göre mizah doğaçlamanın bir unsurudur (Akt. Özenç, 1998). Fidan (1997)'da mizahın insanın doğasının bir parçasından kaynaklandığını öne sürmüştür. Fidan, hayvanların bir kısmının da (kedi, köpek, maymun) güldüğünü fakat onların gülmesinin biyolojik açıdan alınan zevkin, hedonik dürtülerin bir fonksiyonu olduğunu oysa insanların trajedi-komik olaylara da güldüklerini belirterek aradaki farka dikkat çekmiştir.

Cornette (1986), mizah duygusuna sahip olmanın faydalarını on üç maddede toplamıştır:

Mizah duygusuna sahip olma

- Dikkati çeker ve düşünceyi harekete geçirir.
- Yaratıcı yetenekleri ortaya çıkarır.
- Arkadaş edinmeye yardım eder.
- İletişimi kuvvetlendirir.
- Zor anları yatıştırır.
- Kültürler arası etkileşimi teşvik eder.
- Sağlığı güçlendirir.
- Olumlu tavırlar ve kendine olumlu bir bakış açısı getirir.

- Motivasyonu artırır ve enerjiyi kuvvetlendirir.
- Sorunların çözümlerine yardımcı olur.
- Öğrencilerin okuma miktarlarını ve kalitesini artırır.
- İstenen davranışları kuvvetlendirir.
- Eğlendirici değeri vardır. (Akt. İncioğlu, 2003: 3).

1.1 Problem Cümlesi

Günlük yaşamın stresi içinde bireylerin gevşemeleri, kendilerini bir an olsun bu gerilimden kurtarmaları için rahatlamalarını sağlayıcı bir takım yollar denedikleri bilinmektedir. İnsanları rahatlamak için, müzik dinledikleri, gezinti yaptıkları, dans ettikleri, şarkı söyledikleri ve etkileşimlerinde çeşitli şekilde (örn; fıkra anlatarak) mizah duygularını kullandıkları gözlenmektedir.

Mizahın zor anları yatıştırıcı etkisinin olduğu ve gergin durumlarda sınırları yumuşatabildiği çeşitli araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Mizah duygusuna sahip olmanın gerek ruh gerekse bedene olumlu katkısı olduğuna çeşitli araştırmacılar işaret etmektedir (Özenç, 1998:22).

Toplumsal yaşamda bireyin rollerini gerektiği gibi oynayabilmesi düzenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi ve yine toplum içinde kendisini değerli hissedebilmesi için sağlıklı bir kişilik gelişimi gereklidir. Kişilik gelişiminin giderek önem kazanması özellikle toplumsal bir gereksinimden kaynaklanmaktadır.

Benlik, içimizde kendimizi gözetleyen, yargılayan, değerlendiren ve davranışlarımızı düzene koyup yöneten bir güçtür. Bu fikri daha somut açıklamak gerekirse; bir genç kendisini sporcu ya da atlet kabul ederse bütün çabalarını spor ve atletizme yöneltir; bir sporcu gibi giyinir, bir sporcu gibi konuşur, bir sporcu gibi yemesine ve uykusuna dikkat eder ve belki de spor başarısına zarar verebilecek zararlı alışkanlıklardan kaçınmaktadır. Bunun gibi kendisini hayırsever, iyi kalpli insan olarak bütün zamanını insanlara yardım ederek geçirmektedir (Baymur,1993;

270). Aynı şekilde ergen bu dönemde geyik muhabbeti denilen şakaları ile mizaha yönelmekte ve insanları mutlu etmek için espriler yaparak bundan zevk almakta ve benliğini bu yönde geliştirmeye başlamaktadır.

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan dinamik ve yaşam boyu süren bir süreç içinde gelişmektedir. Diğer insanlarla etkileşimden ya da duygular ve düşüncelerle iç diyalogdan çıkmaktadır. Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana babadan, uygun davranışı gösterme baskısıyla yaşlılardan ve başka birçok olaydan etkilenmektedir. Eğer her şey yolunda giderse çeşitli parçalar birbiriyle harmanlanmakta ve kapsamlı bir benlik kavramı oluşmaktadır (Aksoy ve Temel, 2001:21). İç dialog kadar çevre ilişkileri de benlik gelişiminde oldukça etkilidir.

Benlik, bireyin çevre ilişkilerinde daha açık belirti verir. Benlik iç kaynaklı bir uyarıcıdır. Davranış özgürlüğü bol olan ortamda bireyler daha çok benlikçi nitelikte olmaktadır. Örneğin; aile içindeki uyum zorluğu ve geçimsizlikler çoğunlukla benlik çatışmalarından doğmaktadır (Karakuşçu, 1999:243). Ergenler herkesin kendilerine baktığına fakat ilgisiz bir dünyada tamamen yalnız ve biricik olduklarına inanmaktadır. Sürekli sahnede olmak, dikkatlice incelenmek ama nadiren anlaşılmak ergen için büyük bir duygusal sıkıntı kaynağıdır. Bunların sonucunda ergenler, zayıf benliklerini korumak için çeşitli psikolojik mekanizmalar kullanmaktadır. Önemli olan bu mekanizmaların doğru kullanması ve kimlik krizinin sorunsuz atlatılmasıdır. Bunun için benlik algısı ile davranışların uyumu gerekmektedir (İnanç ve diğer, 2005).

Bireyler benlik kavramları doğrultusunda davrandıklarında, kendilerini güvenli ve yeterli hissetmektedirler. Davranışları kendilerini değerlendirmelerinden, kendilerine verdikleri rolden farklı olduğunda ve isteklerinin dışında davranmaya zorlandıklarında rahatsız olmakta, kendilerine olan güvenleri zedelenmektedir (Kulaksızoğlu,2002;114). Özellikle ergenlik döneminde hassalaşan duygular ve benlik algısı birçok faktörden çok çabuk etkilenebilmektedir. Yine yapılan bu araştırma ile ergenlik döneminde benlik algısını etkileyen faktörler belirlenerek kendilerine mizahi bir rol veren ergenlerle espiri anlayışından uzakta olan ergenlerin

bu durumdan ne derece etkilendiği ortaya konularak mizahın benlik algısındaki yeri belirlenmeye çalışılmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar sonunda, mizahın ergen benliğindeki önemine göre çeşitli yaklaşımlar geliştirilmesi ve özellikle YİBO'larda ergenlerin anne-babalarından uzakta olmalarından dolayı ortaya çıkan güvensizlik duygusunu iyileştirmeye ve monotonluğun yaratmış olduğu espiriden giderek uzaklaşma duygusunu geliştirmeye yönelik programlar oluşturulması amaçlanmaktadır.

Ergenlik dönemde kimlik arayışından doğan bu boşlukta yapılacak bilinçli bir rehberlik ergenin olumlu uğraşılara yönelmesine yardımcı olacaktır. Böylece ergenin kendini görüş ve algılayış tarzı yüksek olacak ve davranışları da toplumun beklentileri ile uyuyacaktır. Anne babalar da ergen konusunda bilgilendirilmelidir. Çünkü ergenlik psikolojisinin anne baba tarafından da iyi anlaşılması gerekmektedir. Her anne baba geçmişinde bir ergenlik dönemi yaşamasına rağmen bu dönem ile ilgili bilgilenme ergen bireyin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Anlaşılma ile doğru orantılı olarak ergenin çevre ile uyumu artmaktadır (Abalı, 2004: 19). Özellikle YİBO'larda kalan ergenlerin benlik algıları anne ve babalarından uzakta olmaları nedeniyle kolay etkilenmektedir. Yapılan bu araştırmayla etkilerin nedenleri belirlenerek buna dayalı alternatifler geliştirilebilir. Ergenlerin benlik algıları ile mizah duyguları tespit edilerek düşükse bunları yükseltme adına çaba sarf edilmekte; yüksekse geliştirmek için önlemler alınmaktadır.

Yatılı İlköğretim Bölge okullarında, birinci sınıftan itibaren yatılı okuyan çocuklar ailelerinden, anne-baba sevgisi ve desteğinden uzakta eğitimlerini devam ettirmektedirler. Çocukların gelişiminde, okullarda görevli olan yöneticiler, öğretmenler ve diğer çalışanların desteği ve ilgisi oldukça önemli olmaktadır. Benlik kavramının gelişimi üzerinde ilk ve en önemli etkinin aile olduğu bilindiğinden, araştırmada ailelerinden uzakta yatılı ilköğretim bölge okullarında okuyan çocukların benlik kavramında cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve doğum sırası değışkenlerinin etkisini incelemek amaçlanmaktadır.

Benlik algısı özellikle ergenlik döneminde farklılık kazanmakta ve hassaslaşmaktadır. Ergenlik dönemindeki ruh sağlığı gelecekte insan ilişkileri başta olmak üzere akademik başarı ve meslek seçimi gibi birçok alanı etkileyecektir. Ergenlerin olayları algılayış tarzlarının genellikle olumsuzya yatkın olması; sosyal aktivite, spor, eğlence ve mizahın özellikle bu dönemde önem kazanması araştırmanı en önemli amacıdır. Bu araştırmanın genel amacı, ergenlerdeki benlik algısı ile mizah duyguları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Normal okullara devam eden 13-14 yaş arası ergenlerin mizah duygusu ile benlik algısı arasında bir ilişki var mıdır? sorusu temel problem olarak ele alınmıştır.

Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1.1.1.Alt Problemler

1. Öğrencilerin mizah anlayışları nasıldır?

1.1. Öğrencilerin mizah anlayışları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

1.2. Öğrencilerin mizah anlayışları yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Öğrencilerin mizah anlayışları öğrenim gördükleri okullara göre farklılık göstermekte midir?

2. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri nasıldır?

2.1. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

2.2. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?

2.3. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri öğrenim gördükleri okullara göre farklılık göstermekte midir?

3. Öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile mizah anlayışları ilişkili midir?

1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

- Örneklem grubu Çorum ili Kargı ilçesinde bulunan ve farklı okullarda (Köy okulları, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, İlçe Merkezindeki İlköğretim Okulları) okuyan ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerle sınırlıdır.
- Araştırmanın uygulaması 2007-2008 eğitim öğretim yılında ilköğretim 7 ve 8. sınıfa devam eden ve araştırmaya katılan öğrencilerle sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin mizah duygularını belirlemek için Oral (2004) tarafından geliştirilen ergenlikte mizah ölçeği ile benlik algılarını belirlemek için Offer ve arkadaşları (1962) tarafından geliştirilen Offer Benlik Algısı ölçeğine verdikleri yanıtlar ve kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.
- Araştırma, görüşülen öğrencilerin yanıt verdikleri zaman dilimi içindeki bilgi, algı ve düşüncelerini yansıtmaktadır ve zaman içerisinde ortaya çıkabilecek değişimleri belirleme olanağına sahip değildir.

1.3 Tanımlar

Benlik: Benlik, bireyin kendi yaşantısının bireyselliğini ve kişiselliğini öğrenmiş olması, bilmesi ve ona değer vermesi halidir.

Benlik, ergenin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür. Bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri gerçek benliğini oluşturur. Benlik bireyin kendine bakışından oluşmakta ve bireyin davranışını tespit eden değerlerin, amaçların ve ideallerin bir organizasyonu olarak da tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002; 113)

Benlik Algısı: Kişinin kendisi ile ilgili bilgi, düşünce, kanaat, algı ve inançlarının tümünün düzenlenmiş durumudur. Kişinin bir konu, kişi, iş, obje ya da

davranışla ilgili olarak “yeterliyim” ya da “yeterli değilim” ve ya “seviyorum/ hoşlanıyorum” ya da " sevmiyorum/ hoşlanmıyorum” gibi yargıları içeren odak niteliğindeki kanaatlerdir. İnsanın sosyal ve fiziksel çevre ve kendisi ile ilişkileri sırasında elde ettiği geri bildirimler yoluyla ve birbirleri ile ilişki halindeki çok sayıda unsurdan oluşan ve kendisini anlamasını sağlayan benlik algısı sistemi geçmiş deneyimlerden, o andaki yaşantılardan ve gelecekteki beklentilerden oluşmaktadır (Frager and Fadiman 1998: 405; Eisenberg, 1979: 12).

Benlik Gelişimi: Çocuğun başkalarından ayrı bir kişi olarak kişisel özellikleri ve erişmek istediği nitelikler üzerinde bilinçliliğinin gelişmeye başlamasıdır (Cüceloğlu, 1995; 137).

Mizah: Eğlendirmek, güldürmek ve birine, bir davranışa inceden takılmak amacını güden ince alay, gülmece (Akt. Özenç, 1998: 34).

Mizah Duygusu: Mizah duygusunun bireyin kendisini, herhangi bir durumu, olayı ya da kişiyi eğlenceli bulma, gülümseme ve kahkahalarla güle biçiminde gösterdiği ve bu duygunun mizah anlayışı (humor appreciation) ve mizahi tepkiler verme ya da mizah üretme (humor responsiveness- humor production) olmak üzere iki boyuttan oluştuğu kabul edilmektedir (Aydın, 1993: 314).

Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO): Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1993 yılında yayınlanan “İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin” 6. maddesinde belirtildiği gibi bu okullar, okulu bulunmayan yerleşim birimlerinde ilköğretim çağındaki çocuklara eğitim öğretim hizmeti vermek, çevrenin eğitim, kültür ve sosyal etkinliklerine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş ve sekiz yıllık temel eğitim veren parasız yatılı eğitim öğretim kurumlarıdır. Bu okullar daha çok kalkınmada öncelikli bölgelerin çevre koşullarından doğan bazı sorunlara çözüm yolu olarak görülmesinden dolayı genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kurulmuştur.

1.4 Araştırmanın Önemi

İnsanın kendisinin beğendiği ve kendisine bir değer kattığını sandığı nitelikleri ve davranışları hoşuna gitmektedir. Güzelliğini, bilgisini, becerisini ve gücünü herkesin görüp beğenmesini istemektedir. Beğenildikçe de haz duymaktadır. Böylece haz verici gösteriş ve davranışların tekrarı onun bir kişilik niteliği ve benliğini doyurucu davranışları haline gelmektedir (Karakuşçu, 1999). Bu gösteriş ve davranışlar yaşam boyu değişiklik göstermektedir.

İnsanların kendinde gördüğü, hissettiği değişiklikler yaşam döngüsü boyunca olmaktadır. Orta yaş bunalımı olarak adlandırılan şey konusunda birçok şey söylenmektedir. Örneğin; orta yaşta ortaya çıkan bir kimlik bunalımı. Elbette çocukluk boyunca benlik kavramlarında ve benlik imgesinde önemli değişiklikler olmaktadır. 4 yaşındakilerden oluşan bir gruptan ve 10 yaşındakilerden oluşan bir gruptan kendilerini tanımlamaları istendiğinde, büyük çocuklar çok daha karmaşık benlik portreleri vermektedirler. Küçük çocuklar tanımlama listesinde kendilerine sahip oldukları şeyler ya da yapmaktan hoşlandıkları şeylerle kısıtlandırmalarına karşı büyük çocukların kendi kişiliklerine ilişkin bir şeyler söylemeleri daha olasıdır.

Eğer aslında kimlikteki değişiklikler yaşam döngüsü boyunca meydana geliyorsa kimlik gelişimi ile ilgilenen araştırmacılar ergenliğe neden bu kadar çok ilgi göstermektedirler. Bunun bir nedeni ergenlikte meydana gelen kimlikteki değişikliklerin, birey bu değişikliklerin yalnızca ne kadar önemli olduğunu tam olarak anlayacak entelektüel kapasiteye sahip olduğunda benlik duygusunun ilk önemli yeniden düzenlemesini ve yapılanmasını içermesidir. Kimlikteki önemli değişiklikler kesinlikle çocuklukta olduğu halde ergen bu değişiklikler konusunda daha fazla bilinçlidir ve bunları çok daha şiddetli bir biçimde hissetmektedir.

Araştırmacıların ve kuramcılarının ergenlikte kimlik gelişimi çalışmasına gösterdikleri ilginin diğer bir nedeni dönemin özelliği olan temel biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişikliklerle ilgilidir. Erinlik fiziksel görünüşteki çarpıcı değişiklikleri beraberinde getirmekte ve ergenin benlik kavramlarını ve başkalarıyla

olan ilişkilerini değiştirmektedir. Ergenlikteki kimlik gelişimini harekete geçirmede erinliğin neden önemli bir rol oynadığını anlamak zor değildir. Görünüş değiştirildiği zaman, saç boyatıldığında ya da farklı bir şekilde kestirildiğinde, fazla kilo verildiğinde ya da giyim tarzı göze çarpan bir şekilde değiştirildiğinde bazen kişilik de değişmiş gibi hissedilmektedir. Erinlikte ergenler dış görünüşlerinde çarpıcı bir biçimde değiştiklerinde iç dünyalarında yer alan değişikliklere ilişkin sorularının olması anlaşılabilir. Ergenler için erinliğin fiziksel değişimlerini yaşamak benlik imgesinde düzensiz değişimlere ve gerçekten kim olduğunun yeniden değerlendirilmesine ve bir kimlik arayışına girmesine yol açabilmektedir (Apay, 2007; 295).

Ergenliği en iyi tanımlayacak bir düşünce seçilmek zorunda kalınsaydı, olup biten pek çok şeyin hem nedeni hem de sonucu olan kimlik arayışı ya da benlik kavramı seçilirdi. Ergenin benlik kavramını etkileyen unsurların nasıl etkili olduğuyla ilgili belli başlı araştırmalar yapılmıştır. Benlik kavramının, özellikle gençlik çağında öne geçtiği ve ergenin duygusal çalkantılarını kendisine uydurması gerektiği düşünülürse bu dönem ergenin kendisine kimlik aradığı kritik bir dönemdir. Yeni arayışlar içinde olan ergen duygusal ve sosyal açıdan hassas olup kendini kabul ettirme çabası içindedir. Bu yüzden grup kurma, dikkat çekici şekilde giyinme, mizah vb. yollarla kendini ispatlamaya çalışmaktadır.

Ergenlik döneminde kimlik krizi, atlatılması gereken önemli bir aşamadır. Aşılmadığı durumlarda ergenlere psikolojik yönden destekleyici yardım yapılması gerekmektedir. Bu yardım ailenin ve aileye yakın olan diğer kişilerin bilgilendirilmesi ve ergen ile ilişkilerin yeniden yapılandırılması şeklinde olabilmektedir. Bu yaşlarda gençler her ne kadar bağımsız ve kendi kendine yeter kişiler olduklarını ispatlamaya çalışsalar da, temelde güvенеceği kişiyi bulup bağlı olma ve kişiden destek alma özlemi vardır. Anne ve babalar veya onların yerini almış olan kişiler, bu konularda bilinçlendirilmeli ve ergenle olumlu sağlıklı ilişkiler geliştirmelidir (Aydın, 2005).

Brant (1957), Ames (1952), Browfain (1952) gibi psikologlar benlik kavramının bireyin hayata ahenkli bir şekilde uyumunda en önemli faktör olarak görmektedirler. Ergenin benlik kavramının kuvvetli ve iyi yapılanması, hayatı boyunca karşılaştığı sorunları başarılı bir şekilde halletmesine bağlıdır. Bu başarılar, her seferinde kendi duygularının çevrenin istekleriyle tutarlı olmasından kaynaklanmakta ve ergenin kendine olan güvenini arttırmaktadır. Zayıf ve yetersiz benlik kavramına sahip bireyin duyguları olgunlaşmadığından, yaşantısındaki tepkileri de sahip olduğu yaşa uygun olmakta ve adeta küçük bir çocuk gibi davranmaktadır. Bir kişinin kendisini aşağılık duyguları içinde görmesi veya kendisini yetersiz, güvensiz, beceriksiz hissetmesi, geçirmiş olduğu kısıtlamalar ve başarısızlıkların sonucudur. İstekler ve baskılardan doğan çatışmalardan dolayı ergen genellikle bocalamakta, kendini değerlendirmekte güçlük çektiği gibi hedeflerini gerçekçi bir şekilde görememekte ve sağlıklı kararlar verememektedir (Akt.Yavuz,1994).

Ruh sağlığında benlik gelişimi önemli bir yere sahiptir. Olumlu bir benlik gelişiminde duyguların çevreyle uyumu ne kadar önemliyse rahat ve huzurlu bir yaşam da o denli önemlidir. İnsanların yaşamın stresinden uzaklaşp rahatlamak için, müzik dinledikleri, yürüyüş yaptıkları, dans ettikleri, şarkı söyledikleri, spor yaptıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra bireylerin gevşemek için, insanlarla olan ilişkilerinde ya da günlük yaşamda çeşitli şekillerde (espri yapmak, fıkra anlatmak gibi) mizah duygularını kullandıkları da gözlenmektedir.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, mizah duygusunun gerek ruh gerekse beden sağlığına olumlu katkıları bulunmaktadır. Mizah insan yaşamında pozitif bir güç olarak ele alınmakta ve birçok kişilik kuramcısı mizahı sağlıklı ve uyumlu bir baş etme stratejisi olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan araştırmalarda mizah ve benlik algısına çok az yer verilmiş ve ergenlerin benlik algısında mizahın ne derece etkili olduğu araştırılmamıştır. Bilinmektedir ki kişilik gelişiminde benlik algısı oldukça önemlidir. Ergenlerdeki benlik algısının nasıl olduğu ve mizahın benlik algısında ne derece önemli olduğu merak edilmektedir.

Her araştırmanın ilgili olduğu bilim dalına bazı yönlerden katkıları söz konusudur. Bu araştırma da alanla ilgili araştırmalar halkasına yeni bir halka eklemekte ve kendine özgü bazı durumları bulunan YİBO ğrencilerinin benlik algıları ve mizah duygularını bazı değişkenlere incelemektedir. Benlik algısı ve mizah duygusu arasındaki ilişki ile ilgili olarak Türkiye’de yapılan çalışmalar, bu konuda çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarla kıyaslandığında bunların az sayılabilecek sayıda olmasının yanında, daha çok niversite ve lise öğrencileri üzerinde yapıldığı dikkati çekmektedir. Bu çalışmada ise konuya yatılı olan ve olmayan ilköğretim II. kademe öğrencileri düzeyinde yaklaşılmıştır. Adı geçen grup üzerinde bu türden karşılaştırılmalı bir çalışmaya rastlanmamış olması da bu çalışma için güdüleyici bir durum olmaktadır.

Bu araştırmada, YİBO’da okuyan ve normal okula devam eden ergenlerin mizah duygusu ile benlik algısı arasındaki ilişki incelenerek anne-babasıyla yaşayan ve yaşamayan ergenlerin mizah duyguları ile benlik algıları arasında fark olup olmadığına ilişkin bulgular sunulmaya çalışılacaktır. Yapılan n tarama sonucu genellikle, benlik algısının başka değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Ancak, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ile normal okullarda okuyan 13-14 yaş grubu ergenlerin mizah duygusu ve benlik algısı üzerinde bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde benlik algısı ve mizah duygusu ile ilgili kavramsal açıklamalar ile bu konularla ilgili yurt dışı ve yurt içinde yapılmış çalışmalardan örneklere yer verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1 Ergenlik Dönemi

Ergenlik terimi (Adolescence) Latince “Adolescere” yani büyümek ya da “yetişkinliğe erişmek” sözcüğünden gelir. Ergenlik çocuksu tutum ve davranışların yerini yetişkinlik tutum ve davranışlarının aldığı dönemdir (Temel ve Aksoy, 2001:9).

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir “ara dönem”dir. Gençlik, belli yaşlarla sınırlanamayan bir hayat dönemidir. Bununla beraber, gençlik kelimesi ergenlik yerine kullanılabilir (Karaköse, 2008). Ergenlik insanın yaşam döngüsünde çok özel bir dönemdir. Bu dönem duygusal oluşumların, zihinsel değişimlerin ve fiziksel olgunluğun bileşiminden oluşmaktadır. Yaşamın ilk birkaç yılı dışında ergenlik yılları süresince birey yaşamındaki diğer dönemlerden çok daha fazla büyüme ve olgunlaşma ile değişim yaşamaktadır (Demir, 2002).

Ergenlik, endokrin bezleri (kanalsız organlar) damarlara hormonları salgıladığı zaman biyolojik olarak başlamakta; kandaki hormonlar bedensel ve cinsel değişimleri başlatmaktadır. Bu sürece erinlik dönemi denir. Bu dönem çocukluğun sonu ile ergenliğin başlangıcı arasındaki, bireyin cinsel olarak olgunlaşmaya başladığı bir ya da iki yıllık bir süreci kapsamaktadır. Erinlik dönemi doğum öncesi ve doğumdan sonraki ilk yıllardan sonra en hızlı büyüme ve gelişmenin olduğu

dönemdir (Onur, 1993). Ergenlik döneminde bedensel değişimler kızlara genç kız, erkek çocuklarına da erkek görünümü kazandırmaktadır. Büyüme tüm bedende değişik hızla gerçekleşmektedir. Önce ayaklar ve eller büyümektedir. Yüzde önce çene ve burun büyümektedir. Kalçalar omuzlardan önce büyümektedir. Kızlarda kalçalar, erkeklerde omuzlar genişlemektedir. Boyları uzamakta, kasları güçlenmektedir (Yörükoğlu, 1998; Köknel, 2001). Buna koşut olarak hormonların çalışmasıyla erişkine özgü cinsel duygular belirlemektedir. Ergen bu yeni, yoğun ve güçlü duygularla tanışmak ve ortaya çıkan yeni duruma uyum sağlamak zorundadır (Yörükoğlu, 1998). Ergenlik döneminde tüm gelişim alanları önemli bir etkiye sahiptir.

2.1.1 Fiziksel Gelişim

Ergenlik, erinlik ile başlamaktadır. Kızlar için 11-13, erkekler için 13-15 yaşları buluğa erme dönemi olarak kabul edilebilmektedir. Bilindiği gibi cinsel değişme ve gelişmenin olduğu, cinsel özelliklerin kazanıldığı dönem buluğ dönemidir. Bu dönem aynı zamanda ergenliğin başlarıdır. Buluğ çağındaki gencin vücudunda, boyunu ve yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olmakta, zihinsel yapısında ve ilgilerinde gelişme görülmekte, her iki cins de fiziksel ve fizyolojik (hormonal) olarak cinsel gelişmelerini tamamlamaktadır. Kızlar erkeklere göre iki yıl kadar önce gençliğin başlangıcı olan buluğ çağına girmektedir. Erkek çocukların seksüel olarak olgunlaşmaları ortalama 13 yaşlarında başlayıp iki yıl kadar sürdüğü halde, kızlar 11-12 yaşlarında buluğ çağına girmekte ve erkeklere göre daha kısa bir zaman sürecinde cinsel olgunluğa ulaşmaktadır.

Büyüme tüm bedende değişik hızda gerçekleşmektedir. El ve ayaklar kol ve bacakların öteki parçalarından daha hızlı büyümekte ve bu yüzden oransız bir vücut meydana gelmektedir (Temel ve Aksoy, 2001; 5). Büyüme atılımı sırasında eller ve ayaklar çoğu zaman bedeninin diğer bölümlerinden daha çabuk gelişmekte; bu da geçici bir sakarlığa ve beceriksizliğe yol açmaktadır. Örneğin; bir erkek çocuk zayıf eşgüdümlü bir hokkabaz gibi kahve fincanını altlığın üzerinde dengelemekte güçlükle çekmektedir. Ama bir saat sonra aynı çocuk tenis sahasında şaşılacak bir incelik ve

eşgüdüm gösterebilmektedir. Beceriksizliğin bedensel etkenlerden mi, toplumsal etkenlerden mi, yoksa her ikisinden mi kaynaklandığı konusu tartışılabilir (Gander ve Gardiner, 1995, 411). Uzunlamasına büyümeyi bedenine büyümesinde hızlanma izlemektedir. Kalçalar, göğüs kemikleri ve omuzlar genişlemektedir. Kol ve bacakların uzaması durduktan sonra gövde uzaması bir süre daha devam eder, bu da ergenliğin son evrelerindeki boy uzamasının nedenidir. Bu dönemde baş kemiklerinde belirgin bir büyüme görülmemesine karşın, yüz kemikleri hızla büyümekte ve yüz görünümü hızla değişmektedir, çene uzamakta ve kalınlaşmaktadır.

Erinlikte çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Kalıtımla gelen genetik faktörler, beslenme, çocuğun sağlık durumu, beden kütlesi, erinliğin başlangıcını belirleyen etmenlerdir. Çocuğun genetik donanımı potansiyel erinlik zamanını belirlerken, iyi beslenme koşulları ve çocuğun genel sağlık durumu önemli olmaktadır. Beden kütlesindeki yağ oranı, kızların “ayhali” başlangıcı için kritik bir değer taşımaktadır. Ağırlık boyla birlikte artmaktadır. Erinliğin ilk evrelerinde, yaklaşık 14 yaşına kadar, kızlar genellikle oğlanlardan daha fazla kilo almaktadırlar. On bir ile on altı yaşlar arasında ortalama kız çocuk yaklaşık 19 kilo, ortalama erkek çocuk yirmi beş kilo alacaktır (Gander ve Gardiner, 1995; 411). Adet görmeyen başlangıç aşamasında kızların ağırlığı yaklaşık 48 kg civarındadır (Aydın, 2005, 175). Ağırlık konusunda iki sapma bazı ergenleri, kızları erkeklerden daha fazla olmak üzere ilgilendirmektedir.

2.1.2 Cinsel Gelişim

Sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmek, ergenlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden birisidir. Ailesi, akranları, okulu ve diğer toplumsal kurumlardan reddedilen çocuklar için sağlıklı bir cinsel kimlik geliştirmek oldukça güç olmaktadır. Çünkü bu toplumsal kurumlar, ergen gelişim döneminde destekleyen kurumlardır (Seifert ve Hoffnung, 1987).

Ergenlikte ortaya çıkan bütün biyokimyasal değişimlerin en önemli etkilerinden biri de cinsel dürtülerdeki ve duygulardaki artıştır. Birçok ergen için bu yeni keşfedilen duygular şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilmektedir. Kennedy'nin belirttiği gibi "bütün bilgilerimize, içinde yaşadığımız çok değişken cinsel çevreye karşı, cinsellik konusundaki egemen duyguların hala kaygı ve rahatsızlık olduğu görölmektedir (Gander ve Gardiner, 1995; 418).

Ergenlikte cinsellik, geniş etkilere sahip önemli bir olaydır. Yetişkin fiziksel olgunluğuna ulaşma, ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesi gibi fiziksel değişikliklerin görölməsi ve cinsel dürtünün artması bu durumun nedenlerinden biridir. Akranların etkisi, ebeveynlerin değeri, ahlaki ve dini inançlar, ergenlik ve cinsellik konusundaki yargılar karşı cinsten arkadaş edinme ile ilgili baskıları içeren sosyal faktörlerde ergenin cinselliğe yönelmesinin nedenlerindedir. Biyolojik değişiklikler ve sosyal etkiler ergenin cinselliği benlik kavramı ile bütünleştirmesine neden olmaktadır. Bu şekilde benliğe yeni bir boyut daha katılmakta ve ergenin bu duruma da uyum sağlaması beklenmektedir. Bu şekilde cinselliğin yeni uyum sorunlarını da birlikte getireceğini tahmin etmek güç değildir (Dusek, 1987; Newman and Newman, 1991). Ergenin cinsel açıdan bedensel değişiklikler de uyum sorunu yaşanmasına neden olmaktadır.

Cinsel gelişme, kızlarda erkeklere oranla daha erken başlamaktadır. Kız çocukları erkeklerden daha önce uzamaktadır. Kızların boyunun uzaması 11-12 yaşlarındadır ve 15-16 yaşlarında olması gereken boylarına daha o zamanlarda ulaşmaktadırlar. Kızların adet görme yaşı 11-15 arasında değişmektedir. Kızlar için ergenlik görülebilir bir olayken erkekler için durum farklıdır. Erkek ergenliği, daha çok kişisel ve özel bir olaydır. O kadar özeldir ki çocuğun kendisi bile ergenliğe girdiğini fark etmez. Pek çok uzman, gençlik dönemini, çocukluk döneminin sonu ile yetişkinlik döneminin başlangıcında yer alan bir geçiş dönemi olarak nitelemiştir. Bu dönem hızlı ve sürekli bir gelişim ve değişim dönemi olarak bilinmektedir. Genç bu çağda anne babası ve çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin ne de çocuk olarak algılamakta ve anne-baba ile yetişkinler, gençlerin neleri

yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda birbirinden farklı fikir ve yaklaşımlar ileri sürmektedirler (Kulaksızoğlu, 2002: 32-33; Saygılı, 2006).

2.1.3 Bilişsel Gelişim

Bedensel ve cinsel değişmelerle birlikte ergenler zihinsel yeteneklerinde de değişimler yaşamaktadırlar. Bilişsel gelişim olarak bilinen olgu, ergenlerin yalnız kendilerini, ailelerini, yaşantılarını ve öğretmenlerini değil, dünyalarını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler taşımaktadır. Ergenlerin tüm düşünme süreçleri değişmekte, gittikçe artan biçimde geleceğe yönelmekte ve soyut düşüncelerle ilgili olmaktadır. İdealizm kazanmakta ve cinsellik, ahlak, din gibi konularla ilgili gerçekten kendilerine ait bir değerler takımı edinmektedirler (Gander ve Gardiner, 1995; 422).

Ergenler, grup isimleri, matematiksel eşitlikler ve diğer semboller hakkında düşünmeye başlamaktadırlar. Sembol setlerini, yeniden düzenleme, bunlardan mantıklı bir sonuç çıkarma, bilim, din, sanat, politikadaki değer sistemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Ergenler bu dönemde dünyadaki nesnelere çok dünyadaki düşünce ve fikirlerle aktif olarak ilgilenmekte ve adeta keşfedilen şeyleri yeniden keşfetmektedirler. Ergenler, semboller dizisi üzerindeki işlemleri yapar, bütün bir sembol sistemi oluşturmayı başarmaktadırlar (Temel ve Aksoy, 2001; 52).

Çocukluk ve ergenlikteki zihinsel gelişim hakkındaki bilgilerin çoğunu İsviçreli uzman Jean Piaget'ye aittir. Piaget çocuğun zihinsel yapısının yetişkinlerden niteliksel açıdan farklı olduğunu ve çocukların yetişkinlerden farklı olarak dünyayı algıladıklarını söylemiştir. Ona göre zihinsel yapılar ve zeka yaşa bağlı olarak gelişmekte ve doğumdan ergenlik sorunlarına kadar bu olgunlaşma devam etmektedir (Kulaksızoğlu, 2002; 136).

Ergenlik döneminde genç, soyut düzeyde algılaya yetisini kazanmaktadır ve Piaget'e göre zihinsel gelişim somut operasyonlardan formal operasyonlara (soyut işlemlere) geçmektedir. Ergenlik düşünme sistemi açısından düş kurma çağı, kuram

geliştirme dönemi, olasılıkları görme dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bir çok açıdan düşünebilme yeteneği, ergene düşünme esnekliği sağlamaktadır (Yavuzer, 1997: 278). Ergenin soyut düşünce niteliklerinden biri de düşünmek için düşünme özelliğidir. Örneğin; bir ergen şöyle yakınabilir: “ Ne olduğumu, kim olduğumu, niçin düşündüğüm için düşünmeye başladım”. Ergenlerde düşünceye ve düşüncelerin soyut özelliklerine eğilim ve ilgi artmaktadır. Ayrıca ergenlerin düşünceleri, olasılıklar ve idealizm yüklüdür. Daha küçüklerde ise düşünceler nesnel özellikler ve bilinç ile belirlenmiş bir durumdayken, ergenlerin düşünceleri kendilerinde ve başka kişilerde olmasını arzu ettikleri ideal özellikler ve spekülasyonlarla yüklüdür. Bu tür düşünceler de ergenin kendisini ve başkalarını ideal özellikler ile karşılaştırılmasına imkan sağlar. Genç, olası durumlar ve hayallerle yüklü düşünce alemi içindedir ve ergen bu düşünceler içinde sabırsızlık, kararsızlık göstermektedir (Aydın, 2005; 179).

2.1.4 Sosyal Gelişim

Sosyal gelişme, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Bebek kendinin merkez olduğu anlayışından kurtulup, uyumlu bir yetişkin olmaya doğru bir gelişme göstermektedir. Toplumsallaşma bebeğin başka insanlara tepkiler vermesi ile başlamakta ve ömür boyu devam etmektedir (Kulaksızoğlu, 2002; 82).

Ergenin ebeveyn ile yakın ilişki kurabilmiş olması önemlidir. Yakın ve samimi ilişkilerin kurulmuş olması, başkalarıyla kurulacak olan ilişkileri de etkilemektedir. Samimi, sıcak ilişkilerin sonsuza kadar sürmesi mümkün değildir. Böyle olmasına rağmen, ergenin ve ailesinin önceden oluşturdukları ilişkilerin yeni ilişkilere de yansması da söz konusudur. Aynı şekilde, ebeveyn çocuk ilişkilerinin uzantısı, ergenlikteki ebeveynle olan ilişkiler de belli ölçüde geçmişteki ilişkilerin niteliğinden etkilenmektedir (Aydın, 2005, 187). Anne- babalarına güven duyan ve sorunlarını tartışabilen gençler, arkadaşlık ilişkileri içinde yaşadıkları sorunları daha kolay çözebilmektedirler. Özellikle karşı cinse olan duygusal ilişkilerde bir kırıklık yaşayan gençler aile yaşamlarında anlaşılıyorlarsa, ailesi ile anlaşamayan gençlere

oranla, bu durumu daha çabuk atlatabilmektedirler. Aile içinde büyük sorunlar yaşanıyor, genç de bu problemlili çevreyi benimsemiyorsa, arkadaşlık arayışı daha kuvvetli olmaktadır. Ancak gençlik çağına kadar kendisi için belirli değerler geliştirememiş bir genç ihtiyaç duyduğu arkadaşların ve grupların standartlarını körü körüne kabul edebilmektedir. Duygusal kabul görme adına yapılan bu seçimde genç daha önce kendisi için bir standart saptamadığı için grubun ve arkadaşların normlarını benimsemediği, uygun bulmadığı hallerde bile yenik düşmektedir. Gelecek beklentileri, bir meslek ve iş seçimi gibi ağırlık taşıyan kararlar, gencin ilişkide bulunduğu akranlarına göre yön değiştirmektedir (Kasatura, 1998; 80).

Aile ortamında ergen-ebeveyn ilişkilerini etkileyen bazı ergenlik özellikleri vardır. Erinlik, gelişimin sonucu düşünce yapısındaki değişiklikler, idealizm, benmerkezci düşünce, okul durumu, arkadaşlık ilişkileri ve ileri bağımsızlık arzusu, ebeveyn- ergen ilişkilerini etkileyebilecek olan unsurlardır. Çatışmaların en yoğun yaşandığı zaman ise anneler ile oğulları arasında erinlik dönemi olduğu vurgulanmaktadır. Ergen, kişisel yapılanımdaki zenginleşme nedeniyle akıl yürütme becerisini geliştirmektedir. Bu nedenle, büyüklerin istekleri ve beklentilerine karşı muhakeme becerisi de artmaktadır. Disiplin konusu sorun olabilmektedir. Ailenin belirttiği kurallara eleştiriler yöneltebilmekte ve ebeveynin koyduğu kurallar sorgulanır hale gelmektedir (Aydın, 2005, 187).

Ergenlik döneminde kişiler arası ilişkilerde de değişimler görülmektedir. Bu dönemde gence, ailenin destekleyici, eğitici rolü yeterli gelmemekte, genç ilgi ve zamanını kendi duygu ve davranış özelliklerini gösteren akran grubuna yöneltmektedir. Böylece arkadaşlar anne-baba otoritesinin yerini almaktadır. Erikson, benlik kimliğinin biçimlenmesinde arkadaş ilişkilerini temel otorite olarak görmektedir (Eryüksel, 1987).

Bu dönem davranışların en aşırıya kaçtığı duyguların alt üst olduğu bir çağdır. Genç ergenin dengesizliği son haddine ulaşmaktadır. Gözyaşları aniden kahkahalara, kendine güven güvensizliğe dönüşmektedir. Bu dengesizliğin nedeni, hem kendi

bedenindeki fizyolojik, psikolojik değişmelerle uğraşan ergenin, hem de kendinden değişen beklentiler içinde olan yetişkinlerin şaşkırtıcı ve güven kaybettirici etkileridir.

Ergenlik, problemlerin en üst düzeyde ve en çok olduğu bir gelişim dönemidir. Çocuklukta problemler yetişkinlere çözdürülürken, ergenlikte yetişkinlerden yardım istenmemektedir. Çünkü ergen için yetişkinler kendini anlamayacak kadar yaşlı görünmektedirler (Onur, 1993).

2.1.5 Kişilik Gelişimi

Kişilik bireyin sosyal ve psikolojik tepkilerinin tümüne verilen bir isimdir. Aynı zamanda bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği olması durumudur veya bir bireyi diğerinden farklı kılan bütün ayırıcı özellikleri onun kişiliğidir (Kulaksızoğlu, 2002; 106). Kişinin kendisiyle ilgili farkındalık kazanması ve kendi özelliklerini tanması, kişilik gelişiminde önemli bir husustur. Bireyin kendisi ile ilgili özellikler hakkında fikir sahibi olması ve bu özelliklerin düşünceler, değerler ve davranışlar boyutunda tutarlılık ve devamlılık göstermesi durumu ergenlikte artmaktadır. Rosenberg'in belirttiği gibi, ergenlikte ben-farkındalığı, ben-bilincine dönüşür (Aydın, 2005; 192). İnsanı anlamak, kişiliğini tanımak ona ön yargısız ve art niyetsiz yaklaşmakla olmaktadır. Bu yaklaşımın olabilmesi için temel ilke sevgidir. Ancak görerek, tanıyarak bilerek sevmek iyi ve kötü yanlarıyla, çirkinlik ve güzellikleriyle, doğru ve yanlışlarıyla sevmek. İnsan bir bütündür. İnsanın kişiliği söz konusu olunca onun bütünü her yönü işe karışmaktadır. Bu nedenle, kişiliği incelemek için onu bütünü içinde ele almak gerekmektedir. Böylece her birey ötekenden farklı kararlı bir bütün oluşturmaktadır. Kişiliği oluşturan öğeler arasında iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-hatalı ikilemi vardır. İnsana kişilik kazandıran, bu ikilem arasındaki çatışma ve sürtüşmelerin yarattığı kaygı ve bu kaygıdan kurtulmak için gösterdiği çaba, seçtiği yöntem ve yoldur (Şemin, 1992; Köknel, 1983).

Bu dönemi, kimlik oluşumu kavramıyla açıklayan Erikson'a göre ergenler büyürlerken aile, arkadaş gruplarından kazanmış oldukları bazı davranış ve inançların artık kendilerine uygun olmadığını keşfetmektedirler. Ergen için dört olası

ergenlik statüsü belirlenmektedir. Başarılı kimlik statüsünde ergen bir kimlik krizinden geçmiş ve inandığı, hedeflediği tercihleri yapmayı başarmıştır. Kararından memnundur ve davranışlarını diğer insanların kabul edebileceklerine dair güveni tamdır. Erken bağlanmış kimlikte, ergen kimlik krizinden geçmiştir ve diğer insanlar kendisinden ne olmasını istiyorsa kararını o yönde almaktadır. Kararsız kimlik statüsü ise , kişiye işaret eder ve ergen önemli kararlarını ertelemektedir ve aynı zamanda çeşitli seçenekleri ve fırsatları keşfetmektedir. Kargaşalı kimlikte kalanlar, konunun tümüne kaçma davranışı gösterirler ama var olan durumlardan memnun değildirler. Fakat kendilerine uygun bir model de henüz gelişmemiştir, kaygılarını bastırmak için bu gençler madde ve alkol kullanımına kaymaktadırlar. Erikson' a göre bu dönemde ergenin ana görevi pekişmiş bir benlik duygusu oluşturabilmektir. Bunun başarılmamasını, Erikson “ rol dağılması” diye tanımlamaktadır. Ergen, kim ve ne olacağı üzerine denemeler yaparken, birçok rolün provasını yapmaktadır. Erişkinlik kimliğinin kumaşını dokumaya başlamaktadır. Kimlik arayışı içinde olduğu kendi değerlendirme sürecinde yeni edindiği akıl yetilerini ve başka dış kaynakları kullanmaktadır (Güran, 1997; 99).

Ergenlik dönemine giren genç bazen bilinçli bazen de bilinçsizce sürekli kendi üzerinde düşünmektedir. Ben kimim? Nasıl bir yaşamım var? Kimler beni seviyor? Nasıl görünüyorum? gibi binlerce soru sürekli gencin zihnini meşgul etmektedir. Ergenlik dönemindeki bir genç çocukluk yıllarına düşüncelerle geri dönmekte ve eski kırgınlıklarını gün yüzüne çıkararak bazen olur ki bu kırgınlıklarla etrafındaki yetişkinlerden intikam alma telaşına düşebilmektedir. Bu soruların merkezinde gencin özellikle kendi hakkında ne düşündüğü, ne hissettiği sorularının cevabı yatmaktadır. Gencin bu yıllarda kendisi ile yaptığı mücadeleler ve oluşturduğu benlik algısı gence ömrünün sonraki dönemlerinde duygusal anlamda bir bağımsızlık sistemi oluşturacaktır. Ergenliğin sonuna doğru artık gençte BEN algısı oluşmakta ve genç kendi hakkında yaşamındaki değerler ve beklentileri hakkında somut gerçeklere ulaşmaktadır (Yavuz, 2005; 26).

Gelişimin ilk başlarında kimlik duygusu tam değildir, kırılığandır ve kolayca yaralanabilmektedir. Ergenin yaşamındaki olaylar ve içinde bulunduğu durumlar çok

önemli anlamlar taşmakta ve ergenin kimlik kumaşının dokusuna eklenmektedir. Bu dönemde yaşanan deneyimler, tahminlerin çok ötesinde, abartılı bir önem taşıtabilmektedir. Aynı deneyimler, kimliğin oluşmasından sonra çok az etkili olabileceği gibi hiç etkili de olmayabilmektedir. Örneğin; aynı cinsten bir arkadaşına duyulan kuvvetli duygular ergen için “Ben eşcinsel miyim?” sorusunu sorduracak kadar korkutucu olabilmektedir. Bir partiye çağırılmamak ergenin kendisini çok çirkin, istenmeyen biri olarak görmesine yol açabilmektedir. İnsanların onu nasıl gördüğü veya onun hakkında ne hissettiği ergenliğini tamamlamamış gençte büyük üzüntülere sebep olabilmektedir.

Kişisel kimlik geliştirmek bütün yaşam boyunca sürmesi gereken bir işittir. Çünkü bütün insanlar büyümeye devam etmelidir. Kişinin kim olduğunun tanımı, kişi kendisi hakkında ne kadar çok şey biliyorsa o kadar kapsamlıdır. Fakat insanların bu eleştirel yaklaşımı edindikleri dönem ergenliktir (Güran, 1997; 89).

Ergenliğin başlangıcında , bireyin kendisine yönelik benlik değerlendirmesi nisbeten yüzeyseldir. Bu durum gencin başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğini önemsemesi şeklinde görülmektedir. Ergenin kendi ben anlayışı çevreye duyarlıdır. Başkalarının yüklemelerinden etkilenir durumdadır. Bu çağlarda ergenin belirli aşamalar gerçekleştirmesi (ehliyet almak, başarılı olmak gibi). Gelişmekte olan benlik değerlendirmesi için önemli ve kritik olaydır (Aydın, 2005; 193).

Kişilik gelişimi kapsamlı bir gelişim alanıdır. İnsanın tüm yönlerini içine almaktadır. Ergenlikte kişilik gelişimi adına ön plana geçen ve önem kazanan kavram benlik algısı olduğu için bundan sonraki kısımlarda ergenlerde benlik algısından bahsedilecektir.

2.2 Benlik Kavramı ve İşlevleri

Benlik kavramı günlük yaşamda kullanılan psikolojik terimlerden birisidir. Başka insanlar hakkında yorum yapılırken benlik kavramı güçlü ya da düşük gibi ifadeler sıklıkla kullanılmaktadır (Woolfolk, 1993). Kişinin kendisiyle ilgili bilinçli

algısı benlik kavramı olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı kişinin kendisini nasıl görüp, nasıl değerlendirdiğini, kendisine ilişkin doğru bulduğu dinamik ve karmaşık inançların tümünü ifade etmektedir. Benlik kavramı, çocuğun kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği görünümdür. Bu görünüm çocuğun kendine güvenli olup olmadığını, içe ya da dışa dönük olduğunu belirlemektedir (Dereboy, 1993; Yavuzer, 1993).

Benlik, psikolojik bakımdan bireyin çevresini algılamasında, değerlendirmesinde, yapılandırmasında ve çevresine tepkide bulunmasında da önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Benlik kavramı psikolojik araştırmalar için de önemli bir alandır. Benlik veya öz kavramı, bireyin kendi kişiliğine ilişkin değerler veya kendi kendini görüş tarzı olarak adlandırılabilir. Benlik; kişilik gelişimi sürecinde oluşan bir kişilik boyutu olarak ele alınmakta ve bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, istek ve ideallerine, değer yargılarına ilişkin düşünceleri içermektedir (Baymur, 1993; 267).

Kişiliğin temel özelliklerini veren “ben” ya da “benlik” iletişimin merkezi, odak noktası olarak kabul edilebilmektedir. Bir anlamda iletişim “ben”in başkalarına anlatılmasıdır. “Ben” yada “benlik” insanın bedensel yapısı, ruhsal ve toplumsal işlevleriyle gelen iletilerin çözüldüğü, anlaşıldığı, yorumlandığı katmandır. İnsanın kendi iç dünyasıyla ve başkalarıyla kurduğu iletişimin ürünü ve yaratıcısı olarak düşünülebilmektedir (Köknel, 1986).

Bütün insanlarda, öznel nitelikli “ben” ile, nesnel nitelikli öğelerden oluşan benlik vardır. Bu nitelikler çocukluktan başlayarak, bireyin diğer bireylerle kurduğu ilişkilerle gelişmektedir. Benlik gelişmesi doğuştan başlamakta, bireyin kendisini başkalarının davranışlarının hedefi ve diğerlerini kendi davranışlarının hedefi olarak görmesi ile oluşmaktadır. Yaşamın ilk günlerinde çocuğun dünyası, onun yaşantılarından oluşur. Yaşantıları onun gerçeğidir. “Ben” ile “Ben olmayanı” başka bir deyişle kendisiyle ilgili ve bağlantılı olanla olmayanı ayıramaz. Uyarımların içten mi, dıştan mı geldiğini, elinin, ayağının, gözünün, burnunun kendisinin mi başkasının mı olduğunu bilememektedir. Çocuk büyüyüp geliştikçe yaşantıları arasında ayırım

yapmaya başlar. Kendi varlığına ait olan yaşantıları sahiplenirken, diğerlerini çevresindeki insanlara ve nesnelere mal etmektedir. Kendi varlığının ve yapabildiklerinin bilincine vardıkça, yaşadığı çevre içindeki varlığından ve işlevlerinden oluşan bir benlik geliştirmeye başlamaktadır. Bu onun gelişmekte olan benlik kavramıdır. Benlik kavramı, bireyin çevresi ile olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre gelişen dinamik bir süreçtir. Yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanların kendisi hakkındaki olumlu değerlendirilmeleri ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenmektedir. Özellikle kendine yakın olan kişilerin tutumu onun için çok önemlidir. Kendisine yakın olan kişilerle geçirdiği olumlu ya da olumsuz çeşitli yaşantılar sonucunda birey, kendine değer verme duygusunu geliştirmektedir. Bu duygu, diğer insanların kendisini değerlendirmeleri sonucu ve öğrenilerek geliştirilmekte ve bir kez oluştuktan sonra, artık diğer insanların kendisini gerçekten nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürmekte ve organizmanın tüm davranışlarını etkilemektedir (Şemin, 1984; Gençtan, 1981, Köknel, 2005).

Benliğin Görevleri;

- İçgüdülerden ve dürtülerden kaynaklanan güdüleri engellemek, denetlemek ve düzenlemek
- Çevredeki nesne ve kişilerle bağlantı kurmak,
- Gerçeği tanımak, denemek, anlamak
- Gerçeğe uyum sağlamak,
- Çevreden gelen uyarımları sınırlamak, sıralamak, zamanlamak,
- Algılamak, saklamak, hatırlamak, düşünmek, karşılaştırmak, çıkarımlar yapmak, yargıya varmak,
- Kavramları birleştirmek ve bütünleştirmek,
- Kişinin karşılaştığı engelleri aşabilecek güçleri toplamak,
- Geleceğe ilişkin beklenti ve amaçlar saptamak,
- Kişiliği kaygıdan kurtaran savunma düzenlerini kullanmak (Köknel, 2005; 67).

Erikson'a göre ergenin ana görevi pekişmiş bir benlik duygusu oluşturabilmektir. Bunun başarılmamasını, Erikson "rol dağılması" diye tanımlamaktadır. Ergen, kim ve ne olacağı üzerine denemeler yaparken, birçok rolün provasını yapmaktadır. Erişkinlik kimliğinin kumaşını dokumaya başlamaktadır. Kimlik arayışı içinde olduğu kendini değerlendirme sürecinde, yeni edindiği akıl yetilerini ve başka dış kaynakları kullanmaktadır. (Güran, 1997; 89).

2.2.1 Benlik Kavramının Gelişimi

Doğum öncesi dönemden başlamak üzere kendisi ve çevresiyle ilişki halinde olan insan gerek kendi bedeninden ve gerekse dış dünyadan uyarımlar almaktadır. Bu uyarımlar ise, duyum izlenimleri halinde yorumlanarak anlamlı bütünlükler oluşturmaktadır. Böylece insan yaşamın ilk dönemlerinden başlayarak, kendisi ve çevresi hakkında izlenimler edinmeye başlamaktadır. İnsandaki içsel varlık ya da öz ben, yaşamın başlangıcında kendisini, kendisini dünyaya getiren annenin bir uzantısı olarak algılamaktadır yani, henüz kendisini bağımsız bir varlık olarak algılayamamakta ve anne ile birlikten benlikle ilgili bir sorun yaşamamaktadır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde ise insan, anne ile ayrı birer varlık olduklarını fark etmeye başlamakta ve anneden bağımsız bir ben'in varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, yeni bir birliktelik arayışı olduğu kadar, kendisini tanımlayacağı yeni bir sistemi (benlik sistemi) geliştirecek ip uçlarına duyulan ihtiyacı da tanımlamaktadır. İşte esas olarak, insanın bir kimlik sahibi olma ihtiyacını karşılayan benlik algısı sisteminin oluşumu bu ayrılık travmasının yaşanması ile birlikte çevreyle girişilen etkileşimle başlamaktadır (Bayat, 2003).

Yeni doğan bebek güçsüz ve güvensizdir. Bedensel ve ruhsal gereksinimlerini önce annesinin daha sonra babasının, yakınlarının çevresinin yardımı ve desteği ile sağlamaktadır. Bakımı, beslenmesi, korunması, yaşamını sürdürmesi başkalarına bağlıdır. Bu bağımlılık sürdükçe çocuk kendini güvenli ve güçlü görmektedir. Bir yandan iç güdülerle dürtülerden gelen ve hazza yönelik olan, istediği her şeyi "o anda, orada, bütünüyle" elde etme eğilimi öte yandan başkalarına bağımlı olmanın verdiği güç ve güven çocukta tüm güçlülük duygu ve düşünceler gerçeklerle

sınırlanmadan olabildiğince özgür ve sorumsuz bir nitelik kazanmaktadır. Kendini güçlü ve güvende gören çocuk yaşamını haz ilkesi doğrultusunda sürdürmektedir. Yaşı ilerledikçe haz ilkesinin yerini gerçeklik ilkesi alır. Duygularını, davranışlarını, tutumlarını çevresiyle uyum sağlayacak şekilde düzenlemeye çalışmaktadır (Köknel, 1983; 120-121).

Benlik, birtakım yaşantılar sonunda kazanılan edinik bir yapı, bir oluşumdur. Başlangıçta çocuk kendi varlığının farkında değildir. Çocuk doğduğunda, “ben” ile “ben olmayanı” ayırt edememektedir. Onun için dünya dıştan mı, içten mi geldiğini bilmediği bir izlenimler karmaşası gibidir. Çocuk çevresinden bir sürü duyular almakta, ancak bunları zamanla anlamakta ve kavramaktadır. Çocuk önceleri elinin, ayağının, gözünün, burnunun kendisinin mi başkasının mı olduğunu bilememektedir. Çocuğun kendi benliğinde olanla olmayanı ayırabilmesi üç yaşından sonra başlamaktadır. Benliğin gelişmesinde içe yansıtma, birleştirme ve özdeşleşme düzenleri önemli rol oynamaktadır (Köknel, 2005; 66).

Benlik kavramının tam olarak oluşması, gelişimin erken dönemlerinde meydana gelmektedir. Bu nedenle, bu kavramı meydana getiren en önemli unsurlardan birinin diğer kişilerle ilişkiler olduğu düşünülürse; bu dönemde anne-baba-çocuk ilişkileri büyük önem kazanmaktadır (Wylie, 1968:121). Anne-baba etkisiyle kazanılmış sağlıklı bir kimlik, daha kalıcı ve olgun bir benliğe sahip olmayı sağlayabilecektir. Çeşitli çalışmalar, çocuk yetiştirme teknikleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Anne-baba desteği, olumlu benlik kavramıyla ilişkili bulunmaktadır (Dusek, 1987: 386-388).

Çocuk doğduğunda düşünme yeteneğine sahip değildir ve düşünme yeteneğini geliştirebilmesi için dayanabileceği hiçbir yaşantısı, deneyimi yoktur. Çocuk büyüdükçe çevreden daha çok mesaj almakta, davranışları büyükleri tarafından değerlendirilmeye başlanmaktadır. Çocuk bu değerlendirmelere dayanarak kendisi hakkında yargılara ulaşmaktadır (Cüceloğlu, 1992; 99). Kendisi ile ilgili sorular sormakta ve “ben neyim?” sorusuna cevap aramaktadır. Benliğin ve kişiliğin

gelişiminde rol alan etkenlere göre; ya olumlu (güzelim, akıllıyım gibi) ya da olumsuz (çirkinim, akılsızım gibi) benlik tasarımı geliştirmektedir.

Küçük çocuklarla yapılan çalışmalar, çocukların bir buçuk yaş dolaylarında görünüşlerinde bir farklılık yapıldığında (burnuna ruj sürmek gibi) kendi görünüşlerine şaşığını ve iki yaş dolaylarında kendi adlarını öğrendiklerini göstermiştir. Çocuğun görüntüsündeki değişiklikten şaşması, onun kendisine ilişkin kalıcı bir kavramı olduğunu göstermektedir. Çocuğun kendi görünüşünün kalıcılığına inancının, nesnelere kalıcılığına(görülmedikleri zaman kaybolmadıklarına olan inanç) ilişkin kavramla aynı zamanda geliştiği ve aynı aşamalardan geçtiği de görülmüştür.

Benlik tasarımının gelişimi süredir. Benlik tasarımı ergenlikte ve ilk yetişkinlikte son derece önemli olan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Disiplin ve sevgi aracılığıyla anne-babadan, uygun davranışı gösterme baskısıyla yaşlılarından başarı ya da başarısızlıklarla dolu yaşantısından ve bir yığın başka olaylardan etkilenmektedir (Akt.Gökalan, 2000; 10).

Hart ve Fegley (1997) benlik kavramı gelişiminin daha sonraki evrelerini inceleyen çalışmalarında çocuk ve ergenlerle açık uçlu sorular kullanarak mülakatlar yapmıştır. Bu mülakatlarda “ Kendini nasıl tarif edersin? Bu özelliklerin sence neden önemli, kendinle ilgili beğenip beğenmediğin şeyler nedir?” gibi sorulara verilen yanıtları inceleyerek benlik kavramının değişik aşamalarının içeriğini saptamışlardır. Hart ve Fegley benlik kavramının fiziksel benlik, davranışsal benlik, toplumsal kimlik ve psikolojik kimlik gibi alt bölümlerinin olduğunu savunup her bölümün benzer aşamalardan geçtiğini öne sürmektedir. İlkokul öncesi çocuklarda benlik kavramı kategorik belirlemeye dayanmaktadır. Bu devrede fiziksel benlik görünüş ve sahip olunan şeyleri içerir, davranışsal benlik tipik davranışlardır, toplumsal benlik içinde yaşanan grup ve ilişkilerdir, psikolojik benlik ise geçici duygu ve tercihlerden oluşmaktadır. İlkokul çağında benlik kıyaslamalarla belirlenmektedir. Fiziksel benlik yetenek ve becerileri belirleyen özelliklerden oluşmaktadır.

Kişisel kimlik geliştirmek bütün yaşam boyunca sürmesi gereken bir iştir. Çünkü bütün insanlar büyümeye devam etmelidir. Kişinin kim olduğunun tanımı, kişi kendisi hakkında ne kadar çok şey biliyorsa o kadar kapsamlıdır. Fakat, insanların bu eleştirisel yaklaşımı edindikleri dönem ergenliktir (Akt. Güran, 1997:99)

Benlik tasarımının belirginleşmesinde en önemli dönüm noktası olarak karşımıza ergenlik dönemi çıkmaktadır. Erinlik ve ergenlik dönemlerinde birey hızlı bir değişme ve gelişme içindedir. Bu bedensel gelişmeye bir de toplumsal baskı eklendiği zaman bireyde kimlik arayışı başlayacaktır. Ergen bu dönemdeki kimlik arayışını olumlu geçirmek için zaman, deneyim ve sosyal ilişkileri kapsayan bir deneme süresine ihtiyaç duymaktadır. Bu süreç içerisinde kendi benliğine ilişkin deneyimlere girer. Bu deneyimler, genel olarak ergenin ömür boyu alabileceği sorumlulukları kapsamaktadır. Ergen bu sorumluluğu değerlendirerek kimliğini bulma imkanı kazanacaktır (Akt. Gökalan, 2000; 10).

Ergenliğe geçiş döneminde benlik kavramları giderek daha karmaşık, soyut ve psikolojik hale gelmektedir. Buna ek olarak, ergenlerin benlik kavramları çocuklarınkine göre daha ayırt edici ve daha iyi düzenlenmiştir. Başlangıçta daha karmaşık benlik kavramlarına sahip olmak ergenleri tedirgin ettiği halde, daha sonra kişinin kendine ilişkin daha gelişmiş ve daha doğru görüşler edinmesine yol açmaktadır. Buna ek olarak, ergenler gerçek ve hayali benliklerini ve güvenilir ve sahte benliklerini ayırabilmektedirler (Apay, 2007; 306). Gelişimin ilk başlarında, kimlik duygusu tam değildir, kırılgandır ve kolayca yaralanabilmektedir. Ergenin yaşamındaki olaylar ve içinde bulunduğu durumlar çok önemli anlamlar taşımakta ve ergenin kimlik kumaşının dokusuna eklenmektedir. Bu dönemde yaşanan deneyimler, tahminlerin çok ötesinde, abartılı bir önem taşıyabilmektedir. Aynı deneyimler, kimliğin oluşmasından sonra çok az etkili olabileceği gibi hiç etkili de olmayabilmektedir. Örneğin, aynı cinsten bir arkadaşa duyulan kuvvetli duygular ergen için “ ben eşcinsel miyim?” sorusunu sorduracak kadar korkutucu olabilmektedir. Bir partiye çağrılmamak ergenin kendisini çok çirkin, istenmeyen biri olarak görmesine yol açabilmektedir. İnsanların onu nasıl gördüğu ve ya onun

hakkında ne hissettiği ergenliğini tamamlamamış gençte büyük üzüntülere sebep olabilmektedir.

Ergenliğin ilk yıllarında benlik kavramı sosyal ilişkiler bağlamında da ele alınmaktadır. Bu dönemde fiziksel ve davranışsal benlik tanımlarında başkalarını etkileyen ve sosyal ilişkiler için önemli olan fiziki görünüm ve kişilik özellikleri öne çıkmaktadır. Toplumsal benlik tanımında toplumsal ilişkiler için önemli olan kişilik özellikleri, psikolojik benlikteyse duyarlılık, iletişim becerileri gibi toplumsal ilişkileri etkileyen özelliklere önem verilmektedir. Ergenliğin son dönemlerinde benlik kavramı sistematik inanç örüntüleri ve planlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu dönemde fiziksel, davranışsal, toplumsal ve psikolojik benlik, ahlak ilkelerine uygun kişisel seçimler sonucu oluşturulmuş, fiziksel ve psikolojik özellikler, davranışlar ve ilişki seçimleri olarak görülmektedir (Hortaçsu, 2003; 183-184).

Ergenlik döneminde birey, deneye deneye kendine en uygun benliği bulmaya çalışmaktadır.. Kişilikten kişiliğe girer ki bu geçici kişilere “sanki-ben” adı verilmektedir. Bu denemeler sonunda ergen kendine yeni bir benlik ya da benlik kimliği oluşturmaktadır. Kimlik duygusu gelişmiş bir genç kendi benliğinin sürekliliğini algılayan, kendine yabancı görünmeyen, nerden gelip nereye yöneldiğinin bilincinde olan kişidir. Bu dönemde büyük önem kazanan kimlik duygusu benliğin bütünleştirme yetisinin kişiliğe yerleşmesidir (Temel ve Aksoy, 2001).

Kişiliğin kendisiyle ilgili farkındalık kazanması ve kendi özelliklerini tanınması, kişiliğin gelişiminde önemli bir husustur. Bireylerin kendisiyle ilgili özellikler hakkında fikir sahibi olması ve bu özelliklerin düşünceler, değerler ve davranışlar boyutunda tutarlılık ve devamlılık göstermesi durumu ergenlikte artmaktadır. Rosenberg’in belirttiği gibi ergenlikte ben-farkındalığı, ben-bilincine dönüşmektedir.

Dışarıya yansımamış olan kendini-kabul değeri ergenlikle birlikte kaybolmaya başlamakta ve gencin kendisi ile ilgili özellikleri sorgulanabilir benlik hipotezleri haline dönüşmektedir. Ergen, benliği ile ilgili doğruları araştırma içine girmektedir.

Ergen tutarlı ve kapsamlı benliğinin arayışı içersindedir; başka kişilerin nazarında nasıl algılandığının sorgulamasını yapmaktadır. Kuramcılarının çoğu ergenin benliğine yönelik ilgi durumunun ergenliğin sonunda, genç erişkinlik çağında kaybolmaya başladığını kabul etmektedir.

Ergenliğin başlaması ile bilişsel yapıda da çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Ergen bilişsel yapıda soyut işlemlerde yoğunlaşır; psikoseksüel gelişim genital dönemde odaklanmıştır. Psikososyal bunalım ise ergenin kimlik arayışı (Ben kimim? Nasıl bir insanım? Neler yapabilirim?) ile rol karışıklığı arasında olası çözüm yolunu bulmaktadır. Ergen yaşamakta olduğu dönemde gelişmiş veya gelişmekte olan beden yapısı, sorumlulukları ve erişkin bir insan olma yolunda ilerlemesi gibi psikolojik ve sosyal içerikli sorunları değerlendirmeye başlamıştır. Bu sorunlar içerisinde kimlik kargaşası yaşamaktadır. Kimlik krizi her gencin yaşadığı doğal bir süreçtir. Bu süreç sayesinde ergen, kendi kimliğini bulmaktadır. Yeni değerler geliştirmekte, yeni bağlantılar kurmakta ve yeni kararlar almaktadır. Bu sürecin tamamlanmadığı durumlarda ergen rol karışıklığı içine girmektedir. Ergen için asıl önemli olan konu rol karışıklığıdır. Rol karışıklığı içinde olan ergen psikososyal gelişimin doğal yaşantısı olan çatışmaları, arayışları çözümleyememiştir.

Ergenliğin başlangıcında, bireyin kendisine yönelik benlik değerlendirmesi nispeten yüzeyseldir. Bu durum gencin başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğini önemsemesi şeklinde görülmektedir. Ergenin kendi benlik anlayışı çevreye duyarlıdır. Başkalarını yüklemelerinden etkilenir durumdadır. Bu çağlarda ergenin belirli aşamalar gerçekleştirmesi gelişmekte olan benlik değerlendirmesi için önemli ve kritik olaylardır (Aydın, 2005). Ergenlik dönemi gelişimde ve benlik algısının oluşumunda kritik dönemlerden biridir. Bu yüzden bundan sonraki kısımda ergenlik döneminde benlik algısına değinilecektir.

2.2.2 Ergenlik Döneminde Benlik Kavramı

İnsanoğlu, benlik kavramına uygun ve tutarlı bir biçimde davranma eğilimindedir. Bireylerin benlik kavramları öğrenmeler ve çevreyle ilişki kurma yolu ile oluşmakta, olgunlaşma ve yeni öğrenmeler sonucu değişip gelişebilmektedir. Ergenler başkalarının, öncelikle değer verdiği insanların gözünde nasıl birisi olarak görüldüğüne önem vermektedir. Onların kendisi hakkındaki yargılarının, kendisinin kendisi hakkındaki yargıları ile uyuşmasını beklemektedir. Başkalarının kendisine, kendisinin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri ile çelişen bir yakıştırmada bulunmaları (veya ergenin böyle zannetmesi) onu fazlası ile üzmektedir. Başkalarının onu “anlamadığını”, “yanlış tanıdığını”, “yanlış değerlendirdiğini” düşünmektedir. Ergenin kendisi hakkındaki kanaatlerinin (benlik kavramının) yanında, ileride nasıl bir insan olmak istediğine dair bir öngörüsü vardır. Ergenin gerçekleştirmek istediği ideallerini de içeren geleceğe yönelik istekleri iyi bir eğitim almak, arzu ettiği mesleğe girmek, değer verilen birisi olmak şeklinde sıralanabilmektedir. Bu istekleri gerçekleştirdiğinde de nasıl bir insan olacağına dair geliştirdiği düşünceler “ideal benliğini” veya “ümit edilen benliğini” oluşturmaktadır. Ergenler ideal benliğine ulaşmak için gayret gösterirken, gelecekte olmak istemediği, hoş gitmeyen durumlarda kalmaktan da sakınılmaktadırlar. Bu ergene hangi adımları atmaması gerektiği konusunda bir ipucu vermektedir (Kulaksızoğlu, 2002; 114).

Ergen kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışmaktadır. Bu dönemde dış görünüm önem kazanmaktadır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Kimliğini arayış çabası içinde, kahramanlara, öğretilere, karşı cinsten kişilere tutulur. Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmalarına neden olmaktadır. Bu dönemde ergen, çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalamaktadır (Geçtan, 2000; 104).

Ergenlikte kimlik arayışı kimliğinin ergen için yetersiz kalışının sonucudur. Ergen, artık ailenin dışında kazanılacak yeni kimliğini aramaktadır. Bunu aramak zorundadır çünkü ergen aslında kendisini aramaktadır. Bulacağı yeni kimlik de

sadece “onu, kendisini, o olanı” anlatacaktır. İşte bu kimliği arayışı sırasında alışılmadık, beklenmedik şeyler de yapabilmektedir. Çünkü kendi kimliğinin başkalarından farklı olmasını istemektedir. Ergen kendisini herkesten farklı hissetmektedir. Bu farkı göstermek için de risk almaktan çekinmemektedir. Özellikle bağımsızlık arayışında zıtlama varsa bu zıtlıkları kimlik biçimine getirmede hiç duraksamamaktadır. Saç biçimleri takılar, giyim tarzları, grup seçimleri hep bu arayışın içinde biçimlenmektedir (Atabek, 2002; 59).

Benlik kavramı ve benlik algısı ergenin benliğini oluşturan temel yapılardır. Bu yapıların olumlu yönde gelişimi, hem çevresel kaynaklarla hem de ergenin iç yapısı, hafızasındaki yüklemelerle ilişkilidir. Kendini gerçekleştirme potansiyeline sahip olan, olumlu benlik algısı gelişmiş olan gençlerde, sosyal yeterlilik algısı da gelişmiştir. Yeterlilik algısı gelişmiş olan ergenler, bireysel olduğu kadar sosyal amaçlar da edinmişlerdir. Bu durum ergenlerin sosyalleşmenin yanı sıra bilişsel açıdan da belli bir olgunluğa geldiğini göstermektedir (Akt Aydın, 2005).

Ergenlikte bireylerin kendilerini nitelendirme ve kendileri hakkında düşünme biçimlerinde yani benlik kavramlarında önemli değişiklikler oluşmaktadır. Bireyler entelektüel olarak olgunlaştıkları ve bir dizi bilişsel değişiklikleri yaşadıkları için kendilerini daha incelikli ve ayırt edici yollarla anlamaya başlamaktadırlar. Ergenler çocuklara göre soyut kavramları düşünme konusunda çok daha fazla yeteneklidirler ve daha fazla bilgiyi öğrenme sürecinde önemli ölçüde daha fazla yeterlidirler. Bu entelektüel yararlar, bireylerin kendilerini nitelendirme biçimini etkilemektedir. Kendilerini görece olarak basit, somut kavramlarla tanımlama eğiliminde olan çocuklarla karşılaştırıldıklarında, ergenler kendilerini karmaşık, soyut ve psikolojik öz-nitelendirmelerle tanımlama eğilimindedirler (Harter, 1999).

Sosyal ve psikolojik değişikliklerin yanı sıra fiziki benlik imajı ile ilgili olarak ortaya çıkan yanılsamalar veya doğru değerlendirmeler, psikolojik yapı ile ilgili olarak da ortaya çıkabilmektedir. Ergenin kendi kişiliği ile ilgili kafasında oluşturduğu imaj, bu çağda genel de bulanıktır. Çünkü kendilik imajını şekillendiren faktörler çok çeşitlidir. Ergen kendi kişilik özelliklerinden hoşnut mudur? Hangi

özelliklere sahip olmak istiyordur? Kendisini dış çevreye karşı nasıl yansıtmak çabasıdır? Kendi hatalı taraflarını görmezden gelerek hep mükemmel görünme çabası içinde midir? Eğer böyleyse, kendisini olduğu gibi göstermemek için büyük çaba harcayarak, bunu gerçekleştirmek için belki de devamlı senaryo ve mizansenler hazırlayarak bir oyun içine girecektir (Kasatura, 1998). Bu içsel ve dışsal değişimler oluşurken, ergen çocukluk dönemindeki yeteneklerini, becerilerini ve özdeşimlerini kimlik olarak adlandırılan yeni, tutarlı bir çerçeve ya da yapı içerisinde yeniden değerlendirmeye ve yeniden düzenlemeye zorlanmaktadır. Kimlik gelişimi sürecinde ergen, kuvvetli ve zayıf olduğu yanlar hakkında daha çok farkındalık kazanmaktadır. Diğer insanlarla benzer olduğu yanlarının yanı sıra ergenin kendi biricikliği ve ayrıcalığı ile ilgili farkındalığı da artmaktadır. Ergen için kimlik “ güçlenen aynılığın ve sürekliliğin öznel bir duyumdur” (Erikson, 1968).

Ergenlik döneminin başlangıcında ergenin benliği daha tam gelişmemiştir ve iç ve dış saldırılara karşı fazla dayanıklı değildir. Güçlü bir bireysel kimlik geliştirildiğinde benliği tehdit eden unsurlara direnebilecek bir bağışıklık sistemi geliştirilmektedir. 13 yaşındaki birinin benliğinde çok yıkıcı etkileri olabilecek bir şey, 25 yaşındaki biri için daha az yıkıcı olabilmektedir. Ergenlik döneminin başlangıç ve orta bölümlerinde pek çok şey tehlikededir. Ve sevilmediğine inanan ergenin bağışıklık sistemi onu büyütenlerin onayı, benimsemesi yoktur ve bu da onu dış dünyanın tehditleri karşısında daha da kırılğan yapmaktadır (Akt. Güran, 1997).

Gençlik çağına gelen genç birey, kendine özgü değerler oluşturarak taklitçilikten uzaklaşmak istemektedir. Bunun için de, anne babası tarafından onaylanma isteğine rağmen zaman zaman onları aştığını, kendi ölçülerini yarattığını gösterebilmek için anne babasının direktiflerine boş vermektedir. İnatçılık ve başkaldırı ile tepki göstermeye başlamaktadır. Bu başkaldırının ardında yatan şey, anne babaya güvenmemek değildir. Sadece kendi bağımsızlığını ortaya koyma isteği baskın çıkmaktadır. Ergenler bağımsızlığını kazanmak için kendine özgü değerler geliştirmekte ve kendini dünyanın merkezinde görmektedir. Ergenlerin sahip olduğu bağımsızlık dünyada tek ve biricik oldukları inancıdır.

Ergenlikte, kendine has özellikleri olan ben merkezci düşüncedir. Ergen sürekli olarak çevredeki kişiler tarafından izlendiği düşüncesindedir. Ergen, hayali seyircileri olduğu ve tüm dikkatin kendi üzerinde toplandığı inancındadır. Ergenlikte uzun süre ayna karşısında vakit geçirme, bir kutu spreyi boca etme gibi davranışlara sıkça rastlanır. Sanki kendisi yıldızdır; herkes de onunla ilgilenmektedir. Ergenlikte benlik bilinci armış, narsistik eğilimlerle acımasız özeleştiriler birlikte görülür olmaktadır (Aydın, 2005).

Araştırmacılar benlik algısı çalışmasına yaklaşımlarında farklılık göstermişlerdir. Bazıları ergenlerin kendilerine ilişkin genel ya da bütün duyguları üzerinde çalışmalar, diğerleri benlik saygısının çok boyutlu doğasını vurgulamışlardır. Ergenlikte benlik imgesindeki değişiklikler üzerine yapılan araştırmalar gelişimsel bir dönem olarak ergenliğin yeni bir resmini çıkarmaya yardım etmiştir. Otuz yıl önce yaygın olan görüşlerin tersine, ergenlik şimdi bireyin benlik imgesindeki fırtınalı değişimden yavaş yavaş oluşan değişim dönemi olarak görülmektedir. Çoğu birey için, genel benlik saygısı ergenlikte oldukça kalıcıdır ve popüler inancın tersine azar azar artmaktadır. Bununla birlikte, ilk ergenlikte bireylerin benlik imgesi diğer dönemlere göre daha fazla değişebilmektedir (Apay, 2007: 307). Ergenin yüz yüze olduğu koşullar ve yaşadığı ilişkiler doğrultusunda benlik kavramları sürekli değişebilmektedir. Araştırma bulgularına göre yaş ilerledikçe benlik kavramı da ayrılaşmaya başlamaktadır. Ergenliğin ilk yıllarında benlik kavramını oluşturan kavramlar arasında çelişkiler ve zıtlıklar en alt düzeydedir. Orta ergenlik yıllarında ise en yüksek düzeye ulaşan çelişki ve ayrılıklar, daha sonraları azalmaya başlamaktadır. Orta ergenlik yıllarında gençler benlik kavramlarındaki ayrılıkları karşılaştırabilmekte, daha sonraki yıllarda ise bu ayrılıkları çözümleyip daha tutarlı hale getirme yeteneklerini geliştirerek sahip oldukları benlik kavramını daha kesin bir biçimde ayrımsamaktadırlar.

2.2.3 Benlik Gelişimini Etkileyen Etmenler

Doğumdan itibaren insan devamlı şekilde çevresiyle bir etkileşim içerisindedir. Bu etkileşimler esnasında yapılaşmaya başlayan benliği etkileyen birçok psikolojik ve çevresel faktör vardır.

Benlik kavramının tam olarak oluşması, gelişimin erken dönemlerinde meydana gelmektedir. Bu nedenle bireye bulunduğu topluma daha sağlıklı güçlü ve yaralı bir uyum yapmasını sağlayan benlik algısının gelişiminde çocuğun yetiştiği aile ortamı önemli bir yer tutmaktadır. Aile özel davranımların kazanılmasında rolü olan, övgü ve cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortamdır. Anne-baba etkisiyle kazanılmış sağlıklı bir kimlik, daha kalıcı ve olgun bir benliğe sahip olmayı sağlamaktadır. Çeşitli çalışmalar, çocuk yetiştirme teknikleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Anne-baba desteği, olumlu benlik kavramıyla ilişkili bulunmaktadır (Dusek, 1987; 386-388). Bu nedenle, anne-baba-çocuk ilişkileri ve çocuk yetiştirme yöntemleriyle benlik algısı arasında üçlü bir ilişki vardır.

2.2.3.1 Aile

Birey, sosyal ortamda algılama örüntüsünü kendi özüne yansıttığı için, diğer bireyler benliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle benlik kavramı, anne, baba, öğretmen ve kardeşler gibi önemli kişilerin bireye ilişkin imgeleri, değerlendirmeleri ve kararlarının etkinliğine bağlı olarak sürekli değişmektedir. Birey bir yandan, kendi gereksinimlerine doyum arama, bir yandan çevre beklentilerine uygun davranma zorunda iken, karşılaştığı engellerin, içine düştüğü çalışmaların yarattığı gerilimi, ancak olumlu bir benlik kavramıyla denetim altında tutarak, uyum gücünü koruyabilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001; 23).

Anne ve babanın devamlı çocuğun davranışlarını yermesi sonucu çocukta aşağılık duysusunun oluşmasına sebep olmaktadır. Çocuğun ana-baba tarafından devamlı tenkit edilmesi ve bu tenkitlerin çocuğun benliğine yönelmesi sonucu

kendine güvensizlik ve aşağılık duygusu oluşmaktadır. Ayrıca ana-babaların, çocuğu diğer kardeşlerle tenkit edip aşağılamaları da kendine güvensizliğe ve aşağılık duygusuna yol açmaktadır (Saygılı, 2001; 216). Çocukta bu tür olumsuz duyguların oluşmaması ve sağlıklı bir ortamda büyümesi olumlu bir benlik gelişimi açısından önemlidir. Çocuğu sağlıklı ve sıcak bir ortamda büyümenin ilk şartı ise eşler arasındaki uyumdur. Sıcak ve ilgi dolu aile ortamında yetişen çocukların davranışlarını anne-babalar kolaylıkla denetleyebilmektedirler.

Anne ve babanın aşırı bir koruyucu tutum içerisinde olması, çocuğun bağımlı, sorumsuz ve kendine güvenir olmayan bir kişilik geliştirmesine sebep olmaktadır. Baskılı ve otoriter anne-baba tutumları ise çocukta huzursuzluğa ve sinirli davranışlara neden olmaktadır. Baskı yapan, suçlayan, sürekli cezalandıran ve her şeye karışan anne-babalar çocukta çekingen, pısrık, kolayca başkasının etkisinde kalabilen, aşırı hassas ve aşağılık kompleksi içerisinde bir kişilik oluşturmaya neden olmaktadır (Elmacıoğlu, 1998).

2.2.3.2 Sosyo- Ekonomik Düzey

Benlik kavramı sosyo-ekonomik düzeyi de etkilemektedir. Sosyo- ekonomik düzey ile benlik kavramı ilişkisi üzerinde yapılan araştırmalarda; sosyo- ekonomik düzey yükseldikçe benlik kavramında da olumluya doğru bir gidiş olduğu saptanmıştır. Bunun doğal bir sonuç olduğu, çünkü kötü çevresel koşullar ve buna eşlik eden okul başarısızlığının düşük benlik kavramına neden olduğu belirtilmektedir. Eğer çocuk arkadaşlarına göre daha iyi bir eve, giyeceklere sahip olduğunu hissediyorsa, kendini daha üstün görecektir. Fakat bunun tam tersine düşük sosyo- ekonomik düzeye sahipse, çocuk kendinde aşağılık duygusu hisseder. Benlik kavramı yüksek olan çocuklar aileleri, öğretmenleri ve arkadaşları tarafından daha fazla kabul görmektedirler.

2.2.3.3 Yaş

Benlik kavramını etkileyen faktörlerden biri de yaşdır. Benlik kavramının gelişimiyle ilgili olarak yapılan araştırmalarda yaşla benlik kavramı arasında bir ilişki olabileceği, artan yaşla birlikte bireyin bilişsel yeteneklerindeki artış sonucunda kendisini daha sağlıklı bir şekilde değerlendirebileceği ifade edilmektedir (Baran, 1999). Yaş ilerledikçe ağırlığın dış kriterlerden iç özelliklere kaydığı, kişinin kendisi ve arkadaşları tarafından değerlendirilmesi arasındaki farkın azaldığı ve ideal benlik kavramı ile kişinin kendini algılaması arasındaki farkın ergenlik çağında arttığı görülmektedir (Hortaçsu, 1990). Yaş ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyle ilgili araştırmalar, birbirleriyle çelişkili sonuçlar ortaya koymuştur. Wylie'ye göre; yaş, benlik üzerinde çok etkili bir faktör olarak görülmemektedir (Wylie, 1963;201). Yaşla birlikte bilişsel gelişimin etkisiyle benliğin yapısı da değişmektedir. Okul çağı çocukları hayatı değişik yönleri ile ele alıp fiziksel dünyaları hakkında akıl yürütürlerken, ergenlik döneminde deneyimlerini, davranışlarını tutarlı kişilik özellikleri ile birleştirip, toplumsal dünyada farklı gözlemlerini ilişkilendirmek konusunda da zaman zaman üstün bir yetenek sergilemektedirler (Berk, 1994).

2.2.3.4 Cinsiyet

Benlik kavramını etkileyen bir diğer faktör de cinsiyettir. Yapılan araştırmalar çocukların benlik kavramını başarı, liderlik ve maskülinite düzeyleri ile ilişkilendirmişlerdir. Bu özellikleri yüksek olan erkeklerin benlik kavramının da yüksek olduğu saptanmıştır. Kızların ise doğuştan sosyal olmayla ilgili benlik kavramları daha yüksek bulunmuştur. Benlik kavramının yapısında cinsiyet stereotipleriyle uygunluk gösteren farklılıklar olduğu saptanmıştır. Hortaçsu (1991), erkeklerin benlik kavramının kızlarınkine kıyasla daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Fakat erkeklerin olumlu benlik kavramına sahip olduğunu belirten araştırmaların tartışılabilir nitelikte olduğu, çünkü erkeklerin yalan söyleme ve savunma eğilimini ölçen araçlardan kızlara kıyasla daha yüksek puan aldıkları ileri sürülmektedir (Akt. Halıcı, 2005; 13). Marsh ve arkadaşları, benlik kavramının bazı spesifik bileşenlerin de cinsiyetlere göre farklılık saptamıştır. Çalışmalarında, erkeklerin benlik gelişimi

fiziksel yeteneklere göre daha yüksek bulunurken kızların benlik gelişimi okumada daha yüksek olarak bulunmuştur (Masrh ve diğ. 1984; 940-956).

2.2.4 Benlik Algısına İlişkin Kuramsal Görüşler

Psikoloji felsefeden ayrılıp bir bilim dalı haline gelmeye başladığı yıllarda davranışçı psikologlar bilimsel kaygılar nedeniyle kişiliğin öznel yanlarıyla ilgilenmemişlerdir. Psikoloji alanı bir bilim haline gelmeye başladığı yıllarda bilişsel süreçlere önem veren davranışçı ve psikanalitik yaklaşımlar davranışın öznel yanıyla ilgilenmeye başlamışlardır. Klasik psikanalizin benliği içgüdüsel dürtülerle açıklamasına karşı çıkan Adler, Jung ve Horney gibi psikanalistler çevre, kültür ve sosyal etkileşimin benlik üzerindeki önemini vurgulamışlardır. Skinner, Miller, Donald, Bandura ve Rotter gibi bazı davranışçılar uyarıcı tepki bağıntısı gibi deterministik yaklaşımdan uzaklaşarak benlik üzerinde sosyal etkilerin ve bilişsel süreçlerin önemini belirtmişlerdir. İnsanın özgür olabilmesi ve seçim yapabilmesi anlayışını benimseyen varoluşçu ve insancıl psikoloji kuramları ve özellikle danışandan hız alan psikolojik danışma yaklaşımının öncüsü Carl Rogers, insan davranışlarını daha çok benlik kavramının işlevleriyle açıklamaya çalışmaktadırlar.

Benlik kavramını inceleyen araştırmacıların benlik kavramının gelişiminde başlıca iki farklı görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu görüşlerin tümü bir arada değerlendirilecek olursa; sosyal yaşantı içerisinde başkalarının tepkileri ve bireyin kendini algılaması gibi başlıca iki görüş olduğu belirlenmektedir.

Sullivan, Fromm, Cooley, Mead, Goffman ve Dai gibi bazı araştırmacılar, sosyal yaşantı içerisinde başkalarının tepkilerinin benlik kavramında daha etkili olduğunu belirtmektedirler. Felsefedeki fenomenolojik görüşten etkilenen Varoluşçu-İnsancıl psikolojik danışma kuramları ve Frankl, Combs ve Syngg, Super, Eisenberg ve Delaney ve Rogers gibi psikologlar ise bireyin kendini nasıl değerlendirirse o şekilde algıladığını belirterek kendini algılamayı benlik kavramının oluşmasında daha ön plana çıkarmaktadırlar (Sarı, 1998; 33).

Ergenlik Hall'a göre insan evrimindeki ilkelikten uygarlığa geçişi simgelemektedir. Bu nedenle ergenlik, çocuklukla yetişkinlik dönemi arasında çok önemli bir geçiş dönemi olarak görülmüştür. Ergenlik çağındaki gencin yabanilikle uygarlık arasında bir yerde olduğuna inanan Hall, ergenliği bir stres ve fırtınalar dönemi olarak nitelendirmiştir. Ergenlikteki bireyin ilkel birtakım tepkileriyle, insani olan birtakım değerleri arasında bazı çelişkiler doğacaktır. Ergenlik dönemindeki birey kimlik arayışı içinde olduğu için eğitilebilir ve bir kalıba sokulabilir niteliktedir. Hall, ergenin hayatına yön vermeye hazır olduğunu savunmuştur. Ona göre ergen bu dönemde kendi kültürünün gerçek bir parçası haline gelerek kendi konumunu algılamaya, kendini bir kalıba sokmaya ve kim olduğunu anlamaya çalışmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002; 19-20).

Ergenlik ve kimlik konusunu anlamada en kapsamlı teori Erik Erikson'un fikirlerinden oluşmaktadır. Erikson yaşamı sekiz evreli bir aşamalar zinciri olarak değerlendirmektedir. Erikson'a göre yaşamın her evresinde insanoğlu atlatması gereken çeşitli psikososyal bunalımlar yaşamaktadır. Her bunalımın olumlu ve olumsuz olmak üzere iki olası çözümü mevcuttur. Bebeklik döneminde bebek, Piaget'e göre duyusal-motor döneminde, Freud'a göre önce oral, sonra anal dönemdedir. İşte bu dönemde Erikson'a göre bebek psikososyal bunalımı olan güvene karşı güvensizliği; daha sonra da özerkliğe karşı utanç ve kuşkuyu yaşamaktadır. İlk çocukluk dönemindeki çocuk ise Piaget'e göre işlem öncesi dönemdedir. Bilişsel açıdan bir seri değişiklikler kazanmıştır. Aynı zamanda Freud'un Fallik dönemini de yaşamaktadır. Psikososyal bunalım olarak girişkenliğe karşı suçluluk kutbu içerisinde bunalımını çözümlenmektedir. Son çocukluk dönemi olarak kabul edilen okul yılları süresince çocuk psikoseksüel gelişimde gizlilik dönemindedir. Psikososyal gelişimde ise çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu arasında kendince çözüm yolunu bulmaktadır.

Erikson kuramında ego işlevlerinin önemini vurgulamaktadır. Erikson'a göre, sağlıklı kişilik söz konusu olduğunda, dış dünyadan gelen bilgileri bir düzene sokma, algılanan durumları değerlendirme, bilinç düzeyinde çağrıştırılacak anıları seçme, uyum sağlayıcı davranışları yönetme ve geleceğe yönelik tasarımlar yapma görevleri

ego tarafından gerçekleştirilmektedir. Ego sisteminin yeni bir kimlik kazandırdığını ileri sürmektedir. Kimlik duygusunu farklı bir anlamda benlik yaşantısı olarak ifade etmektedir. Erikson yaşamı sekiz gelişim dönemine ayırmaktadır. “Güven ya da Güvensizlik” evresinde benlik gelişiminin temeli olan temel güven duygusu atılmaktadır. Ergenin kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalıştığı “ Ego Kimliği ya da Rol Kargaşası” döneminde ise dış görünüşün önem kazandığı görüme gösterilen bu ilginin benliğin oluşmasına yardımcı olduğunu belirtmiştir (Geçtan, 2000; Torucu,1990; Maşrabacı, 1993).

Erikson’a göre, ergenin ana görevi pekişmiş bir benlik duygusu oluşturabilmektir. Bunun başarılmasını, Erikson, “rol dağılması” olarak tanımlamaktadır. Ergen, kim ve ne olacağı üzerine denemeler yaparken, birçok rolün provasını yapmaktadır. Erişkinlik kimliğinin kumaşını dokumaya başlamaktadır. Kimlik arayışı içinde olduğu kendini değerlendirme sürecinde, yeni edindiği akıl yetilerini ve başka dış kaynakları kullanmaktadır. Çok önemli bilgi kaynaklarından biri de yaşıt grubudur (Akt. Güran, 1997).

Benlik kuramının gelişimini etkileyen diğer bir yaklaşım da Freud’la başlayan psikanalitik kuramlardır. James ve Cooley ile aynı dönemlerde Freud ego kavramına eğilmektedir. Freud’un kuramında benlik ve ego, yapıları bakımından birbirlerine benzemekle birlikte, farklılıklar da göstermektedir.

Benlik kavramı ile sistemli bir şekilde ilk olarak William James ilgilenmektedir (Öner, 1987; 67). James benliği “deneyimsel ego” (bilinen olarak ben), ve “salt ego” (bilen olarak ben) olarak ikiye ayırmaktadır. Bilinen olarak ben’in içine; bireyin bedeni, fiziki gücü, giysileri, evi,eşi, çocukları, arkadaşları, çalışmaları vb. girmektedir. Bilinen olarak “ben”i oluşturan üç öge vardır. Bunlar; 1) Maddesel ben, 2) Sosyal ben, 3) Ruhsal ben. Maddesel ben; kişinin kendine ait olan her şeydir. Ruh, vücudu, elbiseleri gibi. Ben; sadece kendine ait vücut içinde değil, ruhsal çevresini oluşturan anne-baba, eş ve çocuğun oluşturduğu ruhsal ortamda yaşamaktadır. Benzer bir şekilde; vücut özellikleri, giysi özellikleri de benliğin

maddesel yanıdır. Sosyal ben; kişinin sosyal yaşamı içindeki çeşitli rollerine uygun olarak davranmasıdır. Ruhsal ben; çok öznedir. İnsanın kendini nasıl değerlendirdiğini, nasıl algıladığını belirler. Ayrıca yetenekler, ilgiler ve tutumlar ile kişinin bunları kendisince kişisel olarak derecelendirme biçimleri de bu kapsamda yer almaktadır. Tüm bunlar bireyin kendisine değer vermesini sağladığı gibi kendisinden hoşnut olup olmamasına da neden olmaktadır. Kişinin bilinen olarak ben'inin bir de eylem yönü vardır. Birey; tüm istek ve eğilimlerini gerçekleştirebilmek için, kendi benliğini arama, kendini gerçekleştirme ve varlığını koruma eğilimindedir (James,1968; 41-44).

Cooley, James'tan sonra benlik kavramına yaklaşan önemli kişilerdendir. Cooley, bireyin ben olarak kabul ettiği duyguların ben olmayan olarak kabul ettiği duygulardan daha güçlü olduğunu ifade etmektedir. Cooley'in benlik konusuna en büyük katkısı "ayna benlik" kavramı olmuştur. Cooley, bu kavramı bireyin kendini başkalarının algıladığı gibi algılaması olarak tanımlamıştır. Cooley'in "Ayna benlik" kavramı James'in belirttiği benliğin sosyal yönünü ifade etmektedir. "Ayna benlik", kişinin etkileşimde bulunduğu diğer insanların kendisini nasıl algıladıklarını ve nasıl değerlendirdiklerini yansıtan bir kavramlaştırmadır. Cooley'in "ayna benlik üç temel öğeden oluşur: (1) kişinin başkalarıca nasıl algılandığına ilişkin tasarımı. (2) başkalarının kişinin bir davranışı hakkında vardığı yargının onda yarattığı tepki. (3) benliğe ait geliştirilen gurur ve utanma gibi duygulardır (Öner, 1987; 77).

Benlik kuramına psikanalitik açıdan bakıldığında id, ego, süper egoyu içeren bir yapı görülmektedir. Psikoanalitik kuram, benliğin gelişiminde bireyin doğuştan getirdiği dürtüler ile dış dünyadan gelen uyarlardan etkilendiği görüşünü savunan, kurucuları arasında Freud, Jung ve Adler'in bulunduğu bir kuramdır. Gerçek dış dünyanın etkisi altında alt benliğin bir parçasının özel bir gelişme gösterdiğini dış uyaranları algılayan ve aşırı uyarlara karşı ruhsal yapıyı koruyan bir dış tabakadan giderek, özel bir yapı geliştirdiğini ve bu yapının alt benlik ile dış dünya arasında bir arabulucu görevini yüklediğini ileri sürmüştür ve gelişen bu yapıya benlik adını vermiştir (Gençtan, 1993: 26). Psikoanalitik kurama göre ego kişiliğin büyük ölçüde bilinçli yanısıdır ve insanın kendi beni hakkındaki bilinçli bilgisi anlamındadır.

Psikanaliz literatüründe benlik yerine egonun ele alındığı görülmektedir. “Ego” bilinçli görüngüleri, “benlik” hem bilinç hem de bilinçdışı görüngüleri içermektedir. Freud'un yapısal sınıflamasında ego, id'in istek ve arzularını (id arzuların kaynağıdır) dış gerçeklikle bağdaştırmaya çalışmaktadır. Daha geniş anlamda ego, id ve süperego ile dış dünya arasında uygunluk sağlayıcı bir fonksiyon üstlenmiştir. Ego bu fonksiyonunu yerine getirirken savunma mekanizmaları adı verilen birtakım mekanizmalar kullanmaktadır (Gençtan, 1982).

Jung'un kuramında ise benlik kişiliğin bütünlüğünü ve devamlılığını sağlamaktadır. Benlik, kişiliğin odak noktasıdır, diğer sistemler onun çevresinde kümeleşirler. Bu sistemleri bir bütün olarak tutan, kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir. Ancak, benlik kişiliğin diğer öğeleri tam olarak ortaya çıkmadan oluşmaz. Jung'a göre; benliğin tam olarak oluşumu, orta yaş civarında meydana gelir (Akt. Corey 1982: 34,35). Jung, insanın kendini tanımasının, kendini gerçekleştirebilmesinden daha önemli olduğunu söylemekte ve kişinin kendini gerçekleştirebilmesi için önce kendisini tanımasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Jung'a göre; insan bilinç dışı dünyasını bilinçlendirebildiği oranda kendisiyle uzlaşır. Bilinç dışı kaynaklarını tanıyabildiği için kendisi ile çatışmaz, çevresine de hoşgörülü olmaktadır. Bunu başaramamış insan hoşlanmadığı bilinçdışı benliğini diğer insanlara yansıtmakta, onları eleştirmekte ve kınamaktadır (Yanbastı, 1990).

Adler'e göre; insan toplumsal bir varlıktır, diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacındadır ve kendinden çok topluma yönelik bir yaşam biçimi geliştirmiştir. Adler, kişilikle ilgili çalışmalarının yanında yaratıcı benlik kavramı üzerinde de çalışmıştır. Adler; benliği; “yorumlama yeteneğine sahip ve organizmaya anlamlı bir yaşam sağlamaya çalışan özel bir dizge” olarak tanımlamıştır. Benlik, sürekli olarak kişinin kendine özgü yaşam biçimine doyum sağlayacak yaşantılar aramakta, bulamazsa yeni yaşantılar yaratmaya çalışmaktadır. Adler'e göre insan bilinçli bir varlıktır ve genellikle davranışlarının nedenlerinin, eksikliklerinin, ulaşmak istediği amaçların neler olduğunun bilincindedir. Bireyin davranışlarını belirleyen faktör ise amaçtır. Amaç; başkalarına karşı üstünlük, güçlülük şeklinde kendini belli eder.

Adler'e göre karakter doğuştan değil, sonradan kazanılmaktadır. Daha yaşamın ilk yıllarında beliren üstünlük, kazanma amacı, çocuğun gelişmesine yön verir ve onu başkalarından farklı bir duruma getirmektedir (Güven, 1996). Benliği yaratıcı bir güç olarak gören Adler, yaratıcı ben'i kişiliğin öncüsü olarak kabul etmiştir. Benliğin yaratıcı yönünü tanımlayabilmek güçtür. Adler'e göre yaratıcı ben'in ancak etkileri görülebilir. Temelde yaratıcı benlik kavramı, kişinin kendi kişiliğinin yaratıcısı olduğu yaşantılardan kurulmaktadır. Yaşama anlam veren kişinin yaratıcı benliğidir. Dahası yaratıcı benlik yaşamın etkin olan temelidir. Adler, çocukluk dönemlerindeki etkileşimler sonucu kişinin kendine özgü bir davranış örüntüsü geliştirdiği görüşünü de ileri sürerek; bunu "yaşam biçimi" olarak adlandırmaktadır. Freud gibi Adler de, yaşam biçiminin özellikle yaşamın ilk beş yılı içindeki aile içi ilişkilerden öğrenildiğini ileri sürmüştür (Akt. Corey, 1982:38). Adler, insanın yaşadığı çoğu duruma karşı giderek tek bir genel tepki örüntüsü geliştirdiğinden söz eder. Çok iyi açıklanmış olmasa da; bu genel tepki, benlik ya da ego, kişilik, genel tutum, sorun çözümünde genel yöntem vb. kavramlarla eşanlam taşımaktadır (Akt.Geçtan, 1982;82).

Heinz Kohut, benlik kavramını psikanalitik kuram kapsamında benlik psikolojisi olarak ele almaktadır. Kohut başlangıçtan itibaren benliğin basit bir şekilde tanımlanmasına çalışmışsa da benlik ile ilgili tanımları, zamanla birlikte değişkenlik göstermektedir. Kohut başlangıçta psikanalizin yapısal modeline (id, ego, süperego) bağlı olarak çalıştığı dönemde benliği, bu yapıların yanında zihinde yer alan, ancak onlardan farklı bir kavramsal yapı olarak tanımlamaktadır. İd, ego ve süperego kişinin gündelik yaşantısına göreceli olarak uzak ve özgün soyutlamalardır. Benlik ise kişinin yaşamıyla ve doğrudan kendisinin nasıl yaşadığıyla bağlantılı bir kavram olarak zihnin içinde yer alan bir yapıdır. Ancak daha sonraları Kohut üst düzeyde yapılanmış benlik kavramını geliştirerek id, ego ve süperego gibi yapısal modele ait kavramları ve açıklamaları bırakmıştır. Kohut'un ulaştığı son tanıma göre benlik, insanın ruhsal evreninin merkezi ve yaşam gücünün kaynağı olan; kendisini oluşturan parçalarının toplamını aşan yani onlardan daha büyük ve tam anlamıyla bilinmeyen en üst ruhsal bölümdür. Bu kuram psikopatolojiyi benliğin yapılanmasındaki ve işlevlerindeki bozuklukla bağlantılı görmektedir. Kuramın

temel kavramı olan benliğin oluşumunda ve bütünlüğünde kişinin diğer insanlarla olan ilişkileri çok önem taşımaktadır. Kohut kuramında, benliğin bir parçası olarak algılanan benlik objeleri üzerinde durmaktadır. Kohut'un bu kavramla kastettiği nesnelere anne baba daha geniş anlamıyla da çocuğun yaşamında önem taşıyan, çevresinde bulunan kişilerdir. Çocuk doğduğu anda hem fiziksel hem de ruhsal olarak çevreye bağımlıdır. Benlik duygusu henüz belirsizdir ve oturmamıştır. Giderek çevreyle etkileşim sayesinde benlik duygusu gelişir ve ayrı bir birey olarak "kendisini" algılamaya başlar. İşte gelişim esnasında, yakın çevredeki benliğin gereksinimlerini doyuran insanlar benliğin bir parçası veya benliğin bağlı olduğu biri olarak yaşantılaşır. Bir yanı sıra benlik objeleri, kişilerden çok onların yerine getirdiği işlevler (çocuğun gereksinimlerini giderme, yatıştırma, okşama gibi) olarak da görülebilir. Bebekliğin ve çocukluğun empatik ortamı içinde benlik objelerinin yerine getirdiği işlevler ruhsal yapıların içine alınarak yaşamın sonraki kısmında kullanılmaya hazır işlevler-yapılar haline gelir. Bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamış kişilerde kişinin yaşamı boyunca sürecek olan kendine temel güven ve saygı duygusu oluşmaktadır (Türkçapar, 1995).

Horney, kişide en canlı olan odak noktasının "gerçek benlik" olduğunu ileri sürmektedir. "Gerçek benlik" duyguların kendiliğindenliğini, istek ve karar verme yetisini, kişinin kendini gerçekleştirmek isteyen bölümünü ifade etmektedir. Kişinin karar verebilmesi ve verdiği bu kararın sorumluluğunu üstlenmesi gerçek benliğin etkinliğinin göstergesidir. Bu da gerçek bir bütünleşmeyi, kendine özgü olmayı kolaylaştırmakta; böylece gerçek benlik, içsel bir çatışma olmaksızın işlevini yürütebilmektedir. Ancak gerçek benlik bir zayıflama gösterdiğinde, kişi kendi benliğine yabancılaşmaktadır. Kendine yabancılaşan kişi yöneten olmak yerine yönetilen durumda olmayı yeğlemektedir. Horney'e göre sadece sağlıklı kişiler gerçek benliğin coşkusal güçlerine, yaratıcı enerjinin yön veren, başat olan gücüne sahiptir. Horney'e göre; çocukluk yaşantılar ile yetişkin yaşamı arasında, doğrudan ve yalın bir ilişki kurma olanağı azdır, çünkü; orada geçen süre boyunca, kişinin yeni davranış örüntüleri geliştirmesine neden olan birçok farklı olay yaşanmaktadır. Horney, ego ölküsü (ego- ideal) kavramının tanımında, Freud'dan farklı bir görüş geliştirmiştir. Freud'a göre; ego ölküsü, ana-baba imgesinin bir kalıntısı ve

kusursuzluğa karşı geliştirilen hayranlığın anlatımı iken, Horney'e göre; kendisini kabul etmeyen bir benliğin ulaşmak istediği ütopyik bir amaç olarak tanımlanmaktadır (Akt. Geçtan, 1982; 153).

Allport, ego ve benlik kavramlarının bileşiminde oluşan "proprium" kavramını ileri sürmektedir. "Proprium" kişinin yaşamına özgü, yalnızca kişiye ait olan alanları ve kişiliğin içsel bir birlik oluşturan bütün yönlerini, hatta kişiliğin çatışan yönlerini de kapsar. Allport, benlik kavramını karşılayan yedi " proprium" duygusundan söz etmiştir. Bu duygular zamanla gelişmekte ve birbirleri ile kaynaşarak bir bütün oluşturmaktadır. Bunlar, 1) bedensel benlik, 2) ben-kimliği, 3) kendini geliştirme, 4) ego sınırlarının gelişmesi, 5) akılcı benlik, 6) benlik imgesi, 7) kendini bulma olarak tanımlanmıştır (Öner, 1987).

Sullivan, kişilerarası ihtiyaçların tatminin çok daha önemli olduğu varsayımını, pek çok hasta ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar sonunda ortaya atmıştır. Sullivan' a göre insanın her şeyden önemli olan ihtiyacı güvenlikte olduğunu hissetmesidir ve bu ihtiyaç aslında endişeden arınmış olma ihtiyacıdır (Kulaksızoğlu, 2002; 25).

Sullivan kuramında benlik kavramını bireylerde var olan bu endişeden kurtulma ihtiyacı ile açıklamaktadır. Ona göre benlik sistemi kişinin kaygıdan kaçınması ya da kaygıyı en aza indirmesi üzerine kurulmuştur (Sullivan, 1953; 158-171). Başkaları tarafından kabul görmek güveni, kabul görmemek ise kaygıyı yaratmaktadır. Takdirsizlik kaygıyı oluşturarak benlik sistemini etkilemektedir (Adasal, 1973; 400). Sullivan'ın ilişkiler kuramında çevre ile kurulan yakın ilişkiler sonucu başkalarının, özellikle anne babanın bireyi değerlendirmeleri benlik kavramını oluşturduğu belirtilmektedir (Öner, 1987; 77).

Sullivan'a göre; kişiler arası ilişkiler sonucu oluşan kaygı, insan yavrusunun başkalarına bağlı ve muhtaç olmasından kaynaklanmakta, bu dönemde anneden çocuğa aktarılmakta ve ileriki yaşamında kendisini tehdit eden durumlarla birlikte yaşanmaktadır. Kaygıdan kaçınmak ya da etkisini azaltmak için birey; kendi davranışlarında bazı kontrollü ve koruyucu uyum süreçleri oluşturmaktadır. Örneğin;

çocuk anne babasının dediklerini yaparak onlar tarafından cezalandırılmaktan kaçınabileceğini öğrenmektedir. Bu tür koruyucu önlemler, bazı davranış biçimlerini desteklerken (iyi-ben), bazı davranış biçimlerini de yasaklamakta (kötü-ben) ve bunların sonucunda bireyin benlik sistemi oluşmaktadır (Akt. Hall ve Lindzey 1966: 139). Sullivan benliğin gelişiminde üç önemli sistem üzerinde durmuştur. “İyi ben”, “kötü ben”, “ben ve ben olmayan”. İyi ben, anneyle olan yaşantıların, hoş karşılanan, ödüllendirici ilişkiler üzerine kuruludur. Çocuk bu sistemde olumlu duygular geliştirmekte ve kendine karşı duyduğu saygı düzeyi artmaktadır. Kötü ben anne merkezli, hoş olmayan tutumlar sonucunda oluşan, kaygı içerikli bir yapıdır. İstenmeyen davranışların engellenmesini sağlamaktadır. Ben ve ben olmayan ise, yapıcı bir fonksiyona sahip değildir. Benlik bu sistemde annenin çocuğuna karşı aşırı hoşnutsuz bir tutum sergilemesiyle çocukta oluşan aşırı kaygıya neden olmaktadır (Akt. Yanbastı, 1990:121–123).

Sullivan’ın ilişkiler kuramının temel varsayımına göre insanın başkalarıyla yakın ilişkiler içinde olma gereksinmesi vardır ve ancak böyle bir ilişki içinde iken insan kendini emniyette hissetmektedir. Bu kurama göre bu gereksinme yalnızca emniyet için değil, nasıl yaşayacağını öğrenmek amacıyla başkalarıyla ilişki kurma gereksinmesinden ortaya çıkmaktadır. Bu öğrenme, başkalarıyla ilişkiler içinde, örnekler, onaylamalar veya engellemelerle bireyde benlik sistemini yaratmaktadır. Sullivan’a göre benlik kavramı gerçekte, insan hayatının ham, işlenmemiş unsurlarının benlik sistemleri ile etkileşiminden sonra yaratılmaktadır. Bu benlik kavramı, bir sistem olarak sürekli, dayanıklı ve görelî nitelikte, kalıcı karakteristik tavırlardan oluşma eğilimindedir (Özoğlu, 1975; 3).

Rosenberg benliğin, özne-benlik değil, nesne-benlik yönüne eğilmektedir. Aslında kendi deyimiyse benliği değil, benlik kavramını incelemektedir. Benlik kavramını, bireyin bir nesne olarak kendisine yüklediği duygu ve düşüncelerin bütünü olarak tanımlamaktadır. Rosenberg öncelikle, benliğin ne olduğunu değil ne olmadığını tanımlama yoluna gitmektedir. Rosenberg’e göre benlik kavramı, Freud’un egosu değildir; Freud’un egosu, benlik kavramını korumaya ve geliştirmeye çalışmakta; ancak benlik kavramını oluşturmamaktadır. Rosenberg’e

göre, benlik kavramı benliğin kendisi değil, resmidir. Yine Rosenberg, benlik kavramının, Erikson'un ego kimliği olmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre, benlik kavramı varoluşsal benlik de değildir. Varoluşsal benlik, varolma ile ilgili ve anlık yaşantıları içermektedir. Benlik kavramı, algı ve düşüncelerin ve buna ilişkin duyguların nesnesidir (Gabay, 1996).

Benlik kavramı, kişinin kendine dışarıdan bakması ve kendisini bir gözlem objesi olarak görmesini gerektirmektedir. Rosenberg, benlik kavramının sınırlarının incelenmesinde, komponentleri arasındaki ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir. Bazı araştırmacıların, benlik kavramının elementlerini, bakkal listesindeki maddeler veya sıradaki askerler gibi gördüklerini, diğer bazılarının ise, çöp tenekesinin yere dökülmüş hali gibi gördüklerini öne sürerek eleştiren Rosenberg, bu varsayımların, benlik kavramının gerçeğine oldukça zarar verdiğini öne sürmektedir. Kendisi benliği, tek tek kavramlarının bir toplamı olarak değil, birbirleri arasında belli bir örüntüsel ilişkisi olan kavramlar veya bunların bir Gestalt'i olarak görmektedir.

Rogers, Carl benlikle en fazla ilgilenen kuramcılardan biridir. *Rogers* benliği, bir kişinin kendi hakkındaki tutarlı inanışları ve algılamalar setinden oluşan bir organizasyon olarak tanımlamaktadır. Bu organizasyon bir kişinin kim olduğuna ve yaptıklarına ilişkin farkındalığı kapsamakta ve dünyayı algılayışla davranışlarını etkilemektedir (Şahiner,1994).

Rogers bireyin deneyimleri doğrultusunda oluşan gerçek ben ile bireyin olmak istediği ideal ben kavramlarını ortaya atmaktadır. Kişinin olduğu ile olmak istediği benlik alt yapıları arasındaki farklılık arttıkça, bireyde uyumsuzluğun da o kadar çok olacağını kabul etmektedir. Ergen gerçek benliği ile ilgili olumlu algılar geliştirdikçe, çevresindeki kişilerin beklentisi konusunda kaygıları azalacak ve çevresiyle ilgili olumlu deneyimleri de geliştirecektir. Bu şekilde gencin ideal ve gerçek benliği yakınlaşmaktadır (Aydın, 2005).

Fromm, bireyselleşme ve özgürleşme, çaresizlik, yalnızlık ve diğer insanlarla birlikte olma gibi özellikler belirterek insanın sosyal yapı içerisinde davranışlarını

incelemektedir. Fromm'a göre insan, diğer insanlarla sevgi ve işbirliği yoluyla birleşebilmekte ya da topluma ve otoriteye boyun eğerek güven sağlamaktadır. İlkinde özgürlüğünü daha iyi bir toplum yaratabilme amacıyla kullanır, ikincisinde köleliği kabullenmektedir (Geçtan, 1984; 53). Fromm'a göre doğum, çocuğun anneden fiziki ayrılması ve güdüsel yaşamdan insani hayata doğru bir gidiştir. Anneye gereksinimleri ile bağlı olan çocuk bir süre sonra ayrılığın farkına varır. Çocuğun sosyalleşmesi "ben" ile "sen" arasındaki farkın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu artan bireyselleşme ile çocuğun ailesinden bağımlılığı azalmakta, fakat bu azalma ile kendi yalnızlığının ve dünyanın fevkalade kudretinin farkına varmaktadır. Bu aşırı yalnızlık ve çaresizlik hissi insanı başkalarına yönelmeye itmektedir. İnsan çaresizlik ve yalnızlık duyguları ile baş etmek için bazı yönelimlerde bulunmaktadır. Bu yönelimlerden olumlusu sevecenliktir. Fromm insanlarla kurulan ilişkiler sonucu alıcı, sömürücü, istifçi, satıcı ve yapıcı karakter tiplerinin oluştuğunu belirtmektedir. Yapıcı karakter diğerlerine yük olmadan ve kimseyi sömürmeden insanlara yönelen, diğerlerinin durumu ile de ilgilenen tam manasıyla dengeli tiptir (Adasal, 1973; 403).

Fromm, bireyin benlik gelişiminin toplumun ona sunduğu olanaklar doğrultusunda biçimlendiğini öne sürer. Bireyin istekleri ile toplumun kuralları tutarlı olmalıdır. *Fromm*, benliğin gelişimi ile ilgili olarak dışlanma, yalnızlık, ait olma duygusu ve yaşamın anlamı gibi bazı varoluşçu kavramlar üzerinde durmuştur (Hatipoğlu, 1996). Fromm'un benlik kavramı ile ilgili görüşleri toplumun bireye tanıdığı fırsatlara göre açıklanmaktadır. Eğer birey gereksinimlerini toplum içinde özgürlüğünü kaybetmeden, başkalarını sömürmeden karşılayabilirse olumlu bir kişilik geliştirecektir. Ancak kişilik veya benliğin gelişmesinde bireysel çabalardan çok toplumun tanıdığı fırsatlar daha önemlidir (Sarı, 1998; 34). Kişinin ihtiyaçları toplumun beklentileri ile ters düştüğü zaman dışlanma ve yalnızlık başlar dolayısıyla benlik gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Eğer kişi sosyal grup içinde sevilen, saygı duyulan, toplum tarafından kabul gören biri ise kendine güven duyacak ve olumlu bir benlik geliştirecektir.

Mead, benliğin yansıtma teorisini vurgulayarak, benlik kavramının başkalarının davranışlarından çıkarılma yolu ile oluştuğunu ve toplumsal eylem içinde geliştiğini belirtmektedir (Ünlüoğlu, 1985; 220). Bu görüşe göre çocukların kendi benliklerini bir obje olarak fark etmeleri, kendiliğinden olmamakta ancak diğer kişilerin onlar hakkındaki düşüncelerini çeşitli davranışlarla göstermeleri sonucunda olmaktadır (Akt. Stagner, 1961; 185).

Mead, bireyin kendisi hakkında geliştirmiş olduğu tepkilerin, doğrudan diğer insanların ona bakış biçiminden kaynaklandığını belirtmektedir. Mead'a göre, özellikle bireyin çevresindeki kişilerin görüş ve davranışları, bireyi değerlendirmeleri birey tarafından kabullenilmekte, bireyin benlik kavramı da bu değerlendirmelerin bir yansıması olarak gelişmektedir. Mead'ın benlik kavramı gelişimi ile ilgili görüşleri sembolik etkileşim yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır (Can, 1990; 65).

Offer ve arkadaşlarına göre benlik imajı, bireyin kendisine ilişkin tüm algıları, duyguları ve düşünceleridir. Benlik imajının öğrencilik, ailenin bir üyesi olma, arkadaşlık gibi yönleri olduğunu ileri sürmüşler ve ergenlerin kendi dünyalarını nasıl algıladıklarını ölçmek üzere benlik imajını psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve uyumsal benlik olmak üzere 5 boyutta incelemişlerdir (Offer,1988; 112). Offer ve arkadaşlarına (1981) göre; adölesanın benliğini farklı ilgi alanlarına göre ayırmak mümkündür, örneğin adölesan kendini öğrenci, arkadaş, kız veya erkek evlat olarak farklı hissedebilir. Böylece adölesan birçok benliğe veya benlik boyutlarına sahip olarak düşünülebilmektedir. Aynı yazarlar benlik imajının dürtülerin kontrolü, ruh sağlığı, yeni durumlara uyum sağlama gibi işlevlerde de ortaya koyulduğunu belirtmektedirler. Benliğin gelişimi devamlılığı olan bir süreçtir. Erken çocuklukta başlar, belli bir düzeye erişir, onun da ötesinde adölesan boyunca devam etmektedir.

Adölesanın benlik imajı onun kendini nasıl düşündüğü ve hissettiği ile ilgilidir. Benliğin gerçekte ne olduğu değil, bireyin kendisi hakkındaki düşünceleri önemlidir. Çünkü adölesanın kendisi hakkındaki görüşleri, fikirleri gerçeklerden daha fazla benlik imajı üzerinde etkilidir. Bireyin ne olduğunu en doğru olarak onun kendisi hakkındaki düşünceleri ve yaşantıları açıklayabilmektedir. Bu nedenle adölesan çevresindeki diğer insanların kendi gerçeklerinin farkına varmadığını yada yanlış fikirler edindiklerini

düşünebilir. Adölesanın gerçek benlik imajının ne olduğu değil de onun kendi benliğini nasıl yorumladığı bilirse, davranışları daha kolay denetlenebilir ve tahmin etme olanağı bulunabilir (Offer, Ostrov, Hovvard 1984). Diğer taraftan Offer gençlik yıllarının “ Ne kör uysallık ne de manasız kargaşalık” olmadığı sonucuna varmaktadır. Büyüme sırasında yapılması zorunlu bazı uyumlar vardır. Örneğin ebeveyne bağımlılığın azalması, kendi kendini idare etme, cinsel dürtülerin uygun bir yolla tatmini, karşı cinsin üyeleriyle bağ kurma gibi. Offer, normal gençlerin bu uyumu fazla zorlanmadan yapabildiklerini söylemektedir. Çatışmanın yokluğu, gencin gerekli şekilde hüküm vermesini engellemediği gibi, genci doyuma ulaşmamış bir yetişkin de yapmamaktadır. Offer’e göre değişim periyodu, gençte özel bir sıkıntıyla, meydan okumayla ortaya çıkmaktadır. Bireyselliğini geliştirmek için kendisine ait olanı kurmak ve kendi geleceği ile ilgili önemli kararlar alma yeteneğini geliştirmek ve ailesiyle dostluk kurmada kendini hür hissetmek zorundadır. Offer, gözlemlerinde bu uyumlarda başarılı olmuş gençlerin çoğunlukta olduğunu belirtmektedir. Offer, ergenleri idealize etmek amacında olmadığını vurgulamaktadır. Ergenlerin de çelişkileri ve sorunları olduğuna, bazen çöküntüye uğradıklarına inanmaktadır. Kendisinin yetişkinlerle ve ergenlerle yaptığı incelemeler, yetişkinlerin ergenleri onların kendilerini değerlendirdiklerinden çok farklı gördüklerini ortaya koymuştur. Gençleri önce insan, sonra ergen olarak görmek ile onlara daha çok yardım edebileceğine inanmaktadır (Akt. Özgün, 1987).

2.3 Mizah Duygusu

Alandan ve alan dışından bir çok kimse yaşamımızda mizah duygusuna çok önemli bir rol yüklemektedirler. Günlük yaşamda, insanların davranışlarını açıklarken mizah duygusuna sahip olmalarından ya da olmamalarından söz etmekteyiz. Bunun yanında bireylerin bu özelliğe değişik derecelerde sahip olduğu konusunda da birçok kişi hemfikirdir. Ancak bir kimsenin mizah duygusuna sahip olduğunu söylerken kastettiğimiz şeyin ne olduğu herkes için pek açık değildir. Eysenck (1972) bunu söylediğimizde üç farklı şeyi ifade ediyor olabileceğimiz belirtmiştir: (1) karşımızdaki insanın bizim güldüğümüz şeylere gülüyor olduğu (komformist anlam), (2) o kimsenin kolayca ve oldukça fazla gülüp eğlenebildiğini

(niceliksel anlam), (3) o kimsenin komik şeyler söyleyerek diğer insanları çok fazla güldürdüğünü (üretici anlam) (Akt. Yerlikaya, 2003:17).

Hehl ve Ruch (1985) Eysenck'in listesini geliştirerek, mizah duygusundaki bireysel çeşitliliğin şu farklılıklarla ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir: (1) bireylerin şakaları ve mizahi uyarınları anlama dereceleri; (2) mizahı ve gülme tepkilerini hem niteliksel hem de niceliksel olarak ifade ediş tarzları; (3) mizahi yorumlar ve algılamalar yaratma yetenekleri; (4) farklı tipteki şakaları, karikatürleri ya da diğer mizahi materyalleri beğenmeleri; (5) kendilerini güldüren kaynakları etkin biçimde arama dereceleri; (6) fıkralar ve komik olaylarla ilgili hafızaları; (7) mizahı, bir baş etme mekanizması olarak kullanma eğilimleri. Bunun yanında Babad (1974) mizah üretimi ile yeniden üretimini birbirinden ayırmış ve iki ayrı özelliğin birbiri ile ilişkili olmadığını bulmuştur. Mizah duygusuna atfedilen yaygın bir başka anlamda kişinin kendisini çok fazla ciddiye almayıp, kendi hataları ve zayıflıklarına da gülebmesidir. Araştırmacılar yukarıda sözü edilen bireysel farklılıkları belirtirken, mizah tarzları, mizah kullanımı, mizahi mizaç ya da basit bir biçimde mizah kavramlarını kullanmaktadırlar (Akt. Yerlikaya, 2003:20).

Yüksek mizah anlayışına sahip olmak, önemli bir sosyal nitelik olarak kabul edilmiştir. Ancak, mizah anlayışının değişkenleri ile, bunlarla ilişkili olduğu varsayılan bazı spesifik özelliklerin değerlendirilmesi henüz yoktur. Yapılan iki çalışmada değişik seviyedeki mizah anlayışı ile kişilik özellikleri gözlemciler tarafından takip edilmiştir. Birinci çalışmada, katılımcılardan değişik mizah anlayışları tanımlanmış bireylerden bir dizi sıfatı kullanmaları istenmiştir. Sonuçlar şöyledir. Tipik ya da ortalamanın altında mizah anlayışına sahip kişilerle karşılaştırıldığında ortalamanın üstünde iyi olarak tanımlanmış bireyler, sosyal anlamda onay görmüş sıfatları daha çok oylamıştır; ancak sosyal hassasiyeti yansıtan sıfatlarda değişiklik göstermemiştir. İkinci çalışmada, katılımcılara değişik mizah anlayışına sahip bireyleri kişilik özelliklerini puan vererek ölçmeleri söylenmiştir. Sonuçlar, ortalamanın üzerinde iyi olarak tanımlanan bireyler (mizah anlayışı açısından) daha az nörotik tepkiler verirken, daha yüksek düzeyde uyumluluk göstermişlerdir. Bu iki

araştırmanın bulguları önemli bir sosyal özellik olarak mizah anlayışının önemini vurgulamıştır (Cann ve Calhoun, 2001:118-119).

2.3.1 Mizahın Gelişimi

Mizahın kabulü çocuklukta başlar. İnsanlar yaşlandıkça mizah anlayışı değişir. Anlama düzeyi yaşlandıkça değiştiği için, çocuğun mizah gelişim düzeyi hakkında bilgiye sahip olmak önemlidir (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>). Orta çocuklukta gelişmekte olan düşünme yeteneğinin örneklerinden biri çocukların mizahın değerini anlamasıdır. Çocukların mizahını bir çok araştırmacının araştırmasına karşın, yalnızca Paul McGhee mizah gelişimi üzerinde boylamsal bir çalışma yapmıştır. McGhee, Fels Enstitüsü'ndeki çalışmalarında çocuk gelişimi üzerinde süregelen araştırmalarının bir bölümü olarak oldukça kapsamlı bir mizah kuramı önermiştir.

Mizah belirtileri erken dönemde gözlemlenebilir. Gülümseme ve kahkaha oldukça farklı duygusal deneyimlere verilen tepkilerdir. Birçok insan utandığında ya da rahatsız edici bir durumla karşılaştığında kahkaha atar. Bu durumdaki gülümseme ve kahkaha şaşkınlık dışındaki nedenlerden kaynaklanır. Bebeklerde mizah araştırılırken tepkinin, şaşkınlıktan mı, farkına varıştan mı yoksa durumdan memnuniyetinden mi verildiğini belirlemek güçtür.

Gülümseme çoğunlukla memnuniyetin işaretidir. Aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Ziv.(1984) gülümsemeyi olumlu iletişimin ilk şekli olarak tarif eder. Bebeklikte gülümsemenin anlamı “iyi hissediyorum” demektir.

Spitz (1964, cited in Holland, 1982) direk anneye yapılan özel gülümsemenin aşağı yukarı 3. ayda görüldüğünü belirtmiştir. Ziv. 8 haftaya kadar gülümsemenin genelde insan yüzünü ve sesini fark edişiyile oluştuğunu belirtir. 8 haftadan sonra bebeğin gülümsemesi daha seçici olur ve gülümseme bebek ya da babasını fark edince oluşur.

Bir araştırma, 8 haftadan küçük bebeklerin sadece tam bir insan yüzüne güldüğünü fakat 8 haftadan sonra sadece sevilen büyükler görünce güldüğünü gösterir. Kahkaha 4 aylıken gıdıklanmaya cevaben görülür. 8 aylıken kahkaha oyunlarla sağlanabilir. Bazen çocuk 2 yaşlarında çevre kadar kendi hayal gücüyle de mizah oluşturur (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm> 05.05.08) .

McGhee'ye göre gerçek mizah ikinci yılda ya da düşlem ve "miş gibi" davranma yeteneğini kazandıktan sonra başlamaktadır. Mizah, bilişsel gelişile ilgili değişmez bir evreler sırası içinde gelişir.

1. Evre: Nesnelere karşı tutarsız davranışlar: 1-2 yaşlar arasındaki bir zamanda yürümeye yeni başlayan çocuklar, bir nesneye sanki başka bir nesneymiş gibi davranmaya başlarlar. Bir numaralı nesne her nasılsa iki numaralı nesneye ait şemalarını uyarır ve bir numaranın iki numara olmadığını bilmelerine karşın, bir numaraya karşı iki numaranın şemasıyla davranırlar. Neşeli bir ruh haliyle bunu komik bulurlar.

2. Evre: Nesnelerin, olayların, insanların tutarız olarak adlandırılması: Bu evre genellikle iki yaş dolaylarına ya da çocuklar biraz sözcük dağarcığı geliştirdikten sonra başlar. Bu evrede en yaygın mizah türü tanıdık nesnelere, olaylara, insanlara ve beden bölümlerine yanlış adlar takmaktan oluşmaktadır. Bu yaşlarda çocuk olağan üstü, beklenmedik ve şaşırtıcı bir olaya gülmektedir (Gander ve Gardiner, 2007:355, Mağden ve Tuğrul, 1994:31).

Birinci ve ikinci evre mizahı bir sonraki evrenin başlamasıyla kaybolmaz, fakat daha incelmış biçimlerde onunla kaynaşır.

3. Evre: Kavramsal tutarsızlık: Bu evre 3-4 yaşlar arındaki bir zamanda başlayabilir ve dilin ve kavramların gelişmesinden büyük ölçüde etkilenir. Çocukların kavramsal açıdan bir çarpıtma olarak algıladıkları bir gerçekliğin çarpıtılması bu yaşlarda komiktir; buna uygun olarak çocuklar özürülü ve biçimsel bozukluğu olan kişilere işaret edebilir ve gülebilirler, çünkü güçlü ben

merkezcilikleri onların başkalarının duygularını dikkate almalarını önler. Uyaklı sözcükler bulmak ve anlamsız sözcükler türetmek bu evrede büyük bir eğlence sayılır. Çocuklar tuvaletlere ve kızlarla oğlanlar arasındaki fiziksel farklılıklara ilişkin tabu konularda da mizah bulmaya başlarlar. Böylesi konular bir şaka bağlamı içinde gerilimi azaltabilir ve okulöncesi çocuklarda olduğu gibi daha büyüklerde de şiddetli gülmelere yol açabilir (Gander ve Gardiner, 2007: 353-355).

Edipus yaptığı çalışmasında okulöncesi dönemdeki çocukların ailelerine, hem cins ve karşı cinsle ilgili olan , onları yansıtan espirilere daha çok güldüğünü bulmuştur. Bu dönemdeki çocuklar, bir espiriyi sırf diğer çocuklar gülüyor diye ya da komik bir şeyi çağrıştırıyor diye gülmektedirler (Akt. Gardner, 1982:535).

4. Evre: Çoklu anlamlar ve yetişkin türü mizahın başlaması: Bu evre genellikle somut işlemlerin ve diğer bilişsel becerilerin daha ince şakalardan zevk almaya izin verdiği 7-8 yaşlar dolaylarında gelir. Somut işlem dönemindeki çocuklar belleklerinde iki düşünceyi aynı anda tutabilirler ve böylece –kullanılan kavramları tanıdıkları sürece- çift ya da çoklu anlamlarla bir sorunları yoktur. McGhee'ye göre, dördüncü evre mizahı genellikle daha karmaşık ve soyut olmakla birlikte ergenliğe ve yetişkinliğe de yayılabilir.

McGhee, mizaha yatkın bebeklerin ve küçük çocukların sıcak, onaylayıcı ve koruyucu annelere sahip olduklarını ve çatışmadan ve korkudan uzak olduklarını bulmuştur. Mizah belirtisi gösteren okulöncesi çocukların anneleri koruyucu ve onaylayıcı bir tutuma sahip oldukları görülmüştür . Fakat anneler üç yaşından sonra çok az duygusal yakınlık göstermişlerdir. Mizah duyuları en çok gelişmiş olan ilkokul çocuklarına, sorunlarıyla başa çıkarken annelerinin çok az yardımcı olduğu çatışma dolu evlerden ve ailelerden geldikleri görülmüştür. McGhee, bulgularının, mizahın genellikle zorluklarla başa çıkmada kullanıldığını savunan psikanalitik görüşe uygun olduğunu belirtmektedir. Profesyonel komedyenlerin yaşam öyküleri de bu bulguları desteklemektedir.

Bariaud (1989), 3 ila 5 yaş çocuklarının mizah görüşünü komik (tuhaf) olan şeylerde bulduğunu belirtti. 6 yaşına kadar çocuklar kendi mizah icatlarına güler, bu yaşlarda mizah rast gele gelişir. 6 yaşında hazır espirilere karşı ilgi başlar. Bu ilgi 7-10 yaşlarına kadar devam eder. 7 yaşında, mizah anlayışında değişimler başlar. 1 yıl önce kahkaha atmalarına neden olan bir bilmeceye daha ciddi tepki verebilirler. Bu yaştakiler tekerlemelerden, onları kendi kendilerine söylemekten hoşlanır (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>, 2008).

McGhee, mizah duyguları yüksek çocukların atılgan ve saldırgan olma, ilgi ve tanınma peşinde koşma, yetişkin tepkilerine duyarlı olma, başkalarından olumlu tepkiler bekleme eğiliminde olduklarını da bulmuştur. Ayrıca bu çocuklar, zeka testlerinde her zaman yüksek puanlar almasalar da, erken bir dil gelişimi de sergilemektedirler. Belki de mizahları toplumsal egemenliklerini kabul edilebilir ve yüksek düzeyde ödüllendirilir bir biçimde sürdürmelerinde onlara yardımcı olmaktadır.

İki etken –modeller ve pekiştirme- mizah duygusunun gelişimini etkilemektedir. Eğer bir çocuğun anne babası, büyük annesi büyük babası ve diğer yaşlı kişiler mizahtan zevk alırlarsa, çocuk onlardan olduğu kadar radyo ve televizyondan da benzer bir tutumu kazanma eğilimindedir. Büyük olasılıkla, çocuklardaki komik davranışlar başkaları onların şakalarına gülerse pekiştirilmektedir (Gander ve Gardiner, 2007: 356-357).

Okul yıllarının başlarında, çocukların kelime oyunları yapmaları, espirili bilmeceler sormaları, saçma espirilere gülmeleri beyinlerinin bilmek, anlamak ve bilinmeyen gibi sorunlarla meşgul olduğunu göstermektedir. Bu yıllardaki çocuklar çok basit kelime oyunlarına gülmektedirler. Daha yetişkin olanlar için mizah anlayışı, komik bir hikaye yaratmak, kendiyle ilgili komiklikler yapmak haline dönüşmektedir. 13-14 yaşındaki ergenler, espiri yaparken 6 yaş civarındaki çocuğun tonlama ve tavırlarını kullanmaktadırlar. Kısacası, bu yaşlardaki gençler bu

düzyeydeyken çocukların güldükleri şeylere gülmektedirler. Ergenlerin semboller üzerinde çalışma kapasiteleri, entelektüel becerileri ve dili kullanma yetenekleri espirilerinden anlaşılabilir (Gardner, 1982:535).

McGhee, belirli bir tutarsızlığın (örneğin, beklenmedik, acayip, uygunsuz ya da bağlam dışı bir şey) genellikle mizaha temel oluşturduğu görüşünü ileri sürer. Ancak, bir tutarsızlık kendi başına mizah için yetersizdir; çocuklar durum hakkında tutarsızlığı fark edebilecekleri düzeyde bilgi sahibi olmalı ve neşeli bir ruhsal durum içinde bulunmalıdır. Tutarsız olaylar çocuklar için komiktir, çünkü bu olaylar gerçeklikle uyumsuzluk içindedir ve çocuklar bunu bilir. Dolayısıyla, çocukların değerlendirildiği mizah türü temelde yatan bilişsel gelişimlerine bağlıdır.

Vural (2004), mizah ve gülmenin insan yaşamındaki yeri ve önemi, mizahın psikolojik ve fizyolojik sağlığımıza olumlu etkilerinin neler olduğunu incelediği araştırmasını literatür taraması olarak hazırlamıştır. Araştırma sonucunda, mizah duygusu gelişmemiş bireyler bir boyutu eksik, renksiz, tatsız kişiler olarak görüldüklerinden, çocuklara mizah duyarlılığının erken yaşlardan itibaren verilmesi geleceğin sağlıklı, huzurlu ve mutlu toplumunu yaratmak açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Özet olarak çocuğun mizaha ilişkin kavramsal çözümlenmeyi yapabilmesi ancak, mizahı niteleyen mecazi anlama varsayımıyla mümkün olur (Mağden ve Tuğrul, 1994: 32).

2.3.2 Mizah Kuramları

Gülme üzerine düşünenleri en çok meşgul eden konu, insanı güldüren ana sebeptir. “*İnsan neden güler?*” sorusuna eşitli araştırmacıların verdiği cevaplar, gülme kuramlarını oluşturmuştur. (Usta, 2005:69).

Mizah klasik çağ filozoflarından olan Eflatun’dan başlayarak yüzyıllar boyu felsefe, edebiyat, toplumbilim, insanbilim, ruhbilim gibi çeşitli bilim dallarının ilgisini çeken bir kavram olmuştur. Mizahın ana konusunun insan olduğu ve insanın

bulunduğu ve insanın bulunduğu her yerde mizah olduğu söylenmektedir. İnsanlık tarihine bir göz atıldığında, mizahın insanlığın bu uzun tarihi boyunca ne zaman başladığı kestirilememektedir (Özünü, 1999:32).

Mizah duygusu hakkında mizah kuramcılarının farklı görüşleri vardır. Mizah kuramları temelde benzer özellikleriyle sınıflandırılmış ve bazı mizah kuramları şu şekilde sınıflandırılmıştır.

Mosak (1987)'a göre mizah kuramları;

- Kötüleme, aşağılama ile bağlantılı,
- Uyuşmazlık ile bağlantılı,
- Rahatlama ile bağlantılı mizah kuramları.
-

Özünlü (1999)'ye göre mizah kuramları;

- Üstünlük kuramları,
- Uyuşmazlık kuramları,
- Psikanalitik kuramlar,
- Kavrama kuramları gibi.

2.3.2.1 Üstünlük Kuramı

En eski ve en yaygın gülme kuramlarından olan üstünlük kuramı, gülmenin bir kişinin diğer insanlar üzerindeki üstünlük duygusunun bir ifadesi olduğudur. Bu kuram Platon'a kadar uzanmaktadır. Ona göre gülme, insanı şeytanlık ve budalalıktır (Morreall, 1997; 8). Bu kurama göre, insanlığın genel eğilimi , galibiyet isteği ve bitip tükenmek bilmeyen bir güç arzusudur (Usta, 2005: 70).

Üstünlük kuramının temellerini, diğer insanlar ve olaylar üzerindeki zafer kazanma duygusundan kaynaklanan gülme ve mizah kavramları oluşturmaktadır. Diğerleriyle karşılaştığımızda, kendimizi daha akıllı, daha güzel, daha şanslı ve daha güçlü olmak bizi sevindirir. Üstünlük kuramının ilkesine göre, diğerlerinin

aptalca hareketlerine gülme, dalga geçme ve taklit etme davranışları mizahi davranışlarının merkezinde yer almaktadır (Keith-Spiegel, 1972:20).

Bu kurama göre; mizah ve gülmenin doğası olarak, zafer ve galibiyetteki mutluluk; rakibini geçmesinde yaşadığı haz, başkasına dezavantaj sağlamaktaki sevinç; başkalarının çirkinliği ve başkalarının aptalca hareketlerinden kaynaklanan eğlence vurgulanmıştır. Bu kurama göre, mizahi durumların her zaman içinde yer alınmayabilir fakat bu mizah duygusu hikayedeki kahramanın yerine konularak yaşanabilir (Nilsen 1993:32).

Görüldüğü gibi üstünlük kuramı; insanın, diğer insanların talihsizlikleri ve kusurları karşısında kendini üstün görerek güldüğü iddiasındadır. Eflatun'a göre kişi, haset duygusuyla diğer kişilerin bahtsızlıklarından zevk alır ve bu yüzden güler (Akt. Usta, 2005: 70).

2.3.2.2 Uyuşmazlık Kuramı

Gülme kuramları arasında en çok benimsenen kuram uyumsuzluk kuramıdır (Usta, 2005: 74). Tutarsız, uyumsuz düşünce veya durumların birlikteliğinden ya da alışlagelmiş kurallardan farklı olan düşünce ya da durumların sunulmasından doğan mizah, uyumsuzluk kuramının temelini oluşturur (Akt. Yerlikaya 2003: 5).

Üstünlük kuramı için birinci derecede önemli olan eğlence iken uyumsuzluk kuramına göre mantıksız, umulmadık ya da şöyle böyle uygunsuz olan bir şeye karşı gösterilen tepkidir. Her iki kuramda da gülmeyi başlatan belli bir ikililik ya da karşıtlık vardır, ancak üstünlük kuramı, bu ikililiğin gülenin kendi değerlendirmesi ile başka birini değerlendirmesi arasında olması gerektiği yolunda fazlasıyla kısıtlı bir iddiada bulunur (Morreall, 1997: 24).

Uyuşmazlık kuramına göre, herhangi bir mizah metninin akışında dinleyici ya da okuyucuda olayların nasıl sonlanacağına dair bir beklenti vardır. Olaylar

beklenenin dışında geliştiği zaman insanlar bir çeşit şoka uğrar. Umulanın tersi yaşandığında, o sonu insanın gülmesine neden olur (Özünü, 1999: 2).

Spencer (1980) ise her uyuşmazlık durumunun gülmeye yol almayacağını, yalnızca azalan bir uyuşmazlık durumunun gülmeye yol açacağını belirtmiştir. Örneğin çok önemsenmeyecek küçük bir varlık beklenmedik bir biçimde büyük bir şeye dönüştüğünde yani artan bir uyuşmazlık durumunda ortaya çıkan duygu merak olacaktır (Akt. Keith- Spiegel, 1972:16).

Uyuşmazlık kuramında, gülmenin gerçekleşebilmesi için bazı koşullar vardır. Bunlardan ilki; iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesi ya da zihnin onları kendine özgü bir şekilde, bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesidir. İkincisi ise; diğer kuramlarda üzerinde durulmayan aniden çıkan unsurlardır. Eğer beklenmeyen olmazsa, gülme gerçekleşemez. Bir başka koşulsuz, kişinin mizahi yapıda gülebilmesi için, esprideki sürpriz unsuruna duyarlı olması ve beklenmedik olan fark edildiğinde, hemen bir adım öteye geçerek olan bitende bir anlam arayışına girebilmesidir (Usta, 2005; 75). Bu kurama göre farklı durumların algılanması mizahın temelini oluşturur. Bu uyuşmazlıklar gülme nedenidir.

2.3.2.3. Psikoanalitik Kuram

Freud, mizaha ilişkin kuramını iki yayınında ortaya koymuştur. “ Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri” adlı kitabında “komik, nükte ve mizah” kavramları ve bu süreçler arasındaki farklılıkları incelemiştir. Diğer yayını ise 1928 yılında yayınladığı bu üç kategoriye ele alan kısa bir makaledir (Akt. Keith- Spiegel, 1972:18).

Freud’a göre mizah, bastırılmış saldırgan ve cinsel duyguların, dürtülerin eğlendirici bir şekilde açığa çıkarılması için kişiyi cesaretlendirir. Bastırılmış enerji ise gülmeye neden olur. Freud mizahın benliği dış dünyanın örselenmelerine karşı koruduğunu, öyle ki bu örselenmelerin mizah sayesinde haz duyulacak durumlara dönüştüğünü ileri sürmüştür. Üstbenlik, mizah sayesinde benliğin

gerilemesine ve yaratıcılık alanında sözcüklerle oynamasına izin verir (Akt. Aslan ve ark. 1999:34).

Sonuç olarak, geleneksel ve çağdaş kuramlar incelendiğinde, bu kuramlar birbirlerinin kuramlarını çürütmekten öte birbirlerini tamamladıkları görülmüştür. Bu durum kuramların gülmenin farklı boyutlarını ele almasından kaynaklıdır. Üstünlük kuramı, gülmeye neden olan duygularla, rahatlama bu duygulardan arınmayla, ayrılık kuramı ise, gülmenin zihinsel kısmıyla ilgilenmiştir. Bu nedenle kuramcılar sık sık aynı noktada buluşmaktadır. Spencer, uyumsuzluktan, Freud saldırgan duygulardan söz eder. Ancak, tüm kuramların temelini çağdaş kuramlar da dahil hep bir ikililik, zıtlık, aykırılık söz konusudur. Üstünlük kuramında, saldırgan kişiyle alay edilen kişi arasında bir karşılaştırma ve bunun sonucu bulunan bir zıtlık insanı güldürür. Rahatlamacılar, gerilimin boşalması için başlangıçta edinilen duygu ile sonrakinin uyumsuz olması gerektiğini söyler. Bergson, kuramında mekanik canlı ayrılığı üzerine durmuştur. Koestler ve Morreall'in kuramlarıysa genişletilmiş ayrılık kuramından başka bir şey değildir (Usta, 2005: 79).

2.4 Konu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bireyin yaşamı, kişiler arası ilişkileri, davranışları, psikolojik yapısı, kendini algılayış ve değerlendiriliş biçiminin ifadesi olan benlik kavramının insan hayatında önemli bir yeri vardır. Bu bakımdan benlik kavramı, oluşumu ve etkileri üzerine çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Konu ile ilgili olarak ulaşılan araştırmaların çoğunda benlik kavramını etkileyen bir veya birkaç faktör üzerinde durulmuş benlik kavramına mizahın etkisi üzerine herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu kısımda benlik algısı ile mizah duygusunu farklı açılardan ele alan araştırmalara yer verilecektir. İncelenen araştırmalar alınırken, bu araştırmanın evreni ile paralellik göstermesi bakımından daha çok önergenlik ve ergenlik dönemindeki çocukları kapsayan araştırmalar tercih edilmiştir. Bu başlık altında, araştırma konusu ile ilgili olarak, yurt içinde ve dışında yapılan çalışma özetlerine yer verilmiştir.

2.4.1 Benlik Algısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Benlik kavramı üzerinde ailenin sosyo- ekonomik durumunun etkili olduğu görülmektedir. Türker (1977) tarafından yapılan bir çalışmada bu sonuçları destekler nitelikte bir sonuç elde edilmiştir. Adı geçen çalışmaya göre sosyo-ekonomik bakımdan avantajlı öğrencilerin, zihinsel yetenek ve kavrama güçlerine ilişkin benlik kavramı düzeylerinin, avantajlı olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

13-14 yaşındaki gençlerin, sosyo-ekonomik düzeyleri ve ana-baba tutumlarındaki farklılığın belirlenmesi ve benlik saygısıyla ilişkisinin incelenmesi amacıyla Torucu (1990) tarafından yapılan bir araştırmanın örneklemini 150 üst, 150 alt sosyo-ekonomik düzeyden olmak üzere 300 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada sosyo-ekonomik bilgi alma formu ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, alt sosyo-ekonomik düzey öğrencilerinin benlik saygısının daha düşük, depresif duygulanımlarının daha yüksek, tartışmalara katılma eğiliminin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ayrıca benlik saygısının düşmesi ile kendinlik kavramı sürekliliğinin azaldığı ve psikik izolasyonun, psikosomatik bulgularının arttığı bulunmuştur.

Ailenin sosyo-ekonomik durumunun yanında ana-babanın birbirleriyle iyi geçinip geçinmemeleri, öz veya üvey oluşu gibi değişkenlerin de benlik kavramı üzerinde etkili olduğu bazı araştırmalardan anlaşılmaktadır. Annenin çalışıp çalışmamasının ise çocukların benlik kavramı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Aile yapısı ile ilgili olarak ele alınabilecek değişkenlerden biri de doğum sırası faktörüdür. Onur (1985) tarafından yapılan bir çalışmada, yüksek özgüvene yol açan etkenleri Türkiye koşulları içinde saptamak amaçlanmıştır. Araştırma, İstanbul'da ilkököl dördüncü sınıf öğrenci ve anneleri üzerinde yapılmıştır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak, çocuklarda özgüveni ölçmek için Coopersmith Özsaygı Envanteri, ana-baba tutumları için ise Coopersmith, Bell ve

Schaefer'in geliştirdiği "Ana-Baba Tutum Envanterin"den seçilen 80 maddelik bir envanter kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal sınıf ve cinsiyet farkının zgven üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, buna karşılık tek ve ilk doğan çocuklarda özgüvenin diğer çocuklara göre daha yüksek olduğu grlmştr. Ayrıca alışan ve çalışmayan annelerin çocuklarının özgüvenleri arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Güngör (1989)'n lise ğrencilerinin kendilerine ve ailelerine ilişkin bazı etmenlerin onların zsayđı düzeyleri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışmasında, ana-babalarının öğrenim düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin zsayđıları, öğrenim düzeyi düşük olan ana-babaların çocuklarına göre daha yüksek bulunmuş ve ailenin gelir düzeyi arttıķa zsayđının da arttığı grlmştr. Ayrıca bu araştırmada cinsiyet ve sınıf değişkeninin zsayđı üzerinde etkisinin olmadığı, doğuş sırasına göre ilk ve son çocukların zsayđılarının ortanca olanlara; kendilerini başarılı olarak algılayan öğrencilerin zsayđıları başarısız olarak algılayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Aile yapısı ile ilgili olarak ele alınabilecek değişkenlerden biri de doğum sırası faktörüdür. Yukarıda ele alınan Onur (1985) ve Güngör (1989)'n araştırmalarının sonuçlarına göre ilk ve son çocukların benlik kavramı düzeyi yönünden ortanca çocuklara göre daha avantajlı durumda oldukları görülmektedir. Bu konuda başka araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin, Rosenberg tarafından yapılan bir çalışmada ilk ve tek çocuklarda zsayđının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Watkins ve Astilla'nın 11-13 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde yaptıkları bir araştırmada elde edilen bulgular ise doğuş sırasının zsayđı üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

in Halk Cumhuriyeti'nde yapılan bir araştırmada (Meredith, Abbott ve Zheng 1992), altıncı sınıfa devam eden 360 kardeşsiz ocuk ile 555 kardeşli ocuk arasında benlik kavramındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırma, kırsal kesimde bulunan üç okul ile üç tane de şehir okulunda yürütülmüştür. Benlik kavramı düzeyi,

çocuklar için Benlik Algı Profili ile ölçülmüştür. Karşılaştırmalar, kardeşli ve kardeşsiz çocukların benlik kavramları düzeyinde önemli bir farklılığın olmadığını göstermiştir. Bunun yanında, şehirde oturan çocukların kırsal kesimde oturanlara göre, erkek çocukların da kız çocuklarına göre daha yüksek benlik kavramı düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Kardeşli olup olmama, cinsiyet ve oturulan yer arasındaki etkileşim etkileri ise anlamlı bulunmamıştır.

Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının saptanması amacıyla Güngörmüş (1986) tarafından yapılan bir araştırma ortaokul 1. sınıf öğrencilerinden ailesiyle birlikte yaşayan 60 ve babası ölüm nedeniyle olmayan 60 olmak üzere 120 öğrenciyi kapsamaktadır. Araştırmada Piers-Harris Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği ve Problem Tarama Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, babası olan çocukların babası olmayan çocuklara kıyasla daha olumlu bir benlik kavramına sahip oldukları bulunmuştur.

Yurdagül (1987) tarafından yapılan ve bazı değişkenlerin öğrencilerin benlik tasarımı düzeylerine etkisinin incelendiği bir araştırmada, 1986-1987 öğretim yılında Ankara TED Koleji lise bölümü ile Yıldırım Beyazıt Lisesi son sınıflarında okuyan öğrenciler arasında random yolu ile seçilen 148 kız ve 140 erkek olmak üzere toplam 288 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada Benlik Tasarımı Envanteri Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda a) Aynı gelir düzeyinde olan erkek ve kız öğrencilerin benlik tasarımı düzeyleri arasında fark olmadığı, b) Gelir düzeyi yükseldikçe, erkek öğrencilerin benlik tasarımı düzeylerinin de yükseldiği, c) Gelir düzeyi yüksek olan kız öğrencilerin benlik tasarımı düzeyleri, gelir düzeyi alt ve orta olan kız öğrencilere göre daha yüksek olup, gelir düzeyi alt ve orta olan kız öğrencilerin benlik tasarımı düzeyleri arasında önemli fark olmadığı bulunmuştur.

Normal adölesanların kendileri ile ilgili geliştirdikleri benlik imajları İnanç (1987) tarafından yapılan bir çalışmada incelenmiştir. Araştırmada Offer Öz İmaj Envanteri kullanılmıştır. Araştırma 1985 yılında Adana'da iki okulda okuyan, 13-19 yaş grubundaki 455 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Bulgular, gençlerin dürtülerin kontrol etme ve aile ilişkileri alt skalalarında yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Kız ve erkek öğrencilerin kıyaslanmasında, kız öğrencilerin aile ilişkileri alt skalasında, erkek öğrencilerin ise dürtü kontrol alt skalasında yüksek puan aldıkları görölmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla genelde yüksek puan aldıkları ortaya çıkmıştır. Bulgular, cinsiyet ve yaşa göre gruplandığında ,örneklemedeki 12-15 yaş grubu ız öğrencilerle 16-19 yaş grubu kız öğrencilerin puanları arasında belirgin bir fark olmadığı görölmüştür. Oysa 12-15 ve 16-19 yaş grubu erkek öğrencilerin puanları karşılaştırıldığında küçük yaş grubunun puanlarının genelde büyük yaş grubuna kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur.

Reimers (1996)'in, yaş ortalaması 15.5 olan 36 kız ve 36 erkek olmak üzere 72 Venezuelalı ergen üzerinde yürüttüğu bir araştırmasında, cinsiyet değişkeninin benlik gelişimi ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca aynı araştırmada yaş değişeninin benlik gelişiminde etkili olduğu, yaş arttıka benlik gelişiminde de bir ilerleme kaydedildiği görölmüştür.

Ersanlı (1988), lise öğrencilerinin benlik tasarım düzeylerini etkileyen faktörleri araştırmıştır. Bu araştırmada benlik ile cinsiyet arasındaki ilişkinin incelenmesinde, erkeklerin benlik tasarım düzeylerinin kızlara oranla daha yeterli bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin okudukları sınıf düzeylerine göre sahip oldukları benlik tasarımı düzeyleri arasındaki farkın önemli olmadığı araştırılmıştır. Ancak, sınıf düzeyleri yükseldikçe benlik tasarım düzeylerinin de yükselmeye başladığı anlaşılmıştır.

Türkmen (1989), üniversite öğrencilerinde benlik kavramını incelediği araştırmada, babaların eğitim düzeyi, cinsiyet ve öğrenim alanı gibi değişkenlerin benlik kavramı üzerine etkisi araştırıldığında kızların kontrollü, erkeklerin kızlara göre, daha az kontrollü olduğu bulunmuştur.

Satılmış ve Seber (1988), yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerde benlik saygısını incelemiştir. Sonuçta benlik saygısının yetiştirme grubu ile aile yanında yaşayan gruplarda farklılık göstermediği saptanmıştır. Benlik saygısı yönünden erkeklerle kızlar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Ankara'da 100 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin özsaygısı (benlik saygısı) düzeylerini olumlu ve olumsuz olarak etkileyen değişkenler üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada kız ve erkeklerin özsaygı seviyeleri arasında önemli bir fark bulunamamış, ilk ve son çocuk olanların ortanca çocuk olanlara göre özsaygılarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Güngör, 1989: 45-46).

Ekşi ve Özgüroğlu'nun (1992), İstanbul'da yaptıkları iki farklı araştırmada, benzer sonuçlar vermiştir. 2169 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmaya erkek ergenlerin kızlara göre daha olumlu benlik imajına sahip oldukları bildirilmektedir.

Dinç (1992), Ankara'da 350 lise son sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmasında özsaygının erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Çankaya (2007), lise I. Ve II. sınıf öğrencilerinin algılanan benlik saygılarının cinsiyete, sosyal kaygı düzeyine ve akademik başarı düzeyine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla yaptığı araştırmasını Ankara ilinin Çankaya ve Keçiören ilçeleri liselerinin birinci ve ikinci sınıflarında öğrenim gören 500 kişilik bir öğrenci grubu oluşturmaktadır. Araştırmada Coopersmith Self-Esttem ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre lise 1 ve 2. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

Tunç (2000), yetiştirme yurdunda kalan ergenlerle ailesiyle birlikte kalan ergenlerin benlik algılarını karşılaştırmak amacıyla yaptığı araştırmasını 13-18 yaş grubunda toplam 75 erkek ergen ile Erzurum il merkezinde okuyan ve ailesiyle birlikte kalan yine 13-18 yaş grubunda toplam 75 erkek ergen olmak üzere toplam 150 ergene uygulamıştır. Bireylerin benlik algılarının belirlenmesinde; Offer Benlik

İmgesi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin Aile İlişkileri, Cinsel Tutumlar, Baş etme Gücü, Beden İmgesi, Duygu Düzeyi, Çevre Tutumu, Meslek ve eğitim Hedefleri, Sosyal İlişkiler ve Ruh Sağlığı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile “ Genel Benlik İmgesi” puan ortalamaları arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür.

Güvenç ve Aktaş (2006), Sincan- Saraycık köyündeki bir ilköğretim okuluna devam eden 12-16 yaş grubundan (erken ergenlik: 12-13 yaş ve orta ergenlik: 14-16 yaş) toplam 281 kız ve erkek öğrencinin benlik değeri ile yaşam becerilerine ilişkin algısının yaş ve toplumsal cinsiyet gibi demografik değişkenler ayrıca ön yargı kişiler arası duyarlılık, kontrol odağı gibi tutumlarla olan ilişkilerini sorgulamışlardır. California F-Scale, kişiler arası tepkiler endeksi, kontrol odağı ölçeği ile birlikte benlik değeri, atılganlık ve iletişim becerilerine yönelik algıyı ölçmek üzere geliştirilen ölçeklerin iki güne yayılarak uygulandığı araştırmanın bulguları; benlik değeri, atılganlık ve iletişim becerilerine ilişkin algıların tümünün başkasının bakış açısına duyarlılık boyutu tarafından olumlu yönde insan doğasının zayıflığına ve çabanın anlamsızlığına yönelik inançlardan olumsuz yönde yordandığını göstermiştir. Benlik değeri ve iletişim becerileri algısının kuralcılıktan yine benlik değeri ve atılganlık algısının ise kişisel kontrol eksikliğinden ve her iki yaşam becerisine ilişkin algının da kişisel sıkıntı boyutlarından yordandığı görülmüştür. Öte yandan, ergenin yaşının, benlik değeri ve yaşam becerileri değişkenlerini yordamadığı, cinsiyetin ise sadece iletişim algısını olumlu yönde yordadığı tespit edilmiştir.

Cinsiyet faktörünün benlik kavramı düzeyi ile ilişkisini inceleyen araştırma sonuçlarına bakıldığında bazı araştırmalarda (Jegade ve Bamgboye 1987; Yurdagül 1987; Çuhadaroğlu 1985; Berber 1986; Süzen 1987; Güngör 1989; Çelik 1993; Reimers 1996; Grene ve Wheatley, 1992) cinsiyet faktörünün benlik kavramı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Diğer yandan yine bu konuyu ele alarak yapılan bir takım araştırmalarda (Ostrow ve diğerleri 1986; İnanç 1987; Ersanlı 1988; Lau ve Leung 1992; Meredith ve diğerleri 1992; Lewis ve diğerleri 1995; Allgood ve Metren ve Stockard, 1991; Fertman ve Chubb, 1992) erkek

öğrencilerin benlik kavramı ve kendilerini değerlendiriliş yönünden kız öğrencilere göre daha avantajlı konumda oldukları ortaya konmuştur. Bazı araştırmacılar ise kızlarda benlik saygısının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Conell ve Spener ve Aber, 1994).

Yaş düzeyi değişkenini de ele alarak yapılan çalışmalara bakılığında, benlik kavramı üzerinde yaş düzeyinin nasıl bir etkisinin olduğunun net olarak saptanamadığı görülmektedir. Wylie (1963), benlik kavramı üzerinde yaş faktörünün önemli bir etkisinin olmayacağını belirtirken, Cicirelli (1977), yaşla benlik kavramı arasında bir ilişki saptanabileceğini, bunun nedeninin ise bireylerin artan yaşın etkisi ile bilişsel yeteneklerindeki artış sonucu kendini değerlendirmesinin daha sağlıklı olabilmesinden kaynaklanabileceğini belirtmektedir. Cicirelli (1977)'nin düşük sosyo-ekonomik düzeyden 345 ilkokul öğrencisiyle yaptığı çalışmada, benlik kavramında sınıf düzeyi ile birlikte bir düşmenin olduğu bulunmuştur. Bu bulguyu destekler nitelikteki bazı araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin Marsh ve diğerleri (1984) tarafından yapılan bir çalışmada, sınıf düzeyi ile benlik kavramı puanı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise Can (1990), öğrencilerin yaşları yükseldikçe, benlik tasarım düzeylerinde anlamlı bir düşmenin olduğunu bulmuştur.

Halpin ve diğerleri (1981) tarafından yapılan bir çalışmada üst sınıflardaki öğrencilerin alt sınıftakilere göre anlamlı derecede yüksek benlik kavramı düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Dönmez (1985) yaptığı bir çalışmada, çevre büyüklüğü, yaş ve aile ortamının algılanış biçiminin denetim odağı ve kendine saygı duygusu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, 20-25 yaş grubu deneklerin, 17-19 yaş grubuna göre kendine saygı puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Berber (1986) tarafından 16-20 yaş grubu üzerinde yapılan bir çalışmada, yaş ilerledikçe benlik gelişiminin arttığı görülmüştür.

Yaş faktörünün benlik kavramı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koyan araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Jegede ve Bamgboye (1981), Güngör (1989) yaş faktörünün benlik kavramı ve özsaygı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuşlardır. Bunun yanında yaş değişkeni ile birlikte

cinsiyet etkisine de bakan bir araştırmada (İnanç 1987), 12-15 yaş grubu kız öğrencilerle 16-19 yaş grubu kız öğrencilerin benlik imajı puanları arasında belirgin bir fark bulunmazken, 12-15 yaş ve 16-19 yaş grubu erkek öğrencilerin benlik imajı puanları karşılaştırıldığında küçük yaş grubunun puanlarının genelde büyük yaş grubuna kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur.

Ersanlı'nın (1988) 967 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmaya göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bir benlik tasarımına sahip oldukları görölmüştür. Yine bu araştırmada, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin otoriter ana-baba tutumuna sahip öğrencilere göre daha yüksek benlik sayısına sahip oldukları ortaya konulmuştur. Genel olarak benlik tasarımı düzeylerinin, cinsiyete, okulun öğretim biçimine, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyine, ailedeki çocuk sayısına, babanın eğitim durumuna ve yaşanılan yerleşim yerinin büyüklüğüne göre değiştiği gözlemlenmiştir.

Gökalan (2000), ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik tasarımı, atılganlık ve kendini açma düzeylerinin akademik başarı ile ilişkisinin olup olmadığını cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu ve başarı algısını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada survey metodu, verileri toplamak için Benlik Tasarım Envanteri, Kendini Açma Envanteri, Atılganlık Envanteri, istatistiksel işlem olarak da“t-testi” ve “varyans analizi” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Konya ilinde üç ilköğretim okulunda okuyan 12-14 yaş arası öğrencilerden 60'ı kız, 50'si erkek toplam 110 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin benlik tasarımı kız öğrencilerinkinden yüksek olduğu, öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve eğitim seviyeleri ile öğrencilerin benlik tasarımı arasında önemli bir ilişki bulunmuştur.

Güven (1996), Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO)'nda ve ailesi yanında kalan temel eğitim öğrencilerinin benlik kavramı düzeyleri bazı değişkenlere göre karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma, YİBO öğrencilerinden random örnekleme ile seçilen 570 öğrenci (168 kız, 402 erkek) ile karşılaştırma grubu olarak alınan ve yatılı olmayan ilköğretim okullarına devam eden 568 öğrenci (172 kız, 396

erkek) olmak üzere toplam 1138 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan benlik kavramını ölçmek üzere “Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonunda YİBO’da ve ailesi yanında kalan öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca YİBO’da kalan kız öğrencilerin benlik kavramı düzeyi, hem YİBO’da hem de ailesi yanında kalan erkek öğrencilerinkinden düşük bulunmuştur. YİBO’da kalan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin benlik kavramı düzeyleri, YİBO’da kalan 6. sınıf öğrencilerinkinden düşük bulunurken, ailesi yanında kalan öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri arasında ise devam edilen sınıfa göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Can (1986), lise öğrencilerinin benlik tasarımı düzeylerini etkileyen bazı faktörleri incelemiştir. Can, araştırmasında lise öğrencilerinin benlik tasarımı düzeylerini, zihinsel olan ve olmayan özellikleriyle, bireysel davranış biçimlerinden, ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel nitelikleriyle anne baba tutumlarından değişik derecelerde etkilendiğini, ailelerin sosyo- ekonomik ve kültürel düzeyleri yüksek olan ve anne babaları demokratik tutum içinde olan lise öğrencilerinin benlik tasarımı düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Uzun (2003), 9-14 yaş grubu çocukların benlik kavramı ve saldırganlığı pekiştirici faktörleri belirlemek için yaptığı araştırmasını 177 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre tek kardeş olanlar, ailenin ikinci çocukları, annesi çalışanlar ve tek ebeveynli çocukların benlik algısı yüksek bulunmuştur.

Halıcı (2005), Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına devam eden ve ailesiyle birlikte yaşayan 12-14 yaş grubu çocukların saldırganlık eğilimleri ile benlik kavramlarını incelemiştir. Araştırma Ankara ili ilçelerindeki üç yatılı ilköğretim bölge okulu ile aynı ilçelerde bulunan gündüzlü ilköğretim okullarının altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarına devam eden 12-14 yaş grubundaki toplam 360 çocuk üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği

kullanılmıştır. Araştırma sonunda çocuğun cinsiyetinin benlik kavramına ait puanlarda farklılık yarattığı belirlenmiştir.

Yaşar (2001), yaptığı çalışmasında, yetiştirme yurdunda kalan 13-16 yaş grubu ergenler ile ailesi yanında kalan aynı yaş grubu ergenlerin umutsuzluk düzeyleri benlik imajlarını karşılaştırmış ve ergenlerin benlik imajı düzeyleri arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Kurumda kalan ergenlerin benlik imaj düzeylerinin ailesi yanında kalan ergenlere göre farklılaştığı, kurumda kalan ergenlerin benlik imaj düzeylerinin ailesiyle yaşayan ergenlere oranla daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2002), 13-14 yaşındaki ön-ergenlerde ego-santrik düşüncenin denetim odağı ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma ilköğretim 8. sınıfa devam eden 174 öğrenciye uygulanmış ve Ego-Santrik Düşünce Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre cinsiyete göre ego-santrik düşüncenin anlamlı düzeyde fark olduğu ve kız ön-ergenlerin, erkek ön-ergenlere göre daha ego-santrik düşünceye sahip oldukları bulunmuştur. Yaşlara göre ise; 14 yaşındaki ön-ergenlerin, 13 yaşındaki ön-ergenlere göre daha ego-santrik düşünceye sahip olduğu bulunmuştur. Ön-ergenlerin kardeş sayısı, ailede kaçınıcı çocuk olduğu ve 1. yada sonraki kardeş olmasına göre ego-santrik düşünce düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çetinkaya ve arkadaşları (2006), sosyo-ekonomik düzeyi farklı üç iköğretim okulu öğrencilerinin benlik saygısını araştırmıştır. Çalışma Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Çalışmaya 5-8. sınıfa devam eden 521 öğrenci katılmış, Piers Harris'in Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin okulu, yaşı, sınıfı, baba mesleği, baba öğrenim durumu, kardeş sayısı ve sosyoekonomik durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Omay (2005), İlköğretim okulu 7. sınıf öğrencilerinin benlik algılarını demografik değişkenlere bağlı olarak incelemiştir. Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kartal ilçesinde Karlıktepe Bölgesi sınırları içinde eğitim ve öğretim yapan 3 ilköğretim okulunda 7. sınıfta okuyan toplam 480 öğrenci oluşturmaktadır. Verileri toplamak için, Baymur tarafından geliştirilen “Benlik Tasarımı Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik tasarımı ile aile değişkenleri (eğitim düzeyi, meslekleri, ekonomik durumları) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Gabay (1996), çocukların benlik sistemini incelemek için yaptığı araştırmasında Harter’ın çocukluk dönemi için geliştirdiği ölçeklerinin Türkiye’ye uyarlanması, Harter’ın bazı varsayım ve bulgularının sınanması ve Benlik değeri ile cinsiyet, yaş, ana-baba öğretmen beklentileri ve başarının farklı kaynaklara atfedilmesi gibi bazı değişkenlerle olan ilişkilerin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini İzmir’in ilk ve ortaokullarında okuyan ve seçkisiz olarak araştırmaya alınan 657 (319’u kız, 338’i erkek) öğrenci, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmaya ayrıca çocukların değerlendirmeleriyle kıyaslamak üzere beş okuldan toplam 22 öğretmen katılmıştır. Araştırmada çocuklar için Çocuklar İçin Benlik Algısı Profili, Çocuklar İçin Sosyal Destek Ölçeği kullanılırken öğretmenler için Çocuğun Davranışlarının Öğretmen tarafından Değerlendirilmesi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda düşük benlik değerine sahip çocukların, benlik boyutlarında algıladıkları yeterlilikleriyle o boyutlara verdikleri önem arasındaki farklılıkların en fazla, yüksek benlik değeri grubundaki çocuklarda ise bu farkın en az olduğu bulunmuştur.

Sayıl, Yılmaz ve Uçanok (2002), yaptıkları araştırmalarında ergenlik dönemine girmekte olan çocuklara yönelik bilgilendirici bir programın, onların bilgi düzeylerinde ve benlik algılarında bir değişme yaratıp yaratmadığını incelemeyi planlanmışlardır. Araştırmaya ilköğretim ikinci kademeye devam eden 524 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Buluş Bilgi Düzeyi ve Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği (Harter, 1988) kullanılmıştır. Sonuç olarak, bilgilendirme sonrasında ergenlerin buluşa ilişkin bilgi düzeylerinde önemli bir artış olduğu, ancak

benlik algısı açısından kızların ve erkeklerin verilen bilgilendirme programından farklı biçimde etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Savi (2006), yaptığı araştırmasında ergenlerde duygusal istismar ve ihmal ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma grubunu Denizli ilinde farklı liselerin dokuzuncu ve onuncu sınıflarında okuyan ergenlerden 83 kız ve 83 erkek olmak üzere toplam 166 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplamada Duygusal İstismar Ölçeği ile Offer-Benlik İmgesi ve Durumluluk-Sürekli Kaygı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları; ergenlerin duygusal istismar ve ihmal düzeyleri arttıkça benlik algısı düzeylerinin azaldığını ancak genel kaygı düzeylerinin yükseldiğini ortaya koymuştur.

Kaya (2005), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyometrik statüleri ile benlik kavramı ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini altı, yedi ve sekizinci sınıfa devam eden 407 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri UCLA yalnızlık ölçeği, benlik kavramı düzeyleri ise Pier-Harris Benlik Kavramı Envanteri ile ölçülmüştür. Sonuç olarak farklı sosyometrik statüdeki öğrencilerin benlik kavramı ve yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğu bulunmuştur.

Yıldırım (2004), Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Öğrencilerin Benlik Algılarını bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma Yatılı Bölge İlköğretim Okulunda okuyan 102 sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde betimsel ve tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin benlik algılarını ölçmek için Offer Benlik İmgesi Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde yüzde, aritmetik ortalama, veri türüne göre varyans analizi, t testi uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre merkez YİBO öğrencileri ile ilçelerdeki öğrenciler arasında aile ilişkileri, cinsel tutumlar ve bireysel değerler alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Cinsiyete göre cinsel tutumlar ve baş etme gücü alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Ayrıca benlik imgesi ile iletişim olanakları ve arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Özgün (1987), ergenlerde benlik kavramını incelemek amacıyla yaptığı araştırmasını yaşları 13-15 ve 16-18 olarak değişen iki grup arasında toplam 120 öğrenci üzerinde uygulamıştır. Araştırmada Offer Benlik Algısı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre cinsiyetler arası yoğun farklılıklar olmakla beraber, kızlar erkeklere oranla daha kolay incinir, daha az sorumluluk duygusuna sahiptir. Erkekler bedenlerindeki değişikliklere daha zor uyum sağlamıştır ve görüntülerinden daha az hoşnuttur. Bulgular yaş gruplarına göre bazı değişimler göstermektedir. Artan yaşla uyum düzeyi düşmüş, ancak cinsel tavır , aile ilişkileri, üstün uyum ve dış dünyaya hakimiyet yetisi ölçeklerinde uyum artmıştır. Bu sonuçlar yaşa ve cinsiyete göre gençlerin kendi psikolojik dünyalarını görüşlerindeki farklılıkları açıklamaktadır.

Yukarıda belirtilen sonuçlar dikkate alındığında, ailenin ekonomik gelir düzeyi, eğitim düzeyi, anne- babanın öz veya üvey oluşu, ailenin ilk, orta veya son çocuğu olma, kardeşli veya kardeşsiz olma, kız veya erkek olma, yaş düzeyleri gibi bazı değişkenlerin benlik kavramı düzeyi üzerinde çeşitli derecelerde etkilerinin olduğu görülmektedir.

2.4.2 Mizah Duyguyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Eder ve Stanford (1984), yaptıkları araştırmada ergenler arasındaki arkadaşlık ilişkisinde mizahın etkisini araştırmıştır. Mizahın 4 çeşidini incelemiştir: 1) hatırlanabilir şakalar, 2) komik hikayeler, 3) pratik şakalar ve 4) mizahi davranışlar. Araştırmada lise öğrencileri okul kafeteryasında sistematik olarak gözlenerek veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin mizah duygusunu yeni bir gruba girerken kullandıkları gözlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda ergenlerin, katıldıkları yeni gruba kendi hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyleri ifade etmek için mizah kullandıkları ortaya konmuştur.

Rim (1988), 55 bayan ve 51 erkek mezun olmuş ve olmamış öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmasında mizah duygusu ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada Svebak'ın Mizah Duygusu Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği ve Başa Çıkma Tarzları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmasında neredeyse tüm mizah ölçümleri erkekler

açısından yaşla negatif, bayanlar açısından da pozitif bir uyum içerisinde olduğunu bulmuştur. Mizah yoluyla başa çıkma ile yer değiştirme savunma mekanizmaları arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Mizahi mesajlara duyarlılık ise telafi savunma mekanizması ile pozitif, yer değiştirme savunma mekanizması ile negatif korelasyon göstermiştir. Mizahi durumlarda hoşlanma eğilimi ise savunma mekanizmaları ile pozitif, bastırma ve karşıt tepki geliştirme savunma mekanizmaları ile negatif ilişki göstermiştir. Durumluk mizah tepkisi ise telafi savunma mekanizması ile pozitif, mantığa bürünme savunma mekanizması ile negatif ilişki göstermiştir.

Kuiper ve Martin (1993), yaptıkları araştırmada mizahla benlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 218 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmada Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Duygusu Ölçeği, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Rosenberg Benlik saygısı Envanteri Algılanmış Stres Ölçeği ve Epidemiyolojik Depresyon Çalışmaları Merkezi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda mizah duygusu yüksek olan bireylerin olumlu bir benlik kavramına sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca mizahi bireylerin düşük düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara, yüksek düzeyde özsaygıya, düşük düzeyde algılanan strese sahip oldukları görülmüştür.

Aydın (1993), yaptığı araştırmada mizah duygusu, kontrol odağı ve genellenmiş başarı beklentisi değişkenlerinin sağlık sıklığını yordamadaki rolünü incelemiştir. Lise ve üniversite öğrencilerinden oluşan 400 kişilik bir gruba Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği, Genellenmiş Başarı Beklentisi Ölçeği ve Bedensel Rahatsızlık Tarama Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda düşük başarı beklentisi, dış kontrol odağı ve düşük mizah duygusunun erkek öğrencilerin sağlık sorunlarını anlamlı düzeyde yordamakta iken, kızların sağlık sorunlarının en fazla yüksek mizah duygusu, dış kontrol odağı ve düşük başarı beklentisi tarafından yordandığını ortaya koymuştur.

Popülerlik, mizah duygusu ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen Topuz (1995), 132'si kız, 138'i erkek toplam 270 sekizinci sınıf öğrencilerine Sosyometri Testi ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeklerini uygulamıştır. Aynı

zamanda mizah yaşamın ilk dönemlerinden yetişkinliğe kadar uzanan süreçte gelişimsel bakış açısına odaklanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda mizah duygusuna sahip olma ve popülerlik arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak mizah duygusuna sahip olma ile akademik başarı ilişkili bulunmuştur.

Akün (1997), ilkokullarda 9-11 yaş çocuklarında mizah duygusunun gelişimini, mizah kullanarak yeni teknikler geliştirme olanaklarını ve bazen sıkıcı hale gelebilen dersleri daha zevkli ve daha kolay öğrenilebilir hale getirmenin yollarını araştırmıştır. İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında okuyan öğrencilere 8 soruluk bir anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda kız öğrenciler, erkeklere göre kendilerini hiçbir şakanın üzmediğine daha fazla inanmaktadır. Erkekler ise korkutma şakalarına daha fazla üzülmetedir. Erkek öğrenciler kızlara göre daha fazla davranışsal şakalar yapma eğilimindedir. Kız öğrenciler ise daha çok hayvanları kullanıp onur kırıcı şakalar yapmaktadır.

Özenç (1998), otoriter ve demokratik olarak algılanan ana-baba tutumlarının genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagojik Formasyon alan 144 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (DMTÖ) ile Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne babanın algılanan tutumlarıyla genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeyi arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca cinsiyete göre durumluk mizah tepki düzeyi arasında fark olmadığı bulunmuştur.

Durmuş ve Tezer (2001), yaptıkları araştırmalarında mizah duygusu ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi ve yüksek veya düşük mizah duygusuna sahip olan kız ve erkek üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzlarında farklılık olup olmadığını incelemiştir. Araştırmaya katılan 138'i kız, 117'si erkek toplam 255 üniversite öğrencisine Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (DMTÖ) uygulanmıştır. Araştırmada başa çıkma tarzları açısından gözlenen cinsiyet farklılıkları, kız öğrencilerin daha çok çaresiz, erkek öğrencilerin ise daha çok iyimser başa çıkma tarzlarını kullandıkları gözlenmiştir.

Cann ve Calhoun (2001), yaptıkları iki boyutlu araştırmalarında mizaha ait çeşitli seviyelerdeki duyarlılıkları ve kişisel özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlk çalışmada 150 kız 86 erkek kolejde okuyan öğrencilere mizaha ait sıfatlar ve ona özel durumlar sorulmuştur. Bunun sonucunda kişileri komik ve komik olmayan diye duyarlılık bazında derecelendirildiği ve ayrıca özel durumlarda da mizah duygusu gelişmiş ve yüksek mizah duygusuna sahip olarak nitelendirildiği bulunmuştur. İkinci çalışmada 120 kız 49 erkek kolejde okuyan öğrencilere kişilik özelliği olarak mizah duygularını anlatmaları istenmiştir. Bunun sonucunda mizah duygusu yüksek kişiler özel bir durum diye nitelendirilirken, düşük mizah duygusuna sahip kişiler az nörotik ve kabul edilebilir diye nitelendirilmiştir. Bu alışma bulguları mizah duygusunun kişilik gelişimine olan önemini vurgulamıştır.

Führ (2001)'in yaptığı araştırmasında ergenlerin mizah kullanımı, yapısı ve fonksiyonlarını incelemiştir. Çalışma Kopenhagen'in kuzeyinde iki okulda yapılmıştır. Okullardan biri 200 ğrencisi ve 1'den 7. sınıfa kadar şubesi olan bir köy okulu, diğerisi ise 600 civarında ğrencisi olan 1'den 10'a kadar şubesi olan bir şehir okuludur. Araştırmanın amacı çocukların yakın geleceklere ve bununla bağlantılı gelecekteki olası görevleriyle mizah kullanımı arasındaki bağı araştırmaktır. Çalışmaya 12-16 yaş arasında 159 ğrenci katılmıştır. Ergenlerden 47'sine yarı yapılandırılmış röportaj, 112'sine ise anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 12-16 yaş arasındaki ergenlerin problem çözmede ve sosyal etkileşiminde mizah algısının önemi vurgulanmıştır.

İncioğlu (2003), utangaçlık düzeyleri farklı lise son sınıf öğrencisinin cinsiyetlerine, alan türlerine, algılanan aile tutumlarına, algılanan kişilik yapısına algılanan popülaritelerine ve algılanan bedensel sağlıklarına göre durumluk mizah tepki düzeyini araştırmıştır. Araştırma kapsamına 2001-2002 ğretim yılında Polatlı Lisesi'nde öğrenim gören 303'ü kız ve 192'si erkek toplam 495 ğrenci dahil edilmiştir. Öğrencilerin durumluk mizah tepki düzeyleri Martin ve Lefcourt (1984) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Aydın (1993) tarafından yapılan "durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği" ile, utangaçlık düzeyleri ise Güngör (2001) tarafından geliştirilen "Utangaçlık Ölçeği" ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda

utangaçlık düzeyleri farklı lise son sınıf öğrencilerinin, alan, algılanan popülerite, algılanan bedensel sağlık değişkenlerinin durumluk mizah tepki düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Saltuk (2006), üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının cinsiyet, yaş, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerlik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin mizah tarzları, yaşları, cinsiyetleri, öznel iyi oluş, sürekli kızgınlık ve sürekli kaygılarını doğrudan etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Araştırma örneklemini 2004-2005 öğretim yılı güz döneminde Hacettepe Üniversitesi Fen, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik ve Edebiyat Fakültelerinde okuyan 759 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin mizah tarzları cinsiyet, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerliğe göre farklılık gösterirken; yaşta anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada Aydın (2006) mizah kullanımının öğrencilerin akademik başarı, Türkçe derslerine tutum ve mizaha yönelik tutumları üzerindeki etkililiğini incelemiştir. Araştırma, 2004-2005 öğretim yılında İzmir Buca Şerif Tikveşli İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Kontrol grubu ön test- son test modeli kullanılan çalışmada, deneysel işlemler olarak, deney grubunda mizahla öğretim teknikleri; kontrol grubunda ise geleneksel öğretim teknikleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda mizah kullanımı, deney grubundaki öğrencilerin mizaha yönelik tutumlarını etkilemiştir. Deney grubuyla kontrol grubu öğrencilerinin mizaha yönelik tutumlarında, deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür.

Yerlikaya (2007), lise öğrencilerinin mizah tarzları ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) 248'i kız 299'u erkek toplam 647 lise öğrencisine uygulanmıştır. Yaptığı çalışmasının ikincil bir amacı da Mizah Tarzları Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliğinin lise öğrencileri üzerinde sınanmasıdır. Bu amaçla Mizah Tarzları ana çalışma öncesinde 229'u kız, 242'si erkek toplam 471 lise

öğrencisine uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Mizah Tarzları Ölçeği'nin lise öğrencileri ile yürütülen çalışmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulunmuştur. Bulgular mizah tarzları ve başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Katılımcı mizah tarzının, 'sosyal destek arama' ile pozitif yönde, 'çaresiz yaklaşım' ile negatif yönde ilişkili, kendini geliştirici mizah tarzının da 'kendine güvenli yaklaşım' ve 'iyimser yaklaşım' ile pozitif yönde 'çaresiz' ve 'boyun eğici yaklaşım' ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Soyadın (2007), ortaöğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Mersin İli hazırlık, 9. ve 10. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. 284 kız ve 258 erkek olmak üzere toplam 542 Speilberger ve ark (1988) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ve Martin ve ark. (2003) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Yerlikaya (2003) tarafından yapılan Mizah Tarzları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin öfke kontrolü alt ölçekleri ile geliştirici mizah puanları arasında ve öfke dışı vurum ölçeği ile katılımcı mizah puanları ile, öfke kontrolü alt ölçeği ve saldırgan mizah puanları arasında negatif korelasyon olduğunu bulmuştur.

BÖLÜM III

Bu bölümde araştırmanın veri toplama tekniği, veri toplama araçları, evreni ve örnekleme üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu modelde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimleyebilmektir.

İlişkisel tarama modeli, “ iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeline denir” (Karasar, 1991 :77-81).

Araştırmada da 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin benlik algıları ile mizah duyguları arasındaki ilişki incelenmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2007-2008 eğitim öğretim yılında Çorum ili Kargı ilçesinde bulunan YİBO'lar ile normal okullara devam eden 7. ve 8. sınıflarda okuyan 13-14 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır.

Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Alt Değişkenler	n	%
Yaş	13 yaş	199	58,5
	14 yaş	141	41,5
	Toplam	340	100,0
Cinsiyet	Kız	194	57,1
	Erkek	146	42,9
	Toplam	340	100,0
Okul	YİBO	198	58,2
	Normal	142	41,8
	Toplam	340	100,0

Kargı ilçesinde bulunan tesadüfi yolla seçilen YİBO'lar ile normal okulların 7. ve 8. sınıflarına devam eden 340 öğrenci örneklem grubunu oluşturmaktadır. Yukarıdaki Tablo, incelendiğinde araştırmaya katılan ergenlerin yaşlara göre dağılımı 13 yaş %58.5, 14 yaş %41.5, cinsiyet faktörü incelendiğinde kız ergenlerin oranı % 57.1, erkek ergenlerin oranı % 42.9, YİBO'da okuyan öğrenciler %58.2, Normal okulda okuyan öğrenciler %41.8 olarak saptanmıştır. Aile tutumu, çevre uyumu, sosyal ilişkiler benlik algısı ile mizah duygusunu etkileyen önemli faktörlerdir. Normal okullarda okuyan öğrenciler ile YİBO'larda kalan öğrencilerin aile ilişkileri, çevre özellikleri, yaşadıkları yer ve sosyal ilişkileri farklılık göstermektedir. Bu nedenle normal okullarla YİBO'da okuyan öğrencilerin benlik algısının mizah duygusunu nasıl etkilediği incelenmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmada görüşülen ergenlere uygulanacak veri toplama araçlarının niteliğine değinilecektir. Araştırmada Oral tarafından geliştirilen Ergenlikte Mizah Ölçeği ile Offer tarafından geliştirilip İnanç (1988) tarafından Türkçe'ye çevrilen " Offer Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda her iki ölçeğin de geçerliliği ve güvenilirliği saptanmıştır. Ayrıca çocuğun kendisine ve ailesine yönelik bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen " Genel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1 Ergenlerde Mizah Ölçeği

Ergenlikte Mizah Ölçeği (EMÖ) 2004 yılında Oral tarafından geliştirilmiştir. Ergenlikte mizah ölçeği 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin oluşturulmasında 3 aşama izlenmiştir. 1. aşama, madde yazımı; bu aşamada, ergenlikte mizah kullanımıyla ilgili literatür taraması yapılmış, bunun sonucunda elde edilen bilgilere dayanarak, 44 madde hazırlanmıştır. 2. aşama, ergenlikte mizah kullanma ölçeğinin yapısı; bu ölçek, dördümlü Likert tipi bir ölçektir. Maddelerdeki yanıt seçenekleri 1=Asla, 2= Bazen, 3= Çoğu Zaman, 4= Daima olarak belirlenmiştir. 3. aşama, Ön Denemelerin Yapılması; oluşturulan 44 maddelik ölçek deneme formu, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık alanında uzman olan iki öğretim üyesi tarafından incelemeden geçirilmiş, bu incelemede anlaşılabilirlik ve kapsam üzerinde durulmuştur. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra hazırlanan ölçek, Antalya Atatürk İlköğretim Okulu Müdürlüğünden izin alındıktan sonra, 428 denek üzerinde uygulanmıştır. 4. aşama, faktör ve güvenirlilik çalışmaları; deneklere uygulanan 44 maddelik ölçeğe ait olan veriler üzerinde güvenirlilik çalışması ve faktör analizi yapılmıştır. Bunun için veriler SPSS 9.0 paket programında değerlendirilmiştir.

Yapılan faktör analizi sonucunda, 9 maddenin faktör yük ağırlıklarının düşük ya da binişik oldukları görülmüştür. Bu maddeler analiz dışı bırakılarak, toplam madde sayısı 35'e indirilmiş, faktör analizi tekrar yapılmıştır. Kaiser normalizasyonu ile varimax rotasyonu yapılarak elde edilen analiz sonucunda, ölçeğin üç faktörden oluştuğu saptanmıştır. Faktör 1, olayları algılama, öğrenme, hatırlama, senaryo oluşturmayı kapsayan bilişsel süreç ve manipulasyonları güçlendirmek için mizahın kullanılmasını içermektedir. Faktör 2, grupla ve kaşı cinsle iletişim ve etkileşimi güçlendirmek için mizahın kullanılmasını kapsamaktadır. Faktör 3, ise kaygı, korku ve gerginlikle başa çıkmak için mizahın kullanılmasını kapsamaktadır. Yapılan güvenirlilik çalışması sonucunda, ölçeğin standart sapma değerinin .8391 – 1.0479 arasında değiştiği gözlenmiş, toplam ölçeğin Cronbach – alfa değeri .8924, Spearman-Brown testi değeri ise .8434 bulunmuştur. Faktörlerin Cronbach – alfa ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna bağlı olarak, Cronbach – alfa değeri Faktör 1 için

.7938, Faktör 2 için .7704, Faktör 3 için .744 olarak bulunmuştur (Oral, 2004: 20-26).

3.3.2 Benlik Algısı Ölçeği

Offer (1975), 1962'de başladıkları ve ergenlik dönemindeki erkek çocuklar üstüne yaptıkları uzun çalışmalarını anlatmaktadırlar. Offer'in çalışmaları, ergenin ve ergenlik döneminin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

Çalışmalar için, iki varoş liseden bir grup oluşturulmuştur. Psikolojik testler ve psikiyatrik incelemelerden sonra çok uyumsuz ve çok uyumlu gençleri elenmiştir. Bu iki uç arasında kalan grup ise, çoğunluğun özelliklerini yansıttığı için, kontrol grubu olarak seçilmiştir. Bu Offer'lerin 30 yıl boyunca izlediği kontrol grubu idi.

“ Offer Benlik Algısı Anket”ini kullanarak, ergende normal davranış ve akıl sağlığını, nelerin oluşturduğunu saptamaya çalıştı. 1960'lar, 1970'ler ve 1980'lerde, 13-15 ve 16-19 yaş gruplarındaki 200-500 ergen karşılaştırıldı.

Araştırma verilerini değerlendiren Offer ve Offer (1989), ergenlerin çoğunluğunun hayattan zevk aldığını ve çoğu zaman kendilerinden hoşnut olduklarını bildirdiler. Bedensel görüntüleri ile bir sorunları olmadığı gibi, benlik imgelerinde cinselliğin de pek fazla önemi yoktu. Offer ve arkadaşları olgunlaşırken her ergeni tek tek anlamının çok önemli olduğunu vurgulamışlardır (Orvin, 1997; 71).

Offer Benlik İmgesi Ölçeği (OBİÖ) 13-19 yaş arası ergenlerin 12 farklı alandaki uyumunu ölçmeye yönelik kendini tanımlayıcı bir kişilik testidir. Kendini değerlendirme türü bir ölçek olup Offer ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Zaman sınırlaması yoktur.

Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 10 ülkede yapılan araştırmada, ölçeğin uluslar arası formu geliştirilmiştir. İlk geliştirilmiş haliyle ölçek, 130 sorudan ve 12

alt ölçekten oluşmaktadır. Yapılan çalışmalar sonunda bazı maddelerin çıkarılmasıyla 99 soruluk uluslar arası form oluşturulmuştur.

Ölçek iki temel sayılı üzerine geliştirilmiştir:

1. Ergenin işlevselliği çok farklı alanlarda değerlendirilmelidir. Çünkü, ergen bir alanda uyum gücünü ile karşılaşırken, diğer bir alanda uyum gösterebilir.

2. Ergenin psikolojik duyarlılığı, psikolojik dünyası ile kendi tanımlarını kullanmamıza olanak tanıyabilir.

Ergenlerin kendilik imgesi beş boyutta (psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve uyumsal)değerlendiren bu ölçek 11 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu boyutlar ve alt ölçekler şunlardır (Çuhadaroğlu ve Diğ. 1993, s.137).

Alt boyutlar:

1. Psikolojik Benlik: “Dürtü Kontrolü”, “Duygu Düzeyi”, “Beden İmgesi” alt ölçeklerini içermektedir.

2. Sosyal Benlik: “Sosyal İlişkiler”, “Mesleki ve Eğitimsel Amaçlar”, “Bireysel Değerler” alt ölçeklerini içermektedir.

3. Cinsel Benlik: “Cinsel Tutumlar” alt ölçeğini kapsamaktadır.

4. Ailesel Benlik: “Aile İlişkileri” alt ölçeğini kapsamaktadır.

5. Uyumsal Benlik: “Çevre Uyumu”, “Başetme Gücü”, “Ruh Sağlığı” alt ölçeklerinden oluşmaktadır (Çuhadaroğlu ve Diğ. 1993, s.135).

Alt Ölçekler:

1. Aile İlişkileri: Bu alt ölçek, ergenin aile ilişkilerinin nasıl olduğu ve ailesine ilişkin duygularıyla ilgilidir. Aynı zamanda ergenin yaşadığı evin duygusal atmosferi hakkında da bilgi verir. Düşük puan, ergenin ailesiyle iyi geçinemediğini ve evde gerginlik olduğunu gösterir. İlgili maddeler: 2, 5, 9, 12, 15, 33, 37, 42, 46, 53, 55, 65, 67, 74, 79, 82, 86, 91.

2. Dürtü Kontrolü: Bu gruptaki sorular, ergenin iç ve dış dünyadaki baskılara karşı koymasını ve egosunun güçlülük derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Düşük standart puan, savunma mekanizmalarının zayıf, engellenme eşiğinin düşük olduğunu gösterir. İlgili maddeler : 4, 10, 22, 41, 51, 61, 96.

3. Cinsel Tutumlar: Bu alt ölçekte ergenin cinsel konulardaki duyguları, tutum ve davranışları ele alınmakta, karşı cinsle ilişkileri hakkında bilgi elde edilmektedir. Düşük puan cinselliğe karşı tutucu bir tutumu gösterir. İlgili maddeler: 6, 18, 58, 60, 71, 76, 90, 92, 95.

4. Bireysel Değerler: Bu alt ölçek, ergenin davranışlarında, kendinin mi yoksa başkalarının mı merkez aldığı ile ilişkilidir. Vicdanın ya da süperegoğunun ne ölçüde geliştiğini ölçer. Düşük standart puan, zayıf süperego gelişimini gösterir. İlgili maddeler: 3, 27, 31, 49, 63, 93.

5. Baş etme Gücü: Bu alt ölçek, ergenin çevreye ne şekilde uyum sağladığı, kararlılığı ve özgüvenini ele almaktadır. Ego gücünü ölçer. Düşük puan, ergenin baş edebilme yetisinin yetersiz olduğunu gösterir. İlgili maddeler: 11, 57, 80, 81, 84.

6. Beden Gücü: Ergenin kendi bedenine ne kadar uyum sağladığını, bedenine karşı olumlu ve olumsuz duygularını ele almaktadır. Düşük puan, ergenin baş edebilme yetisinin yetersiz olduğunu gösterir. İlgili maddeler: 17, 28, 39, 54, 62, 70, 73, 77.

7. Duygusal Düzey: Ruhsal yapıdaki duygusal uyumu ölçer. Düşük puan, duygusal dalgalanmanın fazla olduğunu gösterir. İlgili maddeler: 7, 14, 21, 25, 36, 48, 50, 78, 99.

8. Çevre Uyumu: Ergenin içinde bulunduğu çevreye uyumunu değerlendirir. Bu alt ölçek ergenin ruhsal yapısı içindeki duygusal uyumunu ölçmektedir. Genel duygularını niteliğini ve duygulardaki değişimleri ortaya çıkarmaları amaçlamaktadır. İlgili maddeler: 16, 26, 32, 35, 38, 64, 69, 83, 85, 88, 94.

9. Mesleki ve Eğitimsel Amaçlar: Bu alt ölçekteki sorular, ergenin öğrenme ve mesleki geleceğini planlama aşamalarını gerçekleştirmede ne kadar iyi olduğunu, ergenin bir mesleğe hazırlığını, gelecekle ilgili planlarını ve genel olarak çalışma ve iş konusundaki tutumlarını ölçmektedir. İlgili maddeler: 24, 30, 40, 52, 59, 89.

10. Sosyal İlişkiler: Ergenin arkadaşlarının niteliği ve yaşitlarıyla ilişkileri, nesne ilişkileri ve arkadaşlık örüntülerini değerlendirir. Yaşıt gruplarıyla ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. Düşük puan, nesne ilişkilerinin iyi gelişmediğini ve ergenin kendini yalnız hissettiğini gösterir. İlgili maddeler: 8, 34, 44, 47, 56, 66, 68, 87, 97.

11. Ruh Sağlığı: Bu alt ölçek ciddi psikopatoloji belirtilerinin olup olmadığını gösterir. İlgili maddeler: 1, 13, 19, 20, 23, 29, 43, 42, 75, 98.

Ölçek, bireyin kendi kendine doldurabileceği her bir madde için altı cevap seçeneğinden (beni çok iyi tanımlıyor, iyi tanımlıyor, oldukça tanımlıyor, pek tanımlamıyor, tanımlamaktan uzak, hiç tanımlamıyor) oluşmaktadır. Kişiden seçenekler içinden kendine en uygununu seçip işaretlemesi istenmektedir (Çuhadaroğlu ve diğ. 1993: 137).

Offer Benlik Ölçeğinde Geçerlilik ve Güvenirlilik

Ölçeğin uluslar arası formunun geçerlilik ve güvenirliliğine güvenirlilik olarak, 1991'de Özbay ve Şahin tarafından bir çalışma yapılmıştır. 2222 öğrenci ve işçi ergeni kapsayan örneklem grubunda yapılmış olan çalışmada Offer Kendilik İmgesi Ölçeği'nin alt ölçeklerinin güvenirlilik katsayıları 0.3-0.69 arasında değişen değerler olarak bulunmuştur. Aksaray tarafından 1992'de Baymur'un Benlik tasarımı Envanteri ile karşılaştırılarak yapılan geçerlilik çalışmasında lise öğrencilerinde iki ölçek arasında 0.72 korelasyon saptanmıştır. Test-tekrar test yöntemiyle belirlenen güvenirlilik kat sayısı ortaokul öğrencileri için 0.74, lise öğrencileri için ise 0.83 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin 1997: 129-130).

Güvenirlilik

İç Tutarlılık: Şahin'in, (1993) 739 ergenle yaptığı bir çalışmada, ölçeğin 99 maddelik biçimiyle, toplam örneklemdaki güvenirliliği .88 olarak bulunmuştur. OBİÖ-99'un çeşitli yaş ve cinsiyet gruplarına göre kullanılabilirliğini incelemek amacıyla, tüm alt ölçekler için ayrı ayrı güvenirlilik hesapları bu gruplarda tekrarlanmıştır. Bu değerlerin yaş gruplarına göre .01 (13 yaş grubunda Meslek ve Eğitim Hedefleri alt-ölçeği) ve .80 (18 yaş grubunda Aile İlişkileri alt-ölçeği) arasında değiştiği görülmüştür. Toplam ölçek Cronbach Alfa değerleri ise 13 ve 18 yaş arasındaki gruplarda .84 ile .90 arasında değişmiştir. Yaşlar 13-15 ve 16-18 şeklinde gruplandırıldığında alfa değerlerinin .29 (16-18 yaş gruplarında Bireysel Değerler alt-ölçeğinde) ve .79 (16-18 yaş grubunda Aile İlişkileri alt-ölçeğinde) arasında değiştiği görülmüştür.

Geçerlilik

Ölçüt Bağıntılı Geçerlilik: BDÖ, STAI-S, STAI-T, Sosyal Destek, Yaşam Doyumu ve Gelecek Beklentisi gibi testlerle, OBİÖ-99 toplam puanları ve alt ölçek puanlarının korelasyonları yaş ve cinsiyetlere göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. OBİÖ-99 toplam puanı ile BDÖ, STAI-S ve STAI-T testleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Bu ölçeklerde puanın artması, ruh sağlığında olumsuz belirtilerin anlamına gelmektedir. Aynı şekilde OBİÖ'da da puan artışı, benlik imgesinde olumsuz yönde artış anlamına gelmektedir. Bulunan korelasyonlar, benlik imgesinde olumsuz yönde artışların ruh sağlığı göstergelerinde de olumsuz artışlarla birlikte bulunduğunu göstermiştir (Savaşır ve Şahin, 1997: 128-130).

Yapı Geçerliliği: OBİÖ-99 alt ölçekleri üzerinde her yaş cinsiyet grubunda yürütülen faktör analizlerinde, çeşitli faktör çözümleri ve eksen döndürme teknikleri kullanılarak verilerin yapısının en fazla üç genel boyutun varlığını destekleyebildiği ortaya çıkarılmıştır. Yapılan bu çalışmaya göre OBİÖ-99'un Offer ve arkadaşları tarafından ileri sürülen beş ayrı benlik imgesi boyutunda ele alınmasının uygun olmayacağı görülmüştür. Bunun yerine üç faktörlük bir çözüm Türk ergenleri için

daha anlamlı bulunmuştur. En güçlü olan birinci faktörün daha çok ruhsal mutsuzlukla ilgili alt ölçeklerden oluştuğu görülürken, ikinci faktörün bu belirtilerin yokluğunu tanımlayan alt ölçeklerden oluştuğu düşünülmektedir. Üçüncü faktör ise daha çok sosyal ilişkilerle bağlantılı alt ölçekleri toplamaktadır (Savaşır ve Şahin, 1997: 128-130).

Türkiye’de Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin Türkçeye çevrilmesi, adaptasyonu, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları İnanç (1988) tarafından yapılmıştır. Ölçek önce Türkçeye çevrilmiş, daha sonra bu çeviri iki İngiliz dil uzmanı tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiş ve ölçeğin her iki İngilizce şekli kıyaslanarak çevirinin orijinal dile yakınlığı araştırılmıştır (İnanç, 1990).

Ölçeğin Türkiye’deki geçerlik çalışması da İnanç tarafından 1985 yılında Adana ilindeki liselere devam eden 200 öğrenci ile yapılmış ve Edvards Kişisel Tercih Envanteri ile aralarındaki ilişki araştırılmıştır. Edvards Kişisel Tercih Envanteri Murray tarafından saptanan güdüleri ölçmek için Edvards tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Envanter Murray tarafından belirlenen 18 ihtiyacın bireylerdeki önem derecesini belirlemektedir (Kuzgun 1985).

Offer Benlik Algısı Envanterinin, Edvards Kişisel Tercih Envanteri değişkenleri ile karşılaştırılması amacıyla 165 ilişki ölçülmüş ve bu ilişkilerin % 34’ü anlamlı bulunmuştur. Anlamlı bulunan ilişkilerin % 55’i ise olumsuz yöndedir (İnanç 1989).

Envanterin İnanç (1988) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında ise 50 kişilik bir öğrenci grubunda testin tekrarı ile skalaların korelasyonları Pearson Momentler çarpımı korelasyon formülü kullanılarak yapılmış skalalar için elde edilen korelasyonlar .68 ile .78 arasında değişen değerler olarak bulunmuştur.

3.4 Veri Toplama Tekniği

Araştırmada öncelikle orum İl Milli Eğitim M¼d¼rl¼đ¼'nden Kargı İlçesindeki YİBO'lar ve normal okullar hakkında bilgi alınmıştır. Kargı İlçesinde bulunan t¼m YİBO'lar ve normal okullar araştırma evrenine dahil edilmiştir. Uygulama yapılmadan önce okul y¼netimleri ile g¼r¼ř¼lerek araştırmanın amacı ve uygulamasının nasıl yapılacağı açıklanmış, araştırmanın uygulanacağı g¼n ve saatler saptanmıştır. Araştırmada ilköğretim ikinci kademe 7 ve 8. sınıfa devam eden ¼đrencilerin mizah yeteneklerini ve benlik algılarını ¼len araçlar, istatistiksel açıdan yeterli sayıda ergene uygulanmıştır. ¼đrenciler tesad¼fi yolla seçilip sınıflarda toplanılarak ¼lekler uygulanmıştır.

3.5 Verilerin Değerlendirilmesi

Oral'ın "Ergenlerde Mizah ¼leđi" ile İnanç'ın "Offer Benlik Algısı ¼leđi" ve ergenlere y¼nelik hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılarak toplanan veriler, SSPS istatistik paket programında analiz edilmiştir.

Araştırmada, ergene ait bilgi formundan elde edilen veriler, bilgi formundaki sıraya g¼re kodlanmıştır. Araştırmaya 340 ergen katılmıştır. 13-14 yaş ergenlerle ilgili kişisel bilgilere ait frekans ve y¼zdesel dağılımlar g¼sterilmiřtir. Ergenlerin benlik algısı ile mizah duygusu arasındaki ilişkiyi ¼lmek için regrasyon analiz sonuçlarına bakılmıştır. Ergenlerin benlik algısı ve mizah duygusunun cinsiyet, yaş ve okuduğu okula g¼re değişip değişmediğini test etmek için bağımsız ¼rneklem grupları için t testi uygulanmıştır. Anlamlılık seviyesi olarak 0.05 kullanılmış olup, $p < 0.05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0.05$ olması durumunda ise anlamlı farklılık olmadığı belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada ele alınan alt problemler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

4.1. ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

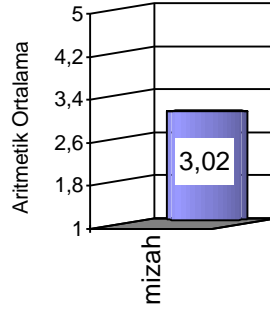
Araştırmanın birinci alt probleminde öğrencilerinin mizah anlayışları incelenmiştir. Öğrencilerin mizah anlayışlarının belirlenebilmesi için toplam 35 soru sorulmuştur. Tablo 4.1'de öğrencilerin mizah anlayışları, Şekil 4.1'de ise mizah anlayışlarına ilişkin grafik verilmektedir.

TABLO 4.1
ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

MİZAH ANLAYIŞI	n	\bar{x}	SS
	339	3,02	0,78
Hiç	(1)	1.00 - 1.80	
Az	(2)	1.81 - 2.60	
Orta Düzeyde	(3)	2.61 - 3.40	
Oldukça	(4)	3.41 - 4.20	
Tam	(5)	4.21 - 5.00	

Tablo 4.1'de görüldüğü gibi, öğrencilerin mizah anlayışlarına ilişkin puan ortalamaları $\bar{x}=3.02$ 'dir ve "orta" düzeyde mizah anlayışına sahip olduklarını göstermektedir. Yani, öğrencilerin mizah anlayışlarının çok yüksek ya da çok düşük olduğu söylenemez. Günlük yaşamda, insanların davranışlarını açıklarken mizah duygusuna sahip olmalarından ya da olmamalarından söz edilmektedir. Bunun yanında bireylerin bu özelliğe değişik derecelerde sahip olduğu konusunda da birçok kişi hemfikirdir. Aynı zamanda mizah duygusu hayat tecrübelerinden de etkilenmektedir. Örnekleme alınan öğrencilerin hayat tecrübelerinin mizah üretmeye yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin mizah duygusunun orta düzeyde çıktığı varsayılmaktadır.

Şekil 4.1
Öğrencilerin Mizah Anlayışları

4.1.1. CİNSİYETLERİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

Araştırmanın birinci alt probleminde ilk olarak cinsiyetleri farklı olan öğrencilerin mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Öğrenciler cinsiyetlerine göre; (1) kız ve (2) erkek olmak üzere iki gruba ayrılmış ve mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Tablo 4.1.1'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.1.1'de ise grafik verilmektedir.

TABLO 4.1.1
CİNSİYETLERİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

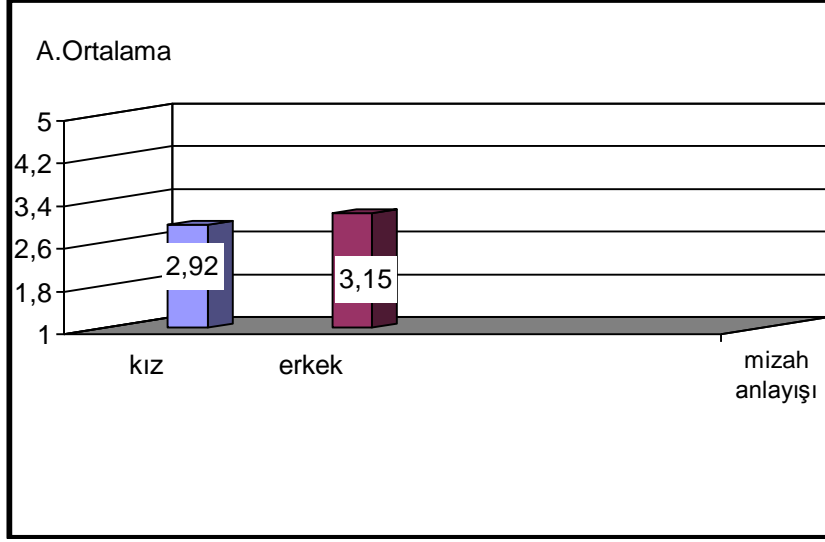
Mizah anlayışı	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam
	Kız	194	2,92	,77	2,814	0,005	*
	Erkek	146	3,15	,78			

(*) işareti farkın $\alpha=0.05$ anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 4.1.1'in incelenmesinden de anlaşılacağı gibi kız ve erkek öğrencilerin genel olarak mizah anlayışları arasında farklılık bulunmaktadır. Kız öğrencilerin mizah anlayışlarına ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x}=2.92$), erkek öğrencilerin ($\bar{x}=3.15$) puan ortalamalarından daha düşüktür. Hem kız hem de erkeklerin mizah anlayışları orta düzeyde bulunmuş olmakla birlikte, ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız t-testi sonucuna göre cinsiyetleri farklı olan öğrenciler arasındaki bu fark $\alpha=0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t=2.81$, $p<0.05$). Buna göre cinsiyet değişkeninin öğrencilerin mizah anlayışlarını etkilediği söylenebilir. Erkek öğrencilerin kızlara oranla daha espirili oldukları anlaşılmaktadır.

Toplumumuzda kız ve erkeklere verilen roller değişiklik göstermektedir. Erkekler kızlardan daha serbest yetiştirilmektedir. Erkekler toplumda kendilerini daha rahat ifade edebilmekte fakat kızlar ise baskılar sonucunda daha çekingen olabilmektedir. Kendini rahat hisseden erkeklerin mizahi yeteneklerinin daha gelişmiş olacağı düşünülmektedir. Yerlikaya (2007) tarafından yapılan araştırmada ve Kahraman (2008) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Bu durum erkek öğrencilerin mizah duygularının kızlara oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.1.1.
Cinsiyetlerine Göre, Öğrencilerin Mizah
Anlayışları

4.1.2. YAŞLARINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

Araştırmanın birinci alt probleminde ikinci olarak yaşları farklı olan öğrencilerin mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Öğrenciler yaşlarına göre; (1) 13 yaş ve (2) 14 yaş olmak üzere iki gruba ayrılmış ve mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Tablo 4.1.2'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.1.2'de ise grafik verilmektedir.

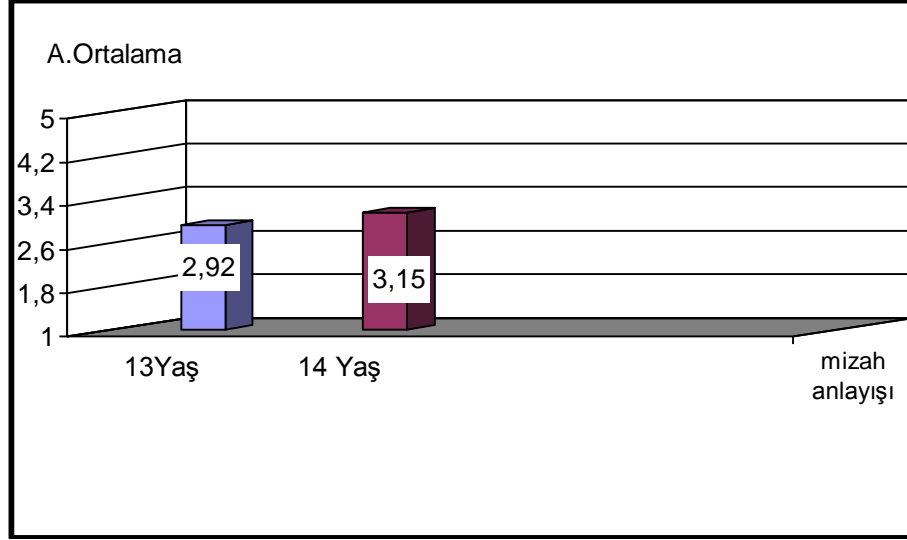
TABLO 4.1.2
YAŞLARINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

Mizah anlayışı	Yaş	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam
	13 yaş	199	2,92	,81			
					2,758	0,006	*
	14 yaş	141	3,15	,71			

Tablo 4.1.2’de de görüldüğü gibi 13 ve 14 yaş arası öğrencilerin mizah anlayışlarında farklılık bulunmaktadır. 13 yaş öğrencilerin mizah anlayışlarına ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x}=2,92$), 14 yaş öğrencilerin ($\bar{x} = 3,15$) puan ortalamalarından daha düşüktür. Hem 13 yaş hem de 14 yaş öğrencilerin mizah anlayışları orta düzeyde bulunmuş olmakla birlikte ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız t-testi sonucuna göre yaşları farklı olan öğrenciler arasındaki bu fark $\alpha= 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t= 2,75$ $p<0.05$). Buna göre mizah değişkeninin yaşları etkilediği söylenebilir. 14 yaş öğrencilerinin 13 yaş öğrencilerine göre daha espirili olduğu görülmektedir.

Mizah çocukluk döneminde başlamakta ve yetişkinliğe kadar değişerek gelişmektedir. Yani çocukların ve yetişkinlerin güldükleri durumlar farklılık göstermektedir. Mizah duygusunda kelime türetmek ve durumlar arasındaki farklılıkları görmek önemlidir. Mizahı üretmek için yaşanmışlıkların fazla olması gerekmektedir. Bu nedenle mizah duygusunun gelişmesinde yaş farkının önemli olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.1.2.
Yaşlarına Göre, Öğrencilerin Mizah Anlayışları

4.1.3. OKUDUKLARI OKULLARA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

Araştırmanın birinci alt probleminde son olarak okudukları okullar farklı olan ilköğretim okulu öğrencilerinin mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Öğrenciler okudukları okullara göre; (1) YİBO ve (2) Normal okul olmak üzere iki gruba ayrılmış ve mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Tablo 4.1.3'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.1.3'te ise grafik verilmektedir.

TABLO 4.1.3
OKUDUKLARI OKULLARA GÖRE ÖĞRENCİLERİN MİZAH ANLAYIŞLARI

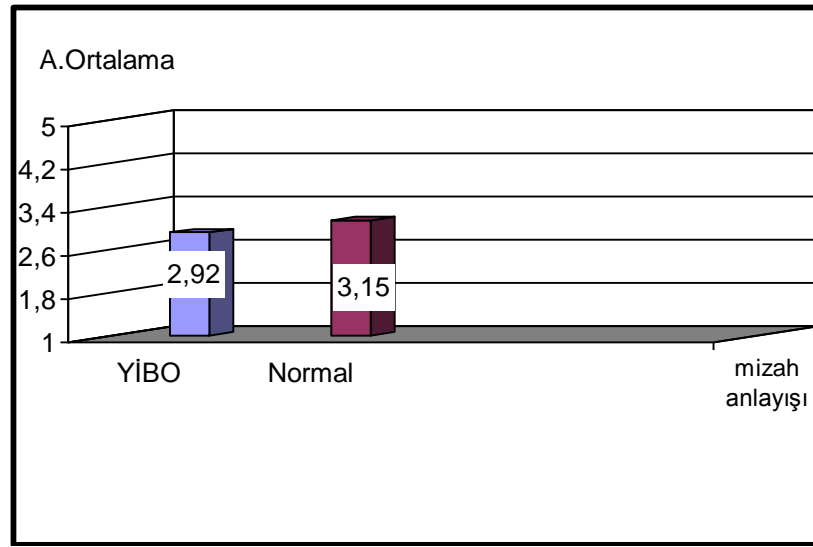
Mizah anlayışı	Okul	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam
	YİBO	198	2,92	,81	2,730	0,007	*
Normal	142	3,15	,71				

Tablo 4.1.3'ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi YİBO ve normal okullarda okuyan öğrencilerin genel olarak mizah anlayışları arasında farklılık bulunmaktadır. YİBO'da okuyan öğrencilerin mizah anlayışlarına ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x}=2,92$) normal okullarda okuyan öğrencilerin ($\bar{x}= 3,15$) puan ortalamalarından daha düşüktür. Hem YİBO'da hem de normal okullarda okuyan öğrencilerin mizah anlayışları orta düzeyde bulunmuş olmakla birlikte, ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız t-testi sonucuna göre okulları farklı olan öğrenciler arasındaki bu fark $\alpha=0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t= 2,730$, $p<0.05$). Buna göre okul değişkeninin öğrencilerin mizah anlayışlarını etkilediği söylenebilir. Normal okullarda okuyan öğrencilerin mizah anlayışlarının YİBO'larda okuyanlara oranla daha espirili oldukları anlaşılmaktadır.

Mizah soyut bir kavramdır. Öğrencilerin mizahi yeteneklerinin gelişmesi için bilişsel becerilerinin üst düzeyde ve karşılaştıkları uyarıcı sayısının da fazla olması gerekmektedir. Örnekleme alınan ilçede okuyan öğrencilerin SBS puanları karşılaştırıldığında normal okullarda okuyan öğrencilerin YİBO'da okuyan öğrencilerden daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu nedenle YİBO'da okuyan öğrencilerin normal okulda okuyan öğrencilere göre bilişsel yeteneklerinin daha düşük olduğu varsayılmaktadır. Aynı zamanda YİBO'da okuyan öğrenciler köyde yetişmiş öğrenciler olduğundan yetersiz beslenme koşullarının da bilişsel

yeteneklerini etkilediği sanılmaktadır. YİBO'da okuyan öğrenciler ailelerinden uzakta oldukları ve yurttan fazla uyarıcı ile karşılaşmadıkları için mizah duygularının normal okullarda okuyan öğrencilere göre gelişmediği düşünülmektedir.

Şekil 4.1.2.
Okudukları Okullara
Göre, Öğrencilerin Mizah Anlayışları

4.2. ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARI

Araştırmanın ikinci alt probleminde öğrencilerin Offer benlik algı düzeyleri incelenmiştir. Öğrencilerin benlik saygı düzeylerinin belirlenebilmesi için toplam 98 soru sorulmuştur. Tablo 4.2'de öğrencilerin benlik algı düzeyleri, Şekil 4.2'de ise benlik algılarına ilişkin grafik verilmektedir. Offer benlik algısı ölçeği (1) Aile ilişkileri, (2) Dürtü kontrolü, (3) Cinsel tutumlar, (4) Çevre uyumu, (5) Beden imgesi, (6) Duygusal düzey, (7) Baş etme gücü, (8) Meslek ve eğitim hedefleri, (9) Sosyal ilişkiler, (10) Ruh sağlığı, (11) Bireysel değerler olmak üzere 11 grup altında incelenmiştir. Öğrencilerin aileleriyle ilişkilerini belirlemek için 18, dürtü kontrolleri için 7, cinsel tutumlarını

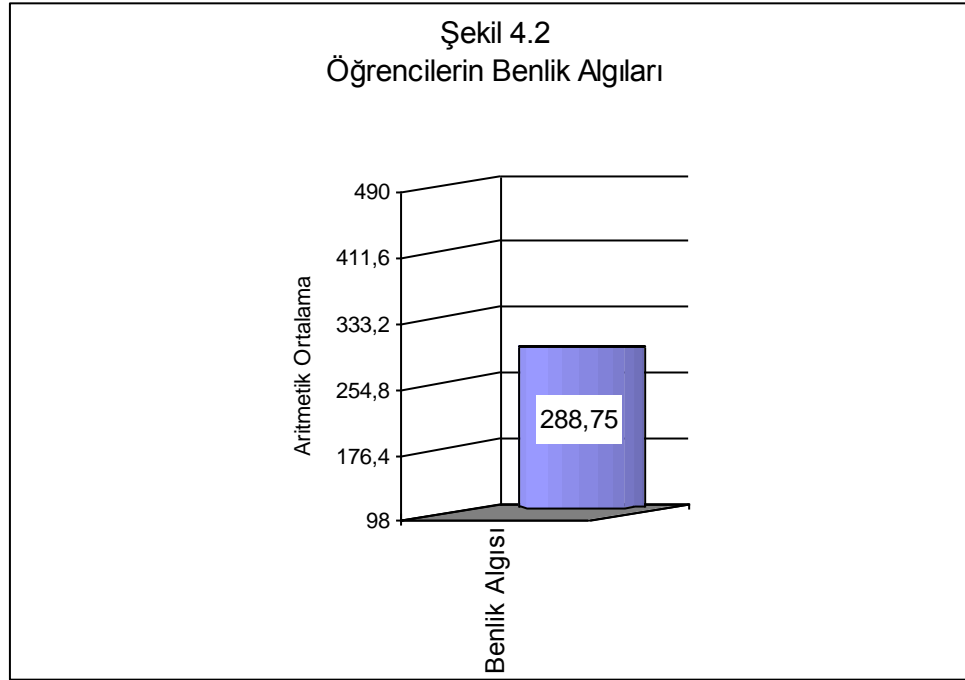
ölçmek için 7, bireysel değerleri için 6, baş etme güçleri için 5, beden gücü için 8, duygusal düzey için 9, çevre uyumu için 11, meslek ve eğitim hedefleri için 6, sosyal ilişkileri için 9, ruh sağlığı durumlarını belirlemek için 10 soru sorulmuştur.

TABLO 4.2
ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Boyutlar	n	\bar{x}	ss
Aile İlişkileri	340	56,91	5,63
Dürtü Kontrolü	340	20,56	3,58
Cinsel Tutumlar	340	27,49	3,71
Çevre Uyumu	340	33,89	4,30
Beden İmgesi	340	22,59	3,66
Duygusal Düzey	3340	21,33	4,38
Baş Etme Gücü	340	15,47	2,85
Meslek ve Eğitim Hedefleri	340	20,32	3,51
Sosyal İlişkiler	340	28,05	4,33
Ruh Sağlığı	340	24,62	4,93
Bireysel Değerler	340	17,53	3,20
GENEL ORTALAMA	340	288,75	13,56

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin benlik algılarına ilişkin puan ortalamaları aile ilişkilerinde ($\bar{x} = 56,91$), çevre uyumunda ($\bar{x} = 33,89$), sosyal ilişkilerde ise ($\bar{x} = 28,05$)’dir ve diğer boyutlarda anlamlı bir farklılık yoktur. Yani, öğrencilerin benlik algılarının çok yüksek ya da çok düşük olduğu söylenemez. Birey, sosyal ortamda algılama örüntüsünü kendi özüne yansıttığı için, diğer bireyler benliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle benlik kavramı anne, baba, arkadaş ve kardeşler gibi önemli kişilerin bireye ilişkin imgeleri, değerlendirmeleri ve kararlarının etkinliğine bağlı olarak sürekli değişmektedir. Araştırma sonucuna bakıldığında, bu durumu destekler nitelikte öğrencilerin benlik algılarını etkileyen en yüksek boyut olarak aile ilişkileri bulunmuştur.

Bütün insanlarda, öznel nitelikli “ben” ile, nesnel nitelikli öğelerden oluşan benlik kavramıdır. Bu nitelikler çocukluktan başlayarak, bireyin diğer bireylerle kurduğu ilişkilerle gelişmektedir. Benlik gelişmesi doğuştan başlamakta, bireyin kendisini başkalarının davranışlarının hedefi ve diğerlerini kendi davranışlarının hedefi olarak görmesi ile oluşmaktadır. Yaşantılarını algılayış biçimi diğer insanların kendisi hakkındaki olumlu değerlendirmeleri ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenir. Özellikle kendine yakın olan kişilerin tutumu birey için çok önemlidir. Kendisine yakın olan kişilerle geçirdiği olumlu ya da olumsuz çeşitli yaşantılar sonucunda birey kendine değer verme duygusunu geliştirir. Bu duygu diğer insanların kendisini değerlendirmeleri sonucu ve öğrenilerek geliştirilir ve bir kez oluştuktan sonra artık diğer insanların kendisini gerçekten nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve organizmanın tüm davranışlarını etkiler. Bu durum, yapılan araştırma sonucunda çevre uyumu ve sosyal ilişkilere ilişkin ortalama sonuçlarının diğer boyutlara oranla daha yüksek bulunmasının nedeni olarak gösterilebilir.

4.2.1. CİNSİYETLERİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Araştırmanın ikinci alt probleminde ilk olarak cinsiyetleri farklı olan ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Öğrenciler cinsiyetlerine göre; (1) kız ve (2) erkek olmak üzere iki gruba ayrılmış ve benlik algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Tablo 4.2.1'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.2.1'de ise grafik verilmektedir.

TABLO 4.2.1
CİNSİYETLERİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Benlik Algısı	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam
Aile İlişkileri	Kız	194	57,05	5,67	0.529	0,527	-
	Erkek	146	56,72	5,60			
Dürtü Kontrolü	Kız	194	20,65	3,81	0.497	0.619	-
	Erkek	146	20,45	3,27			
Cinsel Tutumlar	Kız	194	27,71	3,87	1.273	0.204	-
	Erkek	146	27,19	3,48			
Çevre Uyumu	Kız	194	34,06	4,45	0.803	0.422	-
	Erkek	146	33,68	4,10			
Beden İmgesi	Kız	194	23,00	3,55	2.391	0.017	*
	Erkek	146	22,05	3,73			
Duygusal Düzey	Kız	194	21,00	4,52	1.602	0.110	-
	Erkek	146	21,76	4,18			
Baş Etme Gücü	Kız	194	15,42	2,97	0.305	0.760	-
	Erkek	146	15,52	2,70			
Meslek ve Eğitim Hedefleri	Kız	194	20,38	3,46	0.377	0.707	-
	Erkek	146	20,23	3,60			
Sosyal İlişkiler	Kız	194	27,70	4,28	1.718	0.087	-
	Erkek	146	28,51	4,38			
Ruh Sağlığı	Kız	194	24,76	4,80	0.597	0.551	-
	Erkek	146	24,44	5,12			
Bireysel Değerler	Kız	194	17,61	3,25	0.531	0.596	-
	Erkek	146	17,42	3,15			
GENEL ORTALAMA	Kız	194	289,34	13,39	0.913	0.362	-
	Erkek	146	287,98	13,78			

(*) işareti farkın $\alpha=0.05$ anlamlı olduğunu göstermektedir

Tablo 4.2.1' de görüldüğü gibi kız ve erkek öğrencilerin benlik algısı incelendiğinde sadece beden imgesi bakımından anlamlı fark bulunmuş diğer konularda farklılık bulunmamıştır. Kız öğrencilerin beden imgesine ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x} = 23,00$), erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{x} = 22,05$) daha yüksek bulunmuştur. Hem kız öğrenciler hem de erkek öğrenciler arasında diğer konularda (aile ilişkileri, dürtü kontrolü, cinsel tutumlar, çevre uyumu, duygusal düzey, baş etme gücü, meslek ve eğitim hedefleri, sosyal ilişkiler, ruh sağlığı, bireysel değerler) benlik algısı bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmadan elde edilen t değerlerine bakıldığı zaman sadece beden imgesinde fark bulunmuştur. Bunun dışındaki alt boyutlarda hiç fark bulunmamıştır. Sosyal ilişkiler ($\bar{x} = 1,71$), duygusal düzey ($\bar{x} = 1,60$), cinsel tutumlar ($\bar{x} = 1,27$) ortalama sonuçları ile az derecede anlam düzeyine yaklaşmışlardır. Sonuçlara bakıldığı zaman beden imgesinden sonra ($\bar{x} = 1,71$) ortalama sonucu ile sosyal ilişkilerin beden imgesine yaklaştığı fakat anlam bulunamadığı saptanmıştır. Tablo 4.2.1'e bakıldığı zaman en düşük değerlerin ($\bar{x} = 0,30$) ile baş etme gücü, ($\bar{x} = 0,37$) ortalama değeri ile meslek ve eğitim hedeflerinde olduğu görülmektedir. Geri kalan ortalamalara bakıldığı zaman aile ilişkilerinin ($\bar{x} = 0,52$), dürtü kontrolünün ($\bar{x} = 0,49$), çevre uyumunun ($\bar{x} = 0,80$), ruh sağlığının ($\bar{x} = 0,59$) ve bireysel değerlerin ($\bar{x} = 0,53$) de düşük olduğu ve fark bulunamadığı görülmüştür.

Kızların fiziksel görüntülerinin erkeklerden yüksek bulunmasının nedeni olarak kızların ergenliğe erkeklerden önce girmesi bu nedenle vücutlarında çeşitli değişikliklerin olması ve vücutlarındaki değişikliklerden (boy uzaması, kilo alımı vb.) memnun olmaları ve kendilerini olgun görmeleri gösterilebilir. Kızların fiziksel görüntüsünün erkeklere oranla yüksek çıkması: genç kızlar görünüşleri erkek arkadaşlarıyla buluşma ve okulda popüler olma konularında daha endişeli görünmektedirler. Elbette erkek ergenler de böyle durumları önemserler ancak kızların daha gündelik ve daha az endişeli bir tutumları vardır. Genç kızlar erkeklere göre fiziksel çekicilik, çıkma ve akran kabulüyle daha ilgili göründükleri için beden imgesine yönelik benlik saygıları daha yüksek bulunmuştur. Bazı araştırmacılar tüm ergenlerin üstün oldukları etkinliklere değer vermeye başladıkları için zaman içinde önceliklerini değiştirme eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir. Böyle yaparak

ergenler zayıflık yerine güçlü oldukları alanlara odaklanarak benlik saygılarını koruyabilmektedirler. Örneğin fiziksel olarak çekici olan ancak iyi bir öğrenci olmayan bir kız olasılıkla fiziksel görünüşünden kaynaklanan olumlu bir benlik saygısı kazanacaktır.

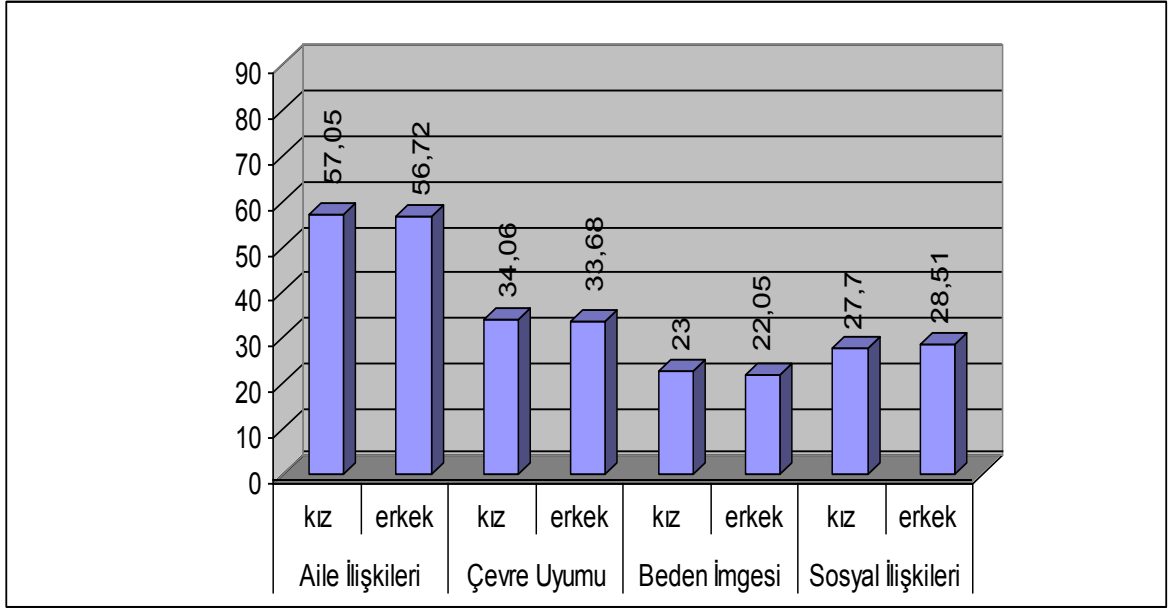
Halıcı (2005), tarafından yapılan araştırmada kızların benlik kavramına ilişkin puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum yapılan araştırma ile tutarlılık göstermektedir.

McKinley ve Hyde (1996), yaptıkları araştırmada kızların erkeklere oranla daha fazla tatminsizlik yaşadığını bulmuştur. Bu durum yapılan araştırma ile farklılık göstermektedir. Çankaya (2007), lise 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin algılanan benlik saygılarının; cinsiyete, sosyal kaygı düzeyine ve akademik başarı düzeyine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında öğrencilerin benlik saygı düzeyine ilişkin toplan puanların cinsiyete göre değişmediği saptanmıştır. Bal (2006), ilköğretim öğrencilerinin benlik algıları ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında cinsiyet değişkeni ile benlik algısı puanlarının karşılaştırılması sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Benlik kavramını etkileyen bir diğer faktör de cinsiyettir. Yapılan araştırmalar çocukların benlik kavramını başarı, liderlik ve masküinite düzeyleri ile ilişkilendirmişlerdir. Bu özellikleri yüksek olan erkeklerin benlik kavramının da yüksek olduğu saptanmıştır. Kızların ise doğuştan sosyal olmayla ilgili benlik kavramları daha yüksek bulunmuştur. Benlik kavramının yapısında cinsiyet stereotipleriyle uygunluk gösteren farklılıklar olduğu saptanmıştır. Hortaçsu (1991), erkeklerin benlik kavramının kızlarınkine kıyasla daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Fakat erkeklerin olumlu benlik kavramına sahip olduğunu belirten araştırmaların tartışılabilir nitelikte olduğu, çünkü erkeklerin yalan söyleme ve savunma eğilimini ölçen araçlardan kızlara kıyasla daha yüksek puan aldıkları ileri sürülmektedir (Akt. Halıcı, 2005; 13). Marsh ve arkadaşları, benlik kavramının bazı spesifik bileşenlerin de cinsiyetlere göre farklılık saptamıştır. Çalışmalarında, erkeklerin benlik gelişimi

fiziksel yeteneklere göre daha yüksek bulunurken kızların benlik gelişimi okumada daha yüksek olarak bulunmuştur (Masrh ve diğ. 1984; 940-956).

ŞEKİL 4.2.1
CİNSİYETLERİNE GÖRE, ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Benlik Algısı ölçeğinin ilk alt boyutunda öğrencilerin aile ilişkilerine bakılmıştır. Şekil 4.2.1’de görüldüğü gibi öğrencilerin benlik algısına ilişkin ortalamaları $\bar{x}=56,05$ ve $\bar{x}=56,72$ çıkmıştır. Aile ilişkileri öğrencilerin benlik algılarını orta düzeyde etkilemektedir. Bunun dışında çevre uyumu erkeklerde $\bar{x}=33,68$ $\bar{x}=34,06$ ortalamaları ile ortaya yakın bulunmuştur. Erkeklerin aile ilişkileri ($\bar{x}=56,05$) kızların aile ilişkilerinden ($\bar{x}=56,72$) yüksek bulunmuştur. Kızların beden imgesi $\bar{x}=23,00$ ortalama sonuçları ile $\bar{x}=22,05$ ortalama sonuçları ile erkeklerin beden imgesinden yüksek bulunmuştur. Erkeklerin sosyal ilişkileri ($\bar{x}=28,51$) kızların sosyal ilişkilerinden ($\bar{x}=27,70$) yüksek bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

4.2.2. YAŞLARINA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Araştırmanın ikinci alt probleminde ikinci olarak yaşları farklı olan ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Öğrenciler yaşlarına göre; (1) 13 yaş ve (2) 14 yaş olmak üzere iki gruba ayrılmış ve benlik algıları karşılaştırılmıştır. Tablo 4.2.2'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.2.2'de ise grafik verilmektedir.

TABLO 4.2.2
YAŞLARA GÖRE ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Benlik Algısı	Yaş	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam
Aile İlişkileri	13	199	56,59	5,71	1.207	0,228	-
	14	141	57,34	5,52			
Dürtü Kontrolü	13	199	21,10	3,68	3.328	0.001	-
	14	141	19,80	3,30			
Cinsel Tutumlar	13	199	27,52	3,78	0.339	0.735	*
	14	141	27,38	3,60			
Çevre Uyumu	13	199	33,61	4,38	1.420	0.156	-
	14	141	34,28	4,17			
Beden İmgesi	13	199	22,68	3,68	0.511	0.610	-
	14	141	22,48	3,60			
Duygusal Düzey	13	199	21,55	4,27	1.110	0.268	-
	14	141	21,01	4,54			
Baş Etme Gücü	13	199	15,17	2,78	2.234	0.026	*
	14	141	15,87	2,92			
Meslek ve Eğitim Hedefleri	13	199	20,28	3,50	0.133	0.894	-
	14	141	20,33	3,54			
Sosyal İlişkiler	13	199	27,85	4,36	0.920	0.358	-
	14	141	28,29	4,28			
Ruh Sağlığı	13	199	25,25	4,81	2.892	0.004	*
	14	141	23,69	4,97			
Bireysel Değerler	13	199	17,33	3,23	1.284	0.200	-
	14	141	17,79	3,15			
GENEL ORTALAMA	13	199	288,98	13,95	0.446	0.656	-
	14	141	288,31	13,00			

Tablo 4.2.2' de görüldüğü gibi 13 yaş ve 14 yaş öğrencilerin benlik algısı incelendiğinde cinsel tutumlar, baş etme gücü ve ruh sağlığı bakımından anlamlı fark bulunmuş diğer alt boyutlarda farklılık bulunmamıştır. 13 yaş öğrencilerin cinsel tutumlarına ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x}=27,52$), 14 yaş öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{x}= 27,38$) daha yüksek bulunmuştur. Baş etme gücü ve ruh sağlığına bakıldığında da 14 yaş öğrencilerinin puan ortalamaları (baş etme gücü $\bar{x}= 15,87$; ruh sağlığı $\bar{x}= 23,69$) 13 yaş öğrencilerin puan ortalamalarından (baş etme gücü $\bar{x}= 15,17$; ruh sağlığı $\bar{x}= 25,25$) daha yüksek bulunmuştur. Hem 13 yaş hem de 14 yaş öğrenciler arasında diğer boyutlarda (aile ilişkileri, dürtü kontrolü, çevre uyumu, beden imgesi, duygusal düzey, meslek ve eğitim hedefleri, sosyal ilişkiler, bireysel değerler) benlik algısı bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Her iki yaş grubunda da cinsel tutum yönünden çok fark bulunmamakla birlikte 13 yaş grubunun cinselliğe karşı tutumu 14 yaş grubundan yüksek bulunmuştur. Tablo 4.2.2'deki t değerlerine bakıldığında en yüksek ortalamanın $\bar{x}= 3,32$ ile dürtü kontrolüne ait olduğu görülmüştür.

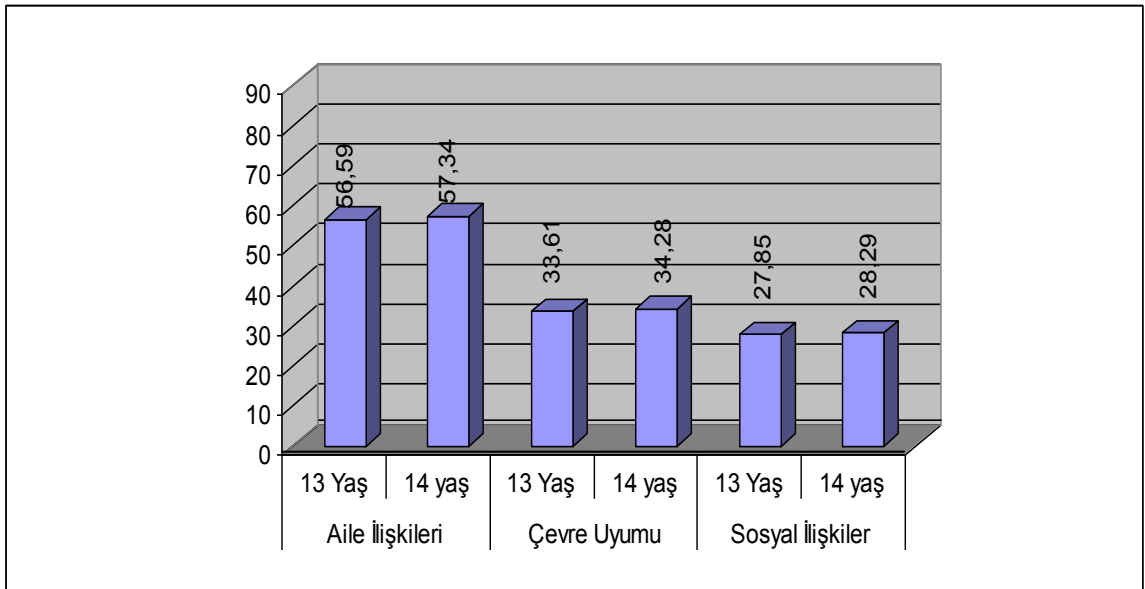
Yaş benlik kavramını etkileyen önemli faktörlerdendir. Yapılan araştırmalarda belik arasında ilişki olduğu ve artan yaşla birlikte bilişsel yeteneklerindeki artış sonucunda kendisini daha sağlıklı değerlendirebildiği saptanmıştır. Fakat ergenlik dönemi benlik kavramının öne geçtiği bir çağdır. Duygularını, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğunu, ne olmak istediğini düşünmeye başlar. Bunlar benlik arayışının belirtileridir. Bu çağda benlik kavramı sürekli iniş çıkış ve sürekli dalgalanma göstermektedir (Temel ve Aksoy; 2001). Yaş ilerledikçe ergen deneyim kazanmakta ve hayatında olan değişikliklere gittikçe alışmaktadır. Ebeveynler de yaş ilerledikçe ergeni bir yetişkin olarak değerlendirmekte ve fikirlerini önemsemektedir. Deneyim kazanan ve fikirleri önemsenen ergen kendini daha iyi hissetmekte ve karşılaştığı problemleri daha kolaylıkla çözebilmektedir. Bu nedenle 14 yaş ergenlerin baş etme gücü ve ruh sağlıklarının 13 yaş ergenlerden daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Yaş faktörünün benlik kavramı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koyan araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Jegede ve Bamgboye (1981), Güngör (1989) yaş faktörünün benlik kavramı ve özsaygı üzerinde anlamlı bir etkisinin

olmadığını ortaya koymuşlardır. Bunun yanında yaş değişkeni ile birlikte cinsiyet etkisine de bakan bir araştırmada (İnanç 1987), 12-15 yaş grubu kız öğrencilerle 16-19 yaş grubu kız öğrencilerin benlik imajı puanları arasında belirgin bir fark bulunmazken, 12-15 yaş ve 16-19 yaş grubu erkek öğrencilerin benlik imajı puanları karşılaştırıldığında küçük yaş grubunun puanlarının genelde büyük yaş grubuna kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur.

Halıcı (2005), Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına devam eden ve ailesiyle birlikte yaşayan 12-14 yaş grubu çocukların saldırganlık eğilimleri ile benlik kavramlarının incelenmesi amacıyla yaptığı araştırmasında çocukların benlik algılarıyla yaş arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Araştırma ile yapılan araştırma tutarlılık göstermemektedir. Bunun nedeninin yapılan araştırmanın farklı zamanlarda ve farklı yerlerde yapılmış olmasından kaynaklandığı varsayılmaktadır.

ŞEKİL 4.2.2
YAŞLARA GÖRE ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Yaşlara göre benlik algısının alt boyutlarına bakıldığı zaman yine aile ilişkilerinde orta düzeyde anlam bulunmuştur. Tablo 4.2.2’de de görüldüğü gibi yaşlara göre 14 yaşın aile ilişkileri ($\bar{x} = 57,34$) 13 yaşın aile ilişkilerinden yüksek

bulunmuştur. Çevre uyumu açısından yine 14 yaş grubunun ortalamaları ($\bar{x} = 34,28$) ile 13 yaşın çevre uyumundan ($\bar{x} = 33,61$) yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde sosyal ilişkiler açısından 14 yaş grubunun ortalamaları ($\bar{x} = 28,29$) 13 yaş grubunun ortalamalarından yüksek bulunmuştur. 13 yaş dönemi erinliğin (ön ergenlik) başladığı dönemdir. Bu dönemde ergenin aile ilişkileri erinliğin vermiş olduğu hassasiyet ile daha gergindir. Bu yaşta ergen aile baskısından, kendine karışılmasından, kıyaslanmaktan daha çok etkilenmektedir. Özellikle baskıcı bir aileye sahipse aile ilişkileri olumsuz yönde etkilenmektedir. Araştırmanın yapıldığı ilçenin aile yapısına bakıldığı zaman da otoriter, ilgisiz ailelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kendine güvensizliği, sosyal çevresinin olmaması ve arkadaş sayısının azlığı bu duruma kanıt olarak gösterilebilir.

Kılıççı (1981)'nin, kendini kabulü etkileyen etmenlerle ilgili olarak yaptığı bir araştırmada elde edilen bulgulara göre, demokratik ve çocukları arasında hiçbir ayırım gözetmeyen ailelerden geldiğini belirten gençlerde kendini kabul düzeyinin yüksek, otoriter ve ilgisiz aile türlerinden ve kardeşler arasında ayırım yapan ailelerden geldiğini belirtenlerde ise düşük olduğu ortaya konulmuştur.

Kuzgun (1972), Hacettepe ve Ankara Üniversitelerine devam eden 381 öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada, demokratik ana-baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine olumlu, otoriter ana- baba tutumunun ise olumsuz yönde etkilediğini bulmuştur.

4.2.3 OKUDUKLARI OKULLARA GÖRE, ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Araştırmanın ikinci alt probleminde üçüncü olarak okudukları okulları farklı olan ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Öğrenciler okudukları okullara göre; (1) YİBO ve (2) Normal okul olmak üzere iki gruba ayrılmış ve benlik algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Tablo 4.2.3'de karşılaştırmalara ilişkin bağımsız t-testi sonuçları, Şekil 4.2.3'te ise grafik verilmektedir.

TABLO 4.2.3
OKUDUKLARI OKULLARA GÖRE ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI
DÜZELERİ

Benlik Saygısı	Okul	N	\bar{x}	ss	t	p	Anlam																																																																																																																																
Aile İlişkileri	YİBO	198	56,62	5,71	1.102	0,271	-																																																																																																																																
	Normal	142	57,30	5,51				Dürtü Kontrolü	YİBO	198	21,09	3,68	1.108	0.001	*	Normal	142	19,81	3,29	Cinsel Tutumlar	YİBO	198	27,54	3,78	3.290	0.753	-	Normal	142	27,41	3,61	Çevre Uyumu	YİBO	198	33,61	4,39	0.315	0.152	-	Normal	142	34,29	4,14	Beden İmgesi	YİBO	198	22,67	3,69	1.437	0.605	-	Normal	142	22,46	3,60	Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-	Normal	142	21,03	4,52	Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-
Dürtü Kontrolü	YİBO	198	21,09	3,68	1.108	0.001	*																																																																																																																																
	Normal	142	19,81	3,29				Cinsel Tutumlar	YİBO	198	27,54	3,78	3.290	0.753	-	Normal	142	27,41	3,61	Çevre Uyumu	YİBO	198	33,61	4,39	0.315	0.152	-	Normal	142	34,29	4,14	Beden İmgesi	YİBO	198	22,67	3,69	1.437	0.605	-	Normal	142	22,46	3,60	Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-	Normal	142	21,03	4,52	Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97								
Cinsel Tutumlar	YİBO	198	27,54	3,78	3.290	0.753	-																																																																																																																																
	Normal	142	27,41	3,61				Çevre Uyumu	YİBO	198	33,61	4,39	0.315	0.152	-	Normal	142	34,29	4,14	Beden İmgesi	YİBO	198	22,67	3,69	1.437	0.605	-	Normal	142	22,46	3,60	Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-	Normal	142	21,03	4,52	Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																				
Çevre Uyumu	YİBO	198	33,61	4,39	0.315	0.152	-																																																																																																																																
	Normal	142	34,29	4,14				Beden İmgesi	YİBO	198	22,67	3,69	1.437	0.605	-	Normal	142	22,46	3,60	Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-	Normal	142	21,03	4,52	Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																
Beden İmgesi	YİBO	198	22,67	3,69	1.437	0.605	-																																																																																																																																
	Normal	142	22,46	3,60				Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-	Normal	142	21,03	4,52	Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																												
Duygusal Düzey	YİBO	198	21,53	4,27	0.518	0.301	-																																																																																																																																
	Normal	142	21,03	4,52				Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*	Normal	142	15,85	2,91	Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																								
Baş Etme Gücü	YİBO	198	15,19	2,78	2.160	0.036	*																																																																																																																																
	Normal	142	15,85	2,91				Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-	Normal	142	20,34	3,52	Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																																				
Meslek ve Eğitim Hedefleri	YİBO	198	20,29	3,50	0.110	0.913	-																																																																																																																																
	Normal	142	20,34	3,52				Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-	Normal	142	28,29	4,28	Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																																																
Sosyal İlişkiler	YİBO	198	27,87	4,37	0.888	0.375	-																																																																																																																																
	Normal	142	28,29	4,28				Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*	Normal	142	23,75	4,96	Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																																																												
Ruh Sağlığı	YİBO	198	25,23	4,82	2.746	0.006	*																																																																																																																																
	Normal	142	23,75	4,96				Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-	Normal	142	17,82	3,15	GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																																																																								
Bireysel Değerler	YİBO	198	17,31	3,23	1.451	0.148	-																																																																																																																																
	Normal	142	17,82	3,15				GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-	Normal	142	288,40	12,97																																																																																																																				
GENEL ORTALAMA	YİBO	198	289,00	13,98	0.398	0.691	-																																																																																																																																
	Normal	142	288,40	12,97																																																																																																																																			

Tablo 4.2.3' de görüldüğü gibi YİBO ve normal okullarda okuyan öğrencilerin benlik algısı incelendiğinde dürtü kontrolü, baş etme gücü, ruh sağlığı açısından anlamlı fark bulunmuş diğer konularda farklılık bulunmamıştır. YİBO'da okuyan öğrencilerin dürtü kontrolü ve ruh sağlığına ilişkin puan ortalamaları (dürtü kontrolü \bar{x} = 21,09; ruh sağlığı \bar{x} = 25,23), normal okullarda okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından (dürtü kontrolü \bar{x} = 19,81; ruh sağlığı \bar{x} = 25,23) daha yüksek bulunmuştur. Baş etme gücüne bakıldığında da normal okullarda okuyan öğrencilerinin puan ortalamaları (\bar{x} = 15,85) YİBO'da okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından (baş etme gücü \bar{x} = 15,19) daha yüksek bulunmuştur. Hem

YİBO'da hem de normal okullarda okuyan öğrenciler arasında diğer konularda (aile ilişkileri, cinsel tutumlar, çevre uyumu, beden imgesi, duygusal düzey, meslek ve eğitim hedefleri, sosyal ilişkiler, bireysel değerler) benlik algısı bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Okullara göre benlik algısının t değerlerine bakıldığı zaman en yüksek ortalamayı ($\bar{x}=3,29$) ile cinsel tutumların aldığı görülmüştür. Öğrencilerin okudukları okullara göre cinsel tutumları orta düzeyde bulunmuştur. Diğer alt boyutlara bakıldığı zaman ruh sağlığı ortalamaları da orta düzeyde ($\bar{x}=2,74$) bulunmuştur. Baş etme gücünde ($\bar{x}=2,16$) ortalama sonucu ile az düzeyde anlam bulunmuştur. Cinsel tutumlar, ruh sağlığı ve baş etme gücü dışındaki diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bunun nedeni olarak öğrencilerin aileleri ile birlikte yaşamaları, ailelerin cinsel bilgiler ve model olma konusunda çocuklarına örnek olması, öğrencilerin yatılı okumalarından dolayı karşılaştıkları sorunlarla tek başlarına mücadele etmek zorunda kalmaları ve psikolojik olarak kendilerini aile yanında daha iyi hissetmeleri ve benlik algısının bu düzeyde etkilenmesi olarak gösterilebilir.

YİBO'da okuyan öğrenciler sürekli öğretmen gözetiminde ve denetimindedir. Öğrencinin herhangi bir sorunu olduğunda belletici öğretmene başvurmakta ve sorunları karşısında yardım almaktadır. Bu nedenle YİBO'da okuyan öğrencilerin dürtü kontrolü ve baş etme gücünün düşük olduğu düşünülmektedir.

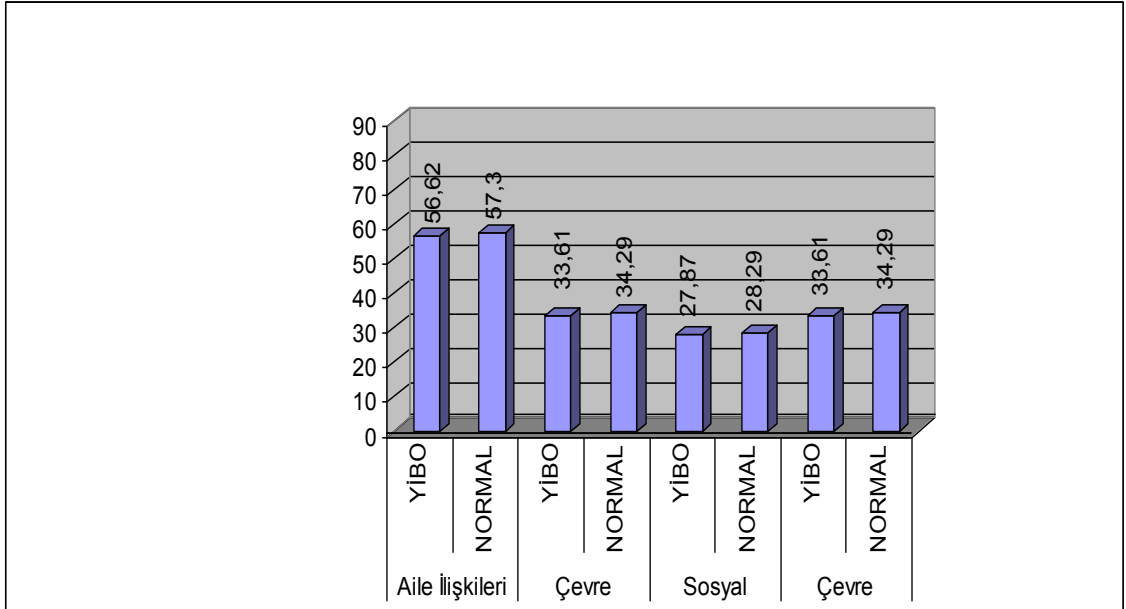
Halıcı (2005), tarafından yapılan araştırmada Yatılı Bölge Okullarında okuyan öğrencilerin benlik kavramlarına ilişkin puanlarının ailesi ile birlikte yaşayan ve gündüzlü ilköğretim okullarına devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Halıcı'nın yaptığı araştırma ile yapılan araştırma farklılık göstermektedir. Bunun nedeninin yapılan araştırmaların farklı yerlerde yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Güven (1996)'in yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerle ailesi yanında yaşayan ergenlerin karşılaştırmalı olarak incelediği bir çalışmada ise yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin karşılaştırma grubuna göre kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur.

Kutlu (1992)'nin yetiştirme yurdunda kalan ortaokul ve lise ile aynı okullara devam eden fakat ailelerinin yanında kalan aynı sayıda öğrenci üzerinde yürüttüğü bir araştırmada öğrencilerin özsaygı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin özsaygı düzeylerinin ailesi yanında kalan öğrencilerinkinden düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Yıldırım (2004), yatılı okul yaşantısıyla, öğrencilerin benlik algısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında merkez YİBO ve ilçelerde okuyan YİBO öğrencilerinin baş etme gücü ve dürtü kontrollerinin yüksek olduğunu saptanmıştır. Araştırma yapılan araştırma ile tutarlılık göstermektedir.

ŞEKİL 4.2.3
OKUDUKLARI OKULLARA GÖRE ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ

Tablo 4.2.3'de görüldüğü gibi normal okullarda okuyan öğrencilerin aile ilişkileri ($\bar{x} = 57,30$) ortalama sonuçları ile YİBO'larda okuyan öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Çevre uyumu açısından da normal okullarda okuyan öğrencilerin ortalama sonuçları ($\bar{x} = 34,29$) YİBO'larda okuyan öğrencilerin ortalama

sonuçlarından yüksek bulunmuştur. Yine sosyal ilişkiler açısından normal okullarda okuyan öğrencilerin benlik algıları ($\bar{x}=28,29$) YİBO'larda okuyan öğrencilerin benlik algılarından ($\bar{x} = 27,87$) yüksek bulunmuştur.

Ailenin sosyo-ekonomik durumunun yanında anne-babalarıyla iyi geçinip geçinmemeleri, öz veya üvey oluşu gibi değişkenlerin de benlik kavramı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırma yapılan ilçenin köylerinde çarpık aile düzeni söz konusudur. Genellikle kadınlar eşlerini bırakıp ikinci evliliklerini yapmakta, terk edilen erkekler de başka bir kadınla evlenmektedirler. Bu yüzden YİBO'larda kalan öğrencilerin anne ya da babaları genellikle 2. evliliklerini yapmışlardır. Öğrencilerin çoğunda üvey anne ya da baba vardır. Bu durum onların benlik algılarını dolayısıyla çevre uyumu ile sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Üvey anne babasından yeterince ilgi göremeyen çocuk sorunlu bir kişilik geliştirmekte ve bunu çevresine yansıtmaktadır. Yatılı kalan öğrenciler arkadaşlarıyla sürekli sorun yaşamaktadır. Araştırma sonuçları bu görüşü destekler niteliktedir.

Aynı şekilde YİBO'da kalan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi düşüktür. Bu durum öğrencinin sosyal aktivitelere katılmasını, başka yerleri gezip görmesini engelleyecektir. Torucu (1990) tarafından yapılan bir araştırma sonucuna göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelere sahip çocukların benlik algılarının da düşük olduğu görülmüştür.

Güven (1996), tarafından yapılan araştırma sonucuna göre YİBO'da kalan öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri, ailesi yanında kalan öğrencilerinkinden anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur.

4.3 ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARI İLE MİZAH ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Araştırmanın üçüncü alt probleminde öğrencilerin benlik algıları ile mizah anlayışları karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin benlik algıları ile mizah duygularını karşılaştırmak için regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 4.3'de öğrencilerin benlik algı düzeyleri ile mizah anlayışlarına ilişkin grafik verilmektedir.

4.3. ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGI DÜZEYLERİ İLE MİZAH ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN ÇOKLU REGRASYON ANALİZİ SONUÇLARI

Değişken	B	SH _B	β	t	P	İkili r	Kısmi r
Aile ilişkileri	159,045	33,533	-,110	-2,016	,045	-,085	-,111
Dürtü Kontrolü	-,534	,265	-,014	,265	,791	,031	-,015
Cinsel Tutum	1,083	,407	,147	2,698	,007	,213	,148
Çevre Uyumu	-,233	,342	-,037	-,679	,497	-,096	-,038
Beden İmgesi	1,016	,029	,412	35,007	0,000	,819	,768
Duygusal Düzey	,131	,352	,021	,373	,709	-,006	,021
Baş Etme Gücü	-,808	,535	-,084	-1,511	,132	-,056	-,083
Meslek ve Eğitim Hedefleri	-,377	,432	-,048	-,871	,384	-,109	-,048
Sosyal İlişkiler	,854	,343	,135	2,488	,013	,127	,136
Ruh Sağlığı	-,683	,314	-,123	-2,173	,030	-,154	-,119
Bireysel Değer	-,736	,462	-,086	-1,594	,112	-,080	-,088
R= 0.348 R ² =0.12 F= 4.095 P=0.000							

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi benlik algısı alt boyutlarının mizah duygusu üzerindeki etkilerini görmek için regresyon analizi yapılmış, elde edilen sonuçlar alt boyutlar bazında yukarıdaki tabloya yansıtılmıştır. Modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir. Benlik algısının mizah duygusu üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişiminin %12'sini açıkladığı tespit edilmiştir (R²=0.12).

Alt boyutlar için t değerleri ve bunlara karşılık gelen p olasılık değerlerine bakılarak hangi alt boyutlarda anlamlı ilişki olduğu incelenmiştir. Buna göre; Aile ilişkileri(p=0,045), Cinsel tutum(p=0,007), Beden imgesi(p=0,00), Sosyal ilişkiler(p=0,013) ve Ruh sağlığı(p=0,030) alt boyutlarının mizah duygusunu etkilediği sonucuna varılır. Anlamsız bulunan alt boyutlar modelden çıkarılırsa modelin anlamlılığının ve bağımlı değişkenin açıklanma yüzdesinin artması beklenmektedir. Böylece oluşan regresyon modeli şöyledir; ***Mizah duygusu=159,045-0,534*aile ilişkileri+1,083*cinsel tutum+1,016*beden imgesi+0,854*sosyal ilişkiler-0,683*ruh sağlığı***

β katsayıları incelendiğinde sabit terimden sonra mizah duygusunu etkileyen en önemli alt boyutların sırası ile Cinsel Tutum(p=1,083), Beden imgesi(p=0,016) ve Sosyal ilişkiler(p=0,854) alt boyutları olduğu sonucuna varılmıştır. Mizah duygusunu en az etkilediği ve etkinliği istatistiksel olarak anlamlı bulunmayan alt boyutlar ise sırasıyla Dürtü Kontrolü(p=0,108), Duygusal Düzey(p=0,131) ve Çevre Uyumu(p=-0,233) alt boyutlarıdır.

Yüksek mizah anlayışına sahip olmak, önemli bir sosyal nitelik olarak kabul edilmektedir. Mizah anlayışına sahip olan kişiler arkadaş ilişkilerinde aranan ve fikirleri önemsenen kişilerdir (Kahraman,2008). Fikirlerinin önemsendiğini hisseden ve arkadaş grubunda kabul gören ergen kendisi hakkında olumlu bir benlik algısı geliştirecektir. Bu nedenle mizah duygusunun benlik algısını etkileyeceği varsayılmaktadır.

Kuiper ve Martin (1993), yaptıkları araştırmada mizahla benlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda mizah duygusu yüksek olan bireylerin olumlu bir benlik kavramına sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca mizahi bireylerin düşük düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara, yüksek düzeyde özsaygıya, düşük düzeyde algılanan strese sahip oldukları görülmüştür. Araştırma yapılan araştırma ile tutarlılık göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin benlik algılarının mizah duyguları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde ergenlerin mizah anlayışları orta düzeyde bulunup erkek öğrencilerin mizah anlayışlarının kız öğrencilerin mizah anlayışlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre 14 yaş öğrencilerinin 13 yaş öğrencilerine göre daha espirili olduğu, normal okullarda okuyan öğrencilerin mizah anlayışlarının YİBO'larda okuyanlara oranla daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlarda cinsiyet değişkeninin kız ve erkek öğrencilerin benlik algısı üzerinde sadece beden imgesi bakımından fark gösterdiği diğer konularda fark olmadığı görülmüştür. Kız öğrencilerin beden imgesine ilişkin puan ortalamaları erkek öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre yaş değişkeninde benlik algısı bakımından cinsel tutumlar, baş etme gücü ve ruh sağlığı bakımından anlamlı fark bulunmuş diğer konularda farklılık bulunmamıştır. 13 yaş öğrencilerin cinsel tutumları 14 yaş öğrencilerinden yüksek çıkarken 14 yaş öğrencilerinin de baş etme gücü ve ruh sağlığı puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Okudukları okullara göre benlik algısına bakıldığında cinsel tutumlar, ruh sağlığı ve baş etme gücü dışındaki diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunmamıştır. YİBO'da okuyan öğrencilerin dürtü kontrolü ve ruh sağlığına ilişkin puan ortalamaları normal okullarda okuyan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Baş etme gücü açısından normal okullarda okuyanların ortalamaları YİBO'lara okuyanlara oranla daha yüksektir.

ÖNERİLER

- Öğrencilerin espiri yetenekleri çevreden aldıkları uyarıcılara, gelişim seviyelerine, aile yapısına, sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermektedir. Çocuklar erken yaşlarda gülmece içeren sinema, tiyatro vb. etkinliklere götürülmelidir. Yine gülmece içeren kitaplar okumaya teşvik edilmelidir. Okullarda skeçler düzenlenmelidir.
- Mizah duygusunu geliştirmek adına Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının kütüphanelerine espiri içeren dergiler, kitaplar konulmalı ve çocuklar bu kitapları okumaya teşvik edilmelidir.
- Satranç, tabu vb. gibi bilişsel gelişimi destekleyen çeşitli etkinlikler, turnuvalar düzenlenmelidir. Öğrenciler bulmaca, su doku vb. zihin geliştirici etkinlikler konusunda yönlendirilmeli ve bu etkinlikler öğrencilere sevdirmelidir.
- Toplumun kız ve erkeklere bakış açısı aynı değildir. Bu yüzden erkekler daha rahat yetişirken kız çocukları kısıtlanmaktadır. Cinsiyet ayrımını engelleyici bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Okullarda kızların kendilerine güvenlerini arttıracak rehberlik çalışmalarına yer verilmelidir. Kızların kendilerini en az erkekler kadar güçlü hissedebilecekleri etkinlikler düzenlenmelidir.

- Ergenlik döneminde benlik algısı yetişkinliğe adımda önemli bir noktadır. Ergenler çevresiyle çatışırken aynı zamanda kendi içinde de çatışmalar yaşamaktadırlar. Bu çatışmalardan en önemlisi bedenine uyum sağlaması ve bir çok duyguyu aynı anda yaşamasıdır. Bu yüzden vücutta görülen değişiklikler, duygusal özellikler konusunda seminerler düzenlenmeli, rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Bu konuda en önemli görev başta aileler olmak üzere eğitimcilerdir. Öğretmenler ergenlik konusunda aileleri bilgilendirmelidir.
- Okulda (YİBO'larda) öğretmen-öğrenci ilişkilerinin daha sağlıklı olabilmesi için öğretmenler öğrencilerin olumsuz davranışlarına hoşgörülü ile yaklaşmalı ve demokratik bir tutum sergilemelidirler. Özellikle akademik başarıları düşük olan öğrencilere daha anlayışlı yaklaşılmalı ve başarısızlıklarının nedenleri araştırılarak bu konuda yardımcı olunmalıdır.
- Yatılı okullarda okuyan öğrencilerin kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmelidir. Tiyatro, yarışma, gezi vb. etkinlikler düzenlenerek öğrencilerin bakış açıları zenginleştirilmelidir. Böylece gerçek yaşama dair olumlu yaşantılar kazandırılıp ideal benlikleri buna uydurilmaya çalışılmalıdır. Olumlu bir benlik algısından sonra mizah duygusunu geliştirecek etkinliklere yer verilmelidir. En azından ayda bir espri içeren film ya da tiyatrolar izlettirilmelidir.
- Yatılı okullarda okuyan öğrenciler ailesinden uzak bir çok problemle karşılaşmaktadır. Hissettiği yalnızlık duygusuyla birlikte ergenliğin getirdiği çatışmalarla baş etmek zorundadır. Burada en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğrencilere rehberlik çalışmaları yapılmalı ve gerekli oryantasyon çalışmaları sağlanmalıdır. Bunun için her Yatılı İlköğretim Bölge okulunda bir tane rehber öğretmen atanmalı ve nöbet tutan öğretmen sayısı maksimuma çıkarılmalıdır.
- Öğrencilerin kendilerini yalnız ve toplumdan soyutlanmış hissetmemeleri için yeni yapılacak okul ve tesisler yerleşim bölgelerinin dışına değil merkezi bölgelere inşa edilebilir.

➤ Yatılı okullarda okuyan öğrencilerin karşılaştıkları problemleri kendi kendilerine çözmeleri sağlanmalıdır. Nöbet tutan öğretmenler bu konuda bilinçlendirilmelidir. Öğrencilerin problemlerine çözüm getirmek yerine çözüm yolları önerilmelidir. Derslerde problem içeren hikayelere yer verilmelidir. Öğrenciler problem içerikli kitaplar okumaya teşvik edilmelidir.

Bu Konuda Araştırma Yapmak İsteyen Araştırmacılar İçin Öneriler

Ülkemizde ergenlerin mizah duygusuyla ilgili çok az araştırma yapılmıştır. Mizah duygusunu etkileyen etmenler ve mizahın yaşamımızdaki yeri hakkında araştırmalar yapılabilir.

Ergenlerin benlik algısı ve mizah duygusu, örneklem grubunun daha geniş tutulduğu ve uzunlamasına çalışmalarla incelenebilir.

Mizah duygusunun benlik algısına etkisiyle ilgili mizah duygusunu geliştirici seminerler verilerek benlik algısına etkisini inceleyen betimsel çalışmalar yapılabilir.

Farklı kültürde ve bölgede yaşıyor olmanın ergenlerin mizah duygusunun benlik algısına etkisini incelemek amacıyla araştırma farklı şehirlerde yapıp, karşılaştırma çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Adasal R. (1973). Medikal Psikoloji. İstanbul; Minnetoğlu Yayınevi.
2. Akün, D. (1997). 9-11 Yaş Çocuklarda Mizah Duygusunun Gelişimi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
3. Apay, A. (2007). Ergenlik. 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
4. Aslan, H. Alparıslan, N. Evlice, Y. Aslan, O. Fulya C. (1993). “Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması”. 3P Dergisi. 7(1).
5. Atabek, E. (2002). Erken Büyüyen Çocuklar. 2. Baskı. İstanbul; Altın Kitaplar.
6. Atkinson R. Ve Atkinson R. (1995). Psikolojiye Giriş II. İstanbul; Sosyal Yayınlar
7. Aydın, G. (1993). “İç ve Dış Kontrol Odağı İnancı İle Durumluk Mizah Tepkisi Arasındaki İlişki”. İkinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını.
8. Aydın, G. (1993). “ Olumlu Kişilik Özelliklerinin Sağlık Sorunlarının Sıklığını Yordamadaki Rolü” . 3P Dergisi. 1(4).
9. Aydın, B. (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. 2. Baskı. İstanbul; Atlas Dağıtım.
10. Başaran, İ. E. (1996). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Gül Yayınevi.

11. Baran, G. (1999). Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Benlik Kavramı. Ankara; Yaysan matbaacılık.
12. Bayat, Bülent (2003). Bireylerin Benlik Algısı (Benlik Tasarımları) Sistemi ve Bu Sistemin Davranışları Üzerindeki Rolü. Kamu-İş Cilt:7 Say: 2
13. Baymur, F. (1993). Genel Psikoloji. 11. Baskı. İstanbul; İnkılap Kitabevi.
14. Berk, E.L (1994). Child Development. Third Edition. Allyn and Bacon. Usa.
15. Can, G. (1990). Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
16. Cann, A. ve Calhoun L. G. (2001). “Perceived personality Associations With Differences In Sense Of Humor: Stereotypes Of Hypothetical Others With High Or Low Senses Of Humor”. Humor: International Journal Of Humor Research 14 (2).
17. Corey, G. (1982). Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. Manterey, California: Brooks/ Cole Publishing Company 2.nd (Ed.): 34-35.
18. Çuhadaroğlu, F. Sonuvar, B; Özusta Ş. (1993). Offer Kendilik Ölçeği Uyarlama Çalışması VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara.
19. Cüceloğlu, D. (1992). İnsan İnsana. 3. baskı, İstanbul; Altın kitaplar evi.
20. Cüceloğlu, D. (1995). Yeniden İnsan İnsana. 15. baskı. İstanbul; Remzi Kitabevi.

21. ankaya, B. (2007). Lise I. Ve II. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Benlik Saygısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
22. Dereboy, İ.F. (1993). Kimlik Bocalaması. Anlamak, Tanımak, Ele Almak Malatya: Özmert Ofset.
23. Demir Solmaz F. (2002). Lise Son sınıf Öğrencilerinin Kimlik Statüleri İle Anne- Baba Tutumlarını Algılamaları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
24. Dusek, B. Jerome (1987). “Adolescent Development and Behavior.” Prentice-Hall International Editions Syracuse University: 363-397.
25. Eisenberg, S. ve Patterson L. (1979). Helping Clients With Special Concerns, Houghton Mifflin Company, USA.
26. Elmacıoğlu, T. (1998). Başarıda Aile Faktörü. İstanbul; Hayat Yayınları.
27. Ersanlı, K. (1988). Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerini Etkileyen Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.
28. Erikson, H.E. (1968). Identity: Youth and Crisis New York, Norton.
29. Eryüksel, G.N. (1999). Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine İlişkin Kesitsel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü.
30. Fidan, A. E. (1997) Bizim Duvarlar. 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

31. Frager, R. And Fadiman J. (1998). Personality and Personal Growth, Wesley Longman inc. Publishing, USA.
32. Führ, M. (2001). "Some Aspects of Form and Function of Humor in Adolescence". Humor: International Journal Of Humor Research .14-1.
33. Gabay, R. (1996). Çocuklarda Benlik Sisteminin İncelenmesi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora tezi. İzmir.
34. Gander, M. ve Gardiner, H. (2007). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çev: Bekir Onur). İmge Kitapevi. Ankara
35. Gardner, H. (1982). Developmental Psycholog. Second Edition. Boston Toronto.
36. Gençtan, E. (1981). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Hürriyet Yayınları
37. Geçtan E. (1982). Çağdaş Yaşam ve Normal dışı Davranışlar. Ankara: Maya Matbaacılık.
38. Geçtan, E. (1993). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Remzi Kitapevi.
39. Gençtan, E. (2000). Normaldışı Davranışlar. 15. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
40. Gökalan, Z. B. (2000). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin (12-14 yaş) Benlik Tasarımı, atılganlık ve Kendini Açma Düzeyleri İle Akademik Başarıları arasındaki İlişki. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü; Konya.
41. Güran, A. (1997). Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları. Ankara: HYB Yayıncılık.

42. Güven, M. (1996). Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Benlik Düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara
43. Güven, M. (1998). Yatılı Okul Yaşantısının Benlik Kavramı Düzeyine Etkisi. Konya: VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.
44. Güven, M. Kutlu M. (2001). Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Öğrencilerinin Öğretmenlerden Bekledikleri ve Gözledikleri Rehberlik Çalışmaları. Ankara: Eğitim Yönetim Dergisi. Sayı: 27.
45. Hall, C.S. & Lindzey, G. (1966). Theories of Personality. New York: Jhon Wiley& Sons.
46. Halıcı, P. (2005). Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına Devam Eden Ve Ailesiyle Birlikte Yaşan 12-14 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Eğilimleri İle Benlik Kavramlarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
47. Harter, S. (1999). The Construction Of the Self. New York; Guilford.
48. Hatipoğlu, T. (1996). Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Algılanan Anne Davranışları arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
49. Horşutçu, N. (1991). Sosyo-ekonomik düzey yaş ve cinsiyet ile benlik kavramı ilişkisi. Aile araştırma Kurumu Başkanlığı Aile Yazıları. Birey,

Kişilik ve Toplum. (Derleyenler:Dikeçligil, B. Çiğdem A.) İkinci Baskı.
Ankara.

50. Hortaçsu, N. (2003). Çocuklukta İlişkiler Ana Baba Kardeş ve Arkadaşlar.
1. Baskı, Ankara; İmge Kitabevi.
51. James, W. (1968). “The Self” C. GORDON AND K. J. GERGEN (Ed.).
The Self in Social Interaction. New York: John Wiley and Sons, Inc; 3,41-
49.
52. İnanç, B. (1989). Offer Öz-İmaj ve Edwards Kişisel Tercih Envanterleri
Arasındaki İlişki-Bir Geçerlik Çalışması. O.D.T.Ü. İnsan Bilimleri Dergisi_8/1 (83-
90).
53. İnanç, B. (1990). Türk Ergenlerinin Öz-imagları Psikololl-Semlner Deralsl özel
Savısı 8 (519-526). Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi. Adana
Nobel Kitabevi. Adana.
54. İncioğlu, M. (2003). Utangaçlık Düzeyleri Farklı Lise Son Sınıf
Öğrencilerinin Durumluk Mizah Tepki Düzeylerinin İncelenmesi.
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
Ankara.
55. Kahraman, F. (2008). Ergenlerde Arkadaşlık İlişkisi İle Mizah Duygusu
Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara
56. Karaköse R. (2008). Ergen Psikolojisi Ve İletişim. 1. Baskı. İstanbul;
Yakamoz Yayıncılık.
57. Karasar, N. (1991). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler,
Teknikler. 3A araştırma Eğitim Ltd. Yayınları, 4. baskı.

58. Kasatura, İ. (1998). Kişilik Ve Özgüven. 1. Baskı, İstanbul; Evrim Yayınevi
59. Kaya, A. (2005). Farklı Sosyometrik Statülerdeki İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Kavramı ve Yalnızlık Düzeyi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. Cilt: III Sayı: 23.
60. Keith- Spiegel, P.(1972). “ Early Conceptions oh Humor: Varieties and Issues”. J. H. Goldstein, P. E. McGhee (Ed). The Psychology of Humor. London: Academic Press.
61. Kılıççı, Y. (1981). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
62. Köknel, Ö. (1983). Alkolden Eroine Kişilikten Kaçış. İstanbul; Altın Kitaplar Yayınevi.
63. Köknel, Ö. (1986). İnsanı Anlamak. 1. Baskı, İstanbul: Bilimsel sorunlar dizisi.
64. Köknel, Ö. (2005). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 17. baskı, İstanbul: Akdeniz Yayıncılık.
65. Kuiper, N.A. ve Martin R.A. (1993). “Humor and Self-concept”. Humor: International Journal of Humor Research, 6 (3).
66. Kulaksızoğlu A. (2002). Ergenlik Psikolojisi. 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

67. Kutlu, M. (1992). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniveristesi: Malatya.
68. Kuzgun, Y.(1972). Ana- Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
69. Kuzgun, Y. (1985). Edwards Kişisel Tircih Envanterinin Türkiye'de Güvenirliği ve Geçerliği A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 17 (1-2) (1-10).
70. Mağden, D. ve Tuğrul B. (1994). “Çocukta Mecaz Kavramının Gelişmesi ve Mizah Anlayışı”. Eğitim ve Bilim Dergisi. 18(91).
71. Maşrabacı, T. (1993). Hacettepe Üniversitesi 1. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
72. Morreall, J. (1997). Gülmeyi Ciddiye Almak (çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayıncılık.
73. Nilsen, D. L. F. (1993). “ Humor Scholarship: A research Bibliography”. Westport Cann: Greenwood Pres.
74. Offer D. Ostrov E ve Hovvard K. I. (1984). The Adolescent Basic Boks. Inc. Puöliahers New York.
75. Offer, D. (1988). The Teneage Word Adolescent Self-image İn Ten Countries, New York, London, Planium Medical Book Company.

76. Omay, H. (2005). İlköğretim Okulu 7. Sınıf öğrencilerinin Benlik Algılarının Demografik Değişkenlere Bağlı Olarak İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
77. Onur, B. (1993). “ Psikoseksüel Gelişim Evreleri”. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 1-2 sayfa: 225-239.
78. Onur, B. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları No: 80.
79. Oral, G. (2004). “Ergenlikte Mizah Ölçeği”. Eğitim ve Bilim Dergisi. 29 (133).
80. Öner, U. (1987). Benlik Gelişimine İlişkin Kuramlar. Bekir Onur (Ed.) Ergenlik Psikolojisi. Ankara.
81. Özenç, S. (1998). Algılanan Anne Baba Tutumlarının Durumluk Mizah Tepki Düzeyine Etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Samsun.
82. Özgün, L. (1987). Ergenlerde Benlik Kavramı. İstanbul Üniversitesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
83. Özgüven, İ. (2005). Bireyi Tanıma Teknikleri. 6. Baskı, Ankara: Pdrem Yayınları.
84. Özoğlu, S.C. (1975). “ Psikolojik Danışmada Benlik Kavramı” A.Ü. Eğitim Fakültesinin Onuncu Yılına Armağan. Ankara. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
85. Özünlü, Ü. (1999). Gülmecenin Dilleri. Doruk Yayınları. Ankara.

86. Rim Y. (1988). "Sense Of Humour And Coping Styles" Personality and Individual Differences. Vol. 9, No. 3
87. Sarı, E. (1998). "Benlik Kavramının Gelişimine İlişkin Kuramsal Açıklamalar" Ankara; Milli Eğitim Dergisi sayı:138 (33-37)
88. Saygılı, S. (2001). Strese Son. İstanbul; Türdav.
89. Saygılı, S. (2006). Ergenlik Sorunları. 1. Baskı. İstanbul: Elit kültür.
90. Sayıl, M. Güre, A. Uçanok Z. (2002). Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ile Benlik Algısına Etkisi. Türk Psikoloji Dergisi 17 (50), 47-58.
91. Savaşır I. ve Şahin N. (1997). Bilişsel-Davranışçı Terapiler: Sık Kullanılan Ölçekler. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara.
92. Savi, F. (2006). Ergenlerde Duygusal İstismar ve İhmal İle Benlik Algısı ve Genel Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi. 329 (17-22).
93. Seifert, K.L. Hoffnung, R.J. (1987). Child and Adolescent Development. New York: Houghton Mifflin Company.
94. Soyadlın, S. Z. (2007). "Orta Öğretim Öğrencilerinin Öfke ifade Tarzları ile Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Mersin.
95. Stagner, R (1961). Psychology of Personality. Wayne State University. Mc. Graw-Hill Book Company. 3 nd (Ed). 182-193.

96. Sullivan, Harry Stack (1953). The Interpersonal Theory of Psychiatry. New York: W. W. Norton and Company Inc, 158-171.
97. Şahiner, B. (1994). Atılganlık Düzeyi ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişki. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
98. Şemin, R. U. (1984). Gençlik Psikolojisi. 2. Baskı, İstanbul: Acar Matbaacılık tesisleri, İ. Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 267.
99. Temel F. ve Aksoy A. (2001). Ergen ve Gelişimi. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara: Acar Matbaacılık.
100. Topuz, S. (1995). Popülerlik, Mizah Duygusu ve Akademik Başarı arasındaki İlişki. ODTÜ. Ankara.
101. Torucu, B. K. (1990). 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo- Ekonomik Düzeyi ve Ana Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
102. Türkçapar, M.K (1995). Kendinlik Psikolojisi ve Temel Kavramları. Türk Psikiyatri Dergisi, 6 (2), 125-131.
103. Usta, Ç. (2005). Mizah Dilinin Gizemi. 1. Baskı. Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş. Ankara.
104. Uzun M. (2003). 9-14 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı ve Saldırganlığı Pekiştirici Faktörlerin Belirlenmesi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- 105.** Ünlüoğlu, (1985). “Ergenliğin Psikopatolojisi”. Ergenlik Psikolojisi. (Der. Bekir Onur) Ankara: Hacettepe Taş Kitabcılık.
- 106.** Vural, A. (2004). Mizah ve Gülmenin İnsan Yaşamındaki Yeri ve Önemi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- 107.** Yanbastı, G. (1990). Kişilik Kuramları Ders Kitabı. İzmir, Ege üniversitesi Basım Evi.
- 108.** Yavuz, H. (1994). Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No: 396, III. Basım.
- 109.** Yavuzer, H. (1993). Ana-Baba ve Çocuk. Altıncı Basım. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- 110.** Yavuzer, H. (1997). Çocuk Psikolojisi. 14. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 111.** Yavuzer H. (2005). Gençleri Anlamak. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 112.** Yavuz. K. E. (2005). Ergenlik Döneminde yaşam Becerileri Eğitimi. 2. Baskı. Ankara; Ceceli Yayınları
- 113.** Yerlikaya, E. (2003). Mizah Tarzları Ölçeğinin Uyarlama Çalışması. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- 114.** Yerlikaya, N. (2007). Lise Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.

- 115.** Yıldırım, Y. (2004). Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Öğrencilerin Benlik Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Elazığ
- 116.** Yılmaz, E. (2002). 13-14 yaşındaki Ön Ergenlerde Ego-Santrik Düşüncenin Denetim Odağı İle İlişkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir.
- 117.** <http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>
- 118.** <http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>
- 119.** <http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>

10. EKLER

Kişisel Bilgi Formu

Ergenlikte Mizah Ölçeği

Offer Benlik Algısı ölçeği

EKLER (EK I)

Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler, bu form, öğrenciler hakkında bilgi toplamak amacı ile hazırlanmıştır. Lütfen her soruyu dikkatle okuyunuz ve **size uygun olan** maddenin solundaki paranteze çarpı işareti (X) koyunuz. Teşekkürler

Hasibe KAHRAMAN

1- Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

2- Yaşınız: Gün: Ay: Yıl:

3- Okulunuzun Adı:

4- Siz hariç ailenizin kaç çocuğu var?

() 1

() 2

() 3

() 4 ve daha fazla

5- Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz:

() Birinci

() İkinci

() Üçüncü

() Dördüncü ve daha sonraki

() Sonuncu

6- Annenizin öğrenim durumu:

() Okuma yazma bilmiyor.

() Okur yazar.

() İlkokul mezunu.

() Ortaokul mezunu.

() Lise mezunu.

() Yüksekokul veya üniversite mezunu.

7- Babanızın öğrenim durumu:

() Okuma yazma bilmiyor.

() Okur yazar.

() İlkokul mezunu.

() Ortaokul mezunu.

() Lise mezunu.

() Yüksekokul veya üniversite mezunu.

8- Annenizin mesleği:

() Ev hanımı

() Mevsimlik geçici işler

() İşçi

() Memur

() Serbest meslek

Diğer, Yazınız

9-Babanızın mesleği:

İşsiz

Mevsimlik geçici işler

İřęi

Memur

Serbest meslek

Diğer, Yazınız

10- Annenizin saç olup olmama durumu

Evet

Hayır

11- Babanızın saç olup olmama durumu

Evet

Hayır

ERGENLİKTE MİZAH ÖLÇEĞİ

	Tamamen Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Orta Katılıyorum	Az Katılıyorum	Hiç Katılıyorum
1. Ders çalışırken ya da ödev yaparken, aklıma konuyla ilgili komik örnekler gelir.	5	4	3	2	1
2. Ders dinlerken, aklıma anlatılan konuyla ilgili komik şeyler gelir.	5	4	3	2	1
3. Bir nedeni olmadan da, kafamda komik görüntülerin, sözlerin ya da öykülerin oluştuğu olur.	5	4	3	2	1
4. Derste geçen komik sözleri, diğer sözlerden daha iyi hatırlarım.	5	4	3	2	1
5.Önemli sınavlardan önce beklerken kendimi tutamayıp, güldüğüm olur.	5	4	3	2	1
6. Film seyrederken, başkalarının komik bulmadığı sahneleri komik bulduğum olur.	5	4	3	2	1
7. Komik ya da eğlenceli taraflarını gördüğüm konuları, diğer konulardan daha iyi hatırlarım.	5	4	3	2	1
8. Başkalarının anlattığı olayları kafamda karikatür ya da eğlenceli öykülere çeviririm.	5	4	3	2	1
9. Başkalarının önünde komik ya da aptal durumuna düştüğümde, kendimle dalga geçerek rahatlamaya çalışırım.	5	4	3	2	1
10. Öğrenmek zorunda olduğum bir konuyu komik olaylarla birlikte düşünürsem daha kolay öğrenirim.	5	4	3	2	1
11.İçimden gülmek gelmesede, gülen birisini gördüğümde ben de gülmeye başlarım.	5	4	3	2	1
12.Beni kaygılandıran olayların üstüne giderek dalga geçer, rahatlamaya çalışırım	5	4	3	2	1
13. Kalabalık bir yerde etraftan duyduğum komik sözler hemen dikkatimi çeker.	5	4	3	2	1
14. Birisine çok öfkelendiğimde kavga etmek yerine onunla alay etmek beni daha çok rahatlatır.	5	4	3	2	1
15. Karşı cinsten birini etkilemek istediğimde ona komik bir şey söylemeyi tercih ederim	5	4	3	2	1
16. Girdiğim grupları güldürdüğüm olur.	5	4	3	2	1
17. Derslerde öğretmenlerimi güldürdüğüm olur.	5	4	3	2	1
18. Cinsellikle ilgili olarak konuşmak istediğim zaman, bu konuya şaka yaparak ya da fıkra anlatarak girerim.	5	4	3	2	1
19. Esprili insanlara daha çabuk bağlanırım.	5	4	3	2	1

20. Başkalarının dikkatini çekmek istediğim zaman komiklik yapmayı tercih ederim.	5	4	3	2	1
21. Üzgün bir arkadaşımı rahatlatmak istediğimde ona espri ya da şaka yaparım.	5	4	3	2	1
22. Birisinden özür dilemem gerektiği zaman, bunu doğrudan yapmak yerine espriyle yapmayı tercih ederim	5	4	3	2	1
23. Ünlü kişilerden komedyenlerin yaşamları daha çok ilgimi çeker.	5	4	3	2	1
24. Sınavlardan önce komik şeyler düşünerek rahatlamaya çalışırım	5	4	3	2	1
25. Çok gergin olduğum zamanlarda gülmek beni rahatlatır.	5	4	3	2	1
26. Kendimi mutsuz hissettiğimde, fıkra okumak, karikatürlere bakmak, komik filmler izlemek gibi etkinlikleri diğer etkinliklere tercih ederim.	5	4	3	2	1
27. Güldüğüm zamanlar asık yüzlü olduğum zamanlardan daha çoktur.	5	4	3	2	1
28. Bir konu hakkında kaygılandığımda, o konudan farklı olan, eğlenceli şeyleri düşünüp, rahatlamaya çalışırım.	5	4	3	2	1
29. Bir konuda kaygılandığımda o konuyla ilgili komik şeyler düşünerek rahatlamaya çalışırım.	5	4	3	2	1
30. Çekindiğim ya da korktuğum birinin komik yönlerini düşünerek korkumu azaltmaya çalışırım.	5	4	3	2	1
31. Ne kadar mutsuz olursam olayım, duyduğum ya da gördüğüm komik bir olay beni hemen güldürür.	5	4	3	2	1
32. Yabancılık çektiğim ortamlarda gülmek beni rahatlatır.	5	4	3	2	1
33. Sinemada ya da televizyonda komik olan filmleri diğerlerine tercih ederim.	5	4	3	2	1
34. Etrafımdaki insanları güldürdüğüm zaman kendimi güvende hissederim.	5	4	3	2	1
35. Komik anılarımı diğerlerinden daha çok hatırlarım.	5	4	3	2	1

OFFER BENLİK İMAJI ENVANTERİ YANIT KAĞIDI

Cevap Değerleri:

- (1) Beni hiç tanımlamıyor
- (2) Beni az tanımlıyor
- (3) Beni kısmen tanımlıyor
- (4) Beni oldukça tanımlıyor
- (5) Beni tam olarak tanımlıyor

1. İnsanlarla beraberken birinin benimle alay edeceğinden korkarım. . (1) (2) (3) (4) (5)
2. Gelecekte ana ve babamın benimle gurur duyacaklarını sanıyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
3. Kolayca paniğe kapılırım. (1) (2) (3) (4) (5)
4. Ana ve babam her zaman kardeşimi veya bir başkasını kayırırlar. (1) (2) (3) (4) (5)
5. Karşı cins beni sıkıcı bulur. (1) (2) (3) (4) (5)
6. Çoğu zaman kendimi gergin hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
7. Pikniklerde ve partilerle genellikle kendimi yalnız hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
8. Gelecekte ana ve babam benim hakkımda düş kırıklığına uğrayacaklar. (1) (2) (3) (4) (5)
9. Bazen kontrol edemeyecek gibi olduğum ağlama ve gülme krizlerim oluyor. (1) (2) (3) (4) (5)
10. Azmedersem (çabalarsam) hemen her şeyi yapabilirim. (1) (2) (3) (4) (5)
11. Sık sık babamın bir işe yaramadığını düşünürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
12. Çoğu zaman aklım karışıktır. (1) (2) (3) (4) (5)
13. Kendimi, tanıdığım pek çok insandan daha aşağı hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
14. Ana ve babamı anlamak benim için çok zor. (1) (2) (3) (4) (5)
15. Karmaşık şeyleri bir düzene koyup onlardan anlam çıkarmaktan hoşlanmam. (1) (2) (3) (4) (5)
16. Geçen yıl sağlığım beni çok kaygılandırdı. (1) (2) (3) (4) (5)
17. Belden aşağı şakalar (küfürlü) bazen eğlenceli oluyor. (1) (2) (3) (4) (5)
18. Suçlu olmasam da çoğu kez kendimi suçlarım. (1) (2) (3) (4) (5)
19. Cinsel organlarımyın büyüklüğü normaldir. (1) (2) (3) (4) (5)
20. Çoğu zaman mutluyum. (1) (2) (3) (4) (5)
21. Eleştirileri gücenmeden kaldırabilirim. (1) (2) (3) (4) (5)
22. Bazen kendimden o derece utanırım ki bir köşeye saklanıp ağlamak isterim. (1) (2) (3) (4) (5)
23. Gelecekteki mesleğimden gurur duyacağımdan eminim. (1) (2) (3) (4) (5)
24. Duygularım kolayca incinir. (1) (2) (3) (4) (5)
25. Arkadaşlarımdan birine çok kötü bir şey olursa ben de üzülürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
26. Gelecekteki görüntüm bana doyum veriyor. (1) (2) (3) (4) (5)
27. Duygusal bakımdan kendimi çoğu zaman boş hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
28. Çalışmaktansa boş oturup aylakça vakit geçirmeyi yeğlerim. (1) (2) (3) (4) (5)
29. Toplumumuz bir rekabet toplumdur ve ben bundan korkmuyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
30. Ana ve baba çoğu zaman iyi geçinirler. (1) (2) (3) (4) (5)
31. Bazı insanların sebepsiz yere benden hoşlanmadıklarını hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
32. Yeni arkadaşlıklar kurmayı zor buluyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
33. Çok kaygılıyım. (1) (2) (3) (4) (5)
34. Ana ve babam sert oldukları zaman onlara kızsam bile haklı olduklarımı hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
35. Bir başkasıyla yakından çalışmak bana zevk vermez. (1) (2) (3) (4) (5)
36. Vücudumdan gurur duyuyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
37. Bazen gelecekte ne gibi bir iş yapacağımı düşünürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
38. Baskı altında dahi olmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4) (5)
39. Büyüyüp bir aileye sahip olduğumda ailem bazı yönlerden şimdiki aileme benzeyecek. (1) (2) (3) (4) (5)
40. Sık sık, yaşamaya devam etmektense ölmeyi yeğlediğimi hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
41. Arkadaş edinmek benim için çok zordur. (1) (2) (3) (4) (5)
42. Yaşamımın geri kalan kısmını çalışmaktansa başkalarından destek alarak geçirmek isterim. (1) (2) (3) (4) (5)
43. Ailedeki kararların alınmasında benim de rolün olduğunu hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
44. Eleştirilerden bir şeyler öğreneceğimi düşündüğüm için incinmem. (1) (2) (3) (4) (5)
45. Kendimi çok yalnız hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
46. Hayattan zevk alırım. (1) (2) (3) (4) (5)
47. Çoğu zaman sakın bir mizacım vardır. (1) (2) (3) (4) (5)
48. İyi yapılmış bir iş bana zevk verir. (1) (2) (3) (4) (5)
49. Ana ve babam genellikle bana karşı sabırlıdır. (1) (2) (3) (4) (5)
50. Bana, sevdiğim kişileri taklit etmek zorundaymışım gibi geliyor. (1) (2) (3) (4) (5)

51. Kendileri mutsuz bir çocukluk geçirdiklerinden ana babalar genellikle insanları anlamazlar. (1) (2) (3) (4) (5)
52. Yaşıtlarımla beraber olmaktansa yalnız olmayı tercih ederim. (1) (2) (3) (4) (5)
53. Bir şeyi yapmaya karar verdiğimde onu yaparım. (1) (2) (3) (4) (5)
54. Kızların/erkeklerin beni çekici bulduğunu düşünürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
55. Diğer insanlardan öğreneceğim pek çok şey olduğunu hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
56. Cinsel istek uyandıran gösterilere gitmem. (1) (2) (3) (4) (5)
57. Sürekli olarak bir şeylerden korkarım. (1) (2) (3) (4) (5)
58. Çoğu zaman, hiç de olmak istemediğim bir kişi olduğumu hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
59. Yeni bir durumla karşılaşacağımı bilirsem, onun hakkında önceden mümkün olduğu kadar bilgi edinmeye çalışırım. (1) (2) (3) (4) (5)
60. Çoğu zaman evde sorun olduğumu hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
61. Diğer insanlarla beni tasdik etmezlerse çok bozulurum. (1) (2) (3) (4) (5)
62. Ana babamdan birini diğerinden daha çok severim. (1) (2) (3) (4) (5)
63. Diğer insanlarla beraber olmak bana zevk verir. (1) (2) (3) (4) (5)
64. Genellikle kendimi çirkin ve sevimsiz bulurum. (1) (2) (3) (4) (5)
65. Bir işte başarısızlığa uğradığımda, bir daha başarısız olmamak için ne yapabileceğimi bulmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4) (5)
66. Cinsel yönden çok gerideyim. (1) (2) (3) (4) (5)
67. Sürekli hareket halinde olmama karşın işleri bitiremiyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
68. Diğer insanlar bana baktıklarında iyi gelişmemiş olduğumu düşünüyor olmalıdır. (1) (2) (3) (4) (5)
69. Annem ve babam benden utanıyorlar. (1) (2) (3) (4) (5)
70. Gerçeği düştten ayırt edebileceğime inanırım. (1) (2) (3) (4) (5)
71. Cinsellikle ilgili konularda düşünmek ve konuşmak beni ürkütüyor. (1) (2) (3) (4) (5)
72. Kendimi güçlü ve sağlıklı hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
73. Üzüntülü olsam da iyi bir espriden zevk alırım. (1) (2) (3) (4) (5)
74. Çoğu zaman evden uzak kalmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4) (5)
75. Hayatı, görünürde çözümünü olmayan sonsuz sorunlar dizisi olarak görürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
76. Kararlar verebilecek durumda olduğumu hissediyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
77. Yıllardır ana babama karşı kin beslemekteyim. (1) (2) (3) (4) (5)
78. Gelecekte kendim için sorumluluklar alamayacağımdan eminim. (1) (2) (3) (4) (5)
79. Hiçbir şekilde bir marifetim olmadığını düşünüyorum. (1) (2) (3) (4) (5)
80. Başıma gelecek bir olayın üstesinden nasıl gelebileceğimi önceden düşünmem. (1) (2) (3) (4) (5)
81. Çoğunlukla ana ve babam benden hoşnutturlar. (1) (2) (3) (4) (5)
82. Arkadaş edinmede belirli bir güçlükle karşılaşmam. (1) (2) (3) (4) (5)
83. Zor problemleri çözmekten hoşlanmam. (1) (2) (3) (4) (5)
84. Okul ve dersler benim için çok az şey ifade eder. (1) (2) (3) (4) (5)
85. Cinsellikle yaşantılar bana zevk verir. (1) (2) (3) (4) (5)
86. Sık sık annemin işe yaramadığını hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
87. Bir kız/erkek arkadaşımın olması benim için çok önemlidir. (1) (2) (3) (4) (5)
88. Kişinin geleceği hakkında biraz kaygılanması, geleceğin daha iyiye gitmesine yardımcı olur. (1) (2) (3) (4) (5)
89. Sık sık cinsellikle ilgili konuları düşünürüm. (1) (2) (3) (4) (5)
90. Genellikle kendimi kontrol ederim. (1) (2) (3) (4) (5)
91. Gittiğim toplantıların çoğundan zevk alırım. (1) (2) (3) (4) (5)
92. Sebebini anlayamadığım korkularım azdır. (1) (2) (3) (4) (5)
93. Sık sık kendimi üzgün hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)
94. İnsan, kendi geleceğiyle ilgili olarak biraz endişe duyarsa, geleceğini daha iyi bir duruma getirebilir. (1) (2) (3) (4) (5)
95. Cinsel konular sık sık aklıma gelir (1) (2) (3) (4) (5)
96. Katıldığım eğlence ve arkadaş toplantılarının çoğundan zevk alırım. (1) (2) (3) (4) (5)
97. Sebebini anlayamadığım korkularım pek yoktur. (1) (2) (3) (4) (5)
98. Kendimi sıklıkla hüzünlü, kederli hissederim. (1) (2) (3) (4) (5)